

A M A T N I E K U K O O P E R Ā T I V I

stud.oec. E.F r i c b e r g s

m.12746

1 9 3 8 . g .

SATURA R Ā D Ī T Ā J S.

P r i e k š v ā r d s 1.lpp.

A. I e v a d s:

Temata elementu noskaidrošana un
Temata norobežošanas pamatojums.

1. Amatniecība 3.lpp.

2. Kooperācija 11.lpp.

B. V i s p ā r ē j ā d a ļ a:

1. Amatnieku kooperatīvu vispārējais apskats 18.lpp.

2. Ražošanas līdzekļu kopiepirkšanas un
gatavu ražojumu kōppārdošanas kooperatīvi 22.lpp.

C. S p e c i ā l ā d a ļ a:

I. V Ā C I J A:

1. Amatniecības stāvokļa raksturojums . . 37.lpp.

2. Šulce-Deliča domas un darbi amatnieku
kooperācijas veicināšanā 43.lpp.

3. Vācijas kooperatīvu savienību darbība
amatnieku kooperācijas veicināšanā . . 49.lpp.

4. Amatnieku kooperācijas stāvoklis
Vācijā pēdējo desmit gadu laikā . . . 56.lpp.

II. L A T V I J A:

1. Amatniecības stāvokļa raksturojums . . 70.lpp.

2. Amatnieku kooperatīvi Latvijā 79.lpp.

D. S l ē d z i e n s

Amatnieku kooperatīvu neveiksmju cēloņi
un nākotnes izredzes 126.lpp.

P R I E K Š V Ā R D S

Šī darba tiešais temats ir amatnieku izejvielu kopiepirkšanas un ražojumu koppārdošanas kooperatīvi, jeb, saskaņā ar Likuma par kopdarbības sabiedrībām un to savienībām 21.panta 4.punktu: "kopiegādes un kopiepirkšanas sabiedrības amatniecības ražojumu koppārdošanai un ražošanas līdzekļu kopīgai iegādāšanai", resp. tie amatnieku kooperatīvi, kuŗu mērķis ir veicināt patstāvīgus amatnieku uzņēmumus. Šādu temata norobežojumu mēģināju tautsaimnieciski pamatot ievadā, noskaidrojot amatniecības un kooperācijas vietu ekonomisko jēdzienu starpā.

Vai ir pamats runāt par amatniecības kooperāciju izejot no praktiskās dzīves? Ņemot vērā šī kooperācijas veida neveiksmes, vai to nevar uzskatīt par dažu teoretiku un kooperācijas ideālistu-praktiku radīto fikciju, kas nav dzīves-spējīga. Organisms nav dzīvespējīgs tikai tad, ja viņam trūkst dabīgo attīstības pamatu. Amatniecības kooperācijas dabīgais pamats ir amatnieks un viņa uzņēmums. Citiem vārdiem: par amatniecības kooperācijas izredzēm jāspriež pēc amatniecības kā tautsaimniecības nozares izplatības (un nevis pēc tās iekšējā stipruma, jo tieši kooperācijas uzdevums ir amatniecību stiprināt). Tāpēc, speciālajā daļā, blakus tīri kooperatīvajām problēmām, mēģināju noskaidrot amatniecības tagadējo stāvokli (ar nelielu atskatu uz pagātņi) Latvijā un Vācijā.

Vāciju ietvēru šai darbā aiz sekojošiem iemesliem:

- 1) Vācijai bija neapstrīdams iespaids uz augšminēto amatnieku kooperatīvu veidū attīstību Latvijā, kā to pierāda Prof.Dr. Ed. B a l o Ź a pētījumi.
- 2) Vācija bija pirmā zeme, kas lika pamatus amatniecības kooperācijai, kur tā laidusi visdziļākās saknes, un kur tā visvairāk attīstīta arī mūsu dienās.
- 3) Ne tikai amatnieku kooperācijas prakses, bet arī teoretisko atziņu laukā Vācija arvienu vēl patur vadošo lomu kooperācijas zinātniskā literātūrā.

-

I E V A D S

TEMATA ELEMENTU NOSKAIDROŠANA UN TEMATA NOROBEŽOŠANAS PAMATOJUMS.

1. A m a t n i e c ī b a

Amatniecība ir ražošanas veids. Līdz šim vēl nav ^{xxx)} izstrādāta noteikta ražošanas jēdziena definīcija. J.Konrads to definē kā labumu iegūšanu un pārveidošanu dažādu vajadzību apmierināšanai, bet pēc H.Majiera^{xx)} "ražošana ir labumu radīšana ar saimniecisko līdzekļu palīdzību, vielu un spēku pārveidošanas, resp. vietas pārmaiņas ceļā".

Dažādiem uzskatiem par ražošanu tomēr ir tā kopējā pazīme, ka ražošana padota ne tikai vispārējiem tautsaimnieciskiem likumiem, bet arī saviem īpatnējiem - tehnikas un dabas likumiem, kas arī noteic vielu un spēku pārveidošanas norisi. Tie ir tā saucamie ražošanas likumi, kur tīri saimnieciskais elements sastopas ar tehniku un dabu. Temata tālākā iztīrījuma, apskatot amatniecības un kooperācijas nozīmi tautsaimniecībā, sevišķa vērība tiks piegriezta taisni šiem ražošanas likumiem, it sevišķi zīmējoties uz tehniku.

Saskaņā ar zinātnē pieņemto Bücher^{x)} terminologiju, kuŗš visas saimnieciskās attīstības pamata liek ražotāja un patērētāja savstarpējās attiecības, tiek izšķirtas šādas ražošanas pakāpes:

✓ x) K.Bücher, die Entstehung der Volkswirtschaft,
Tübingen, 1908.

✓ xx) Handwörterbuch der Staatwissenschaften. nod. "Produktion"

✓ xxx) J.Konrad. Allgemeine Volkswirtschaftslehre. Jena, 1927. 149. lpp.

mājsaimniecība, pasūtījumu darbs, amatniecība, mājrūpniecība un fabrika resp. lielrūpniecība.

1. Mājsaimniecība (Hauswerk). Ražošana notiek slēgtā mājsaimniecībā ģimenes piederīgo vajadzībām, pie kam arī izejvielas ir cēlušās no pašu mājām un tās apstrādā pašu ģimenes locekļi resp. dzimtsļaudis. Ražošanas veidu un apmērus nosaka mājsaimniecības vajadzības.
2. Pasūtījumu darbs (Lohnwerk). Ražošanas veids pārejas laikā no slēgtās mājsaimniecības uz pilsētu saimniecību. Patstāvīgs ražotājs strādā ar paša darba rīkiem pa daļai savā darbnīcā (Heimwerk) pa daļai pasūtītāja mājā (Stör), bet tikai uz pasūtījumu un no klienta materiāla. Ražošanas veidu un apmērus nosaka pasūtītāju patēriņa vajadzības.
3. Amatniecība (Handwerk) ir valdoša ražošanas forma pilsētu saimniecības laikā, kad ražotājs ar paša darba rīkiem un pašā darbnīcā apstrādā paša iegūtās izejvielas citu vajadzībām, pa lielākai daļai uz pasūtījuma un nogādā gatavu ražojumu tieši patērētājam; pasūtījumiem trūkstot, ražotājs strādā arī krājumā, lai izpārdotu savus ražojumus nedēļas vai gada tirgos. Ražošanas veidu un apmērus nosaka pilsētas un tās tuvākās apkārtnes vajadzības.
4. Mājrūpniecība (Verlagssystem) rodas tautsaimniecības sākumos un raksturīga ar to, ka uzņēmējs, kuŗš pats ne-strādā līdz, regulāri nodarbina lielāku skaitu strādnieku viņu dzīves vietās. Noieta tirgum paplašinoties no nacionālā uz internacionālo, vairs nav iespējama tieša ražojumu pāreja no ražotāja uz patērētāju, kā to novēro-

jam agrākās pakāpēs; starp ražotāju un patērētāju iekļaujas tirgotājs-uzņēmējs, kas spekulē uz nezināmo patērētāju un savukārt ierosina ražošanu, ko līdz šim darīja patērētājs. Šīs sistēmas iekšējā izveidošana ir dažāda. Par darba telpām rūpējas paši strādājošie; parasti viņiem pieder arī darba rīki, bet tie var piederēt arī uzņēmējam; izej- un palīgmateriālus arī parasti piegādā pēdējais. Izšķirošais ir tas, ka ražotāji apgādā uzņēmēja klientus, kuri iepriekš nav zināmi.

5. Rūpniecība (Fabrik) ir izveidotās tautsaimniecības ražošanas veids, kur uzņēmējs regulāri nodarbina lielāku skaitu strādnieku paša darbnīcās, fabrikā. Izejvielas, darba rīki un darba telpas pieder uzņēmējam, kas ar darba dalīšanas palīdzību kapitālistiski izveido visu ražošanas procesu.

Saimnieciski izšķirošais moments augšminētās ražošanas sistēmās ir triju r a ž o š a n a s f a k t o r u (zemes, kapitāla un darba) stāvoklis katrā sistēmā. Šī stāvokļa labu analīzi dod Dr.E.Paech, savā grāmatā "Die wirtschaftliche Bedeutung des gleingewerblichen Genossenschaftswesens" (Halle, 1912).

Zemei, kā ražošanas faktoram, apstrādājošā rūpniecībā, amatniecību ieskaitot, nav tik lielas nozīmes kā lauksaimniecībā un iegūstošā rūpniecībā; apstrādājošai rūpniecībai zeme ir no svara tikai kā apmešanās vieta, cik tālu tā var iespaidot ražošanas un noieta apstākļus (piem.satiksme).

Ražošanas faktors k a p i t ā l s pirmajā no augšminētām ražošanas pakāpēm - mājsaimniecībā - pieder mājai, (kā pastāvīgais kapitāls - darba rīki, tā arī apgrozības kapitāls - izejvielas). Otrajā pakāpē (Lohnwerk) darba rīki

jau pāriet ražotāja īpašumā, izejvielas tomēr vēl piegādā pasūtītāji, attiecībā uz kuņiem tās nespēlē ražošanas līdzekļu lomu. Amatniecības pakāpē - arī izejvielu iegādāšana pāriet uz amatnieku un ņem dalību viņa ienākuma veidošanā. Rodas pavisam jaunais aktīvais īpašums - apgrozības kapitāls, rīkojoties ar kuņu amatnieks gūst peļņu, kas līdz ar atlīdzību par viņa darbu veido amatnieka kopienākumu. Kapitāla vajadzība ir neliela, to nosaka klientu pieprasījumi. Mājrūpniecībā (Verlag) ražotājs zaudē no sākuma pastāvīgo, bet vēlāk arī apgrozības kapitālu, un tāpēc ienākums no rīcības ar tiem viņam nu iet zudumā, vai arī, kur ražotājs strādā vēl ar paša materiālu, šis ienākums (sakarā ar to ka gatava produkta cenu nosaka uzņēmējs) tiek samazināts līdz minimumam. Turpretīm attiecībā uz uzņēmēju kapitāls iegūst lielāku nozīmi, - viņa rokās pats ražojums pārvēršas kapitālā. Un, beidzot, rūpniecības pakāpē, fabrikas strādniekam nav nekāda sakara ar kapitālu (līdzīgi kā Hauswerk'ā); visu kapitālu dod uzņēmējs, kuņš arī saņem visu ienākumu no tā. Kapitāla nozīme pieaug līdz ar to, cik lielā mērā izdodas darbu atvietot ar kapitālu.

D a r b a m kā ražošanas faktoram rūpniecībā (ieskaitot amatniecību) pieder pirmā vieta, līdzīgi kā lauksaimniecībā pirma vieta pieder zemei. Mājsaimniecības pakāpē darbs pa lielākai daļai nav brīvs un atlīdzību par to strādājošais saņem brīvā uztura veidā. Sākot ar otro pakāpi (Lohnwerk) darbs atraujas no mājsaimniecības, kļūst personīgi brīvs un reizē ar to iegūst arī patstāvīgu ienākumu darba atlīdzības veidā. Amatniecībā, līdz ar ražošanas līdzekļu patstāvīgu pielietošanu, darbs arī mantiskā ziņā kļūst brīvs un neatkarīgs. Tas paliek par svarīgāko ienākuma avotu un pēc viņa

orientējas kapitāla pielietošanas iespēja. Darbu ierobežo vienīgi noteiktie noieta apmēri resp. klientu pasūtījumi. Pastāv ciešs sakars starp vadošo-organizatorisko un izpildošo darbu, pie kam šis sakars ir jo ciešāks, jo mazāks ir amatnieka uzņēmums. Vadošajam darbam netiek uzstādītas sevišķas prasības (piem. noieta organizēšanas ziņā), jo tiek strādāts pa lielākai daļai uz pasūtījuma.^{x)} Mājrūpniecībā (Verlag) ražotājs atraujas no kapitāla, kas pamazām pāriet tirgotājam-uzņēmējam un viņa darbs atkal kļūst nebrīvs. Noietu, tagad jau nezināmam patērētājam, vada starpnieks. Fabriku sistēmā visvairāk izceļas darbs savos dažādākos veidos (vadošais, fiziskais u.t.t.), pie kam lielāku nozīmi iegūst vadošais darbs, jo uzņēmējs pilnīgi pārzin un regulē ražojumu noietu. Strādnieka darbs kļūst atkarīgs arī mantiskā ziņā.

Ņemot vērā augšā teikto par ražošanas faktoru (zemi, kapitālu un darbu) nozīmi dažādās saimniecības pakāpēs un piegriežoties vienīgi a m a t n i e c ī b a i, noskaidrojas sekojošais:

amatniecības pakāpē ražotājs (amatnieks) ir brīvāks un patstāvīgāks nekā kādā citā pakāpē, jo viņa darbs ir personīgi brīvs un arī ražošanas līdzekļi (kapitāls) pieder viņam. (Starp citu - vai ne tādēļ amatniecība tik cieši saistīta ar tautas kultūru, ka to (amatn.) reprezentē brīvie un neatkarīgie cilvēki?). Amatnieka darbību iespaido vienīgi ierobežotais noiets, kas ir atkarīgs no klientu pasūtīju-

x) Par amatnieku kā ražotāju, darba organizātoru un tirgotāju reizē, runāsim vēl, apskatot amatnieku kooperācijas neveiksmju cēloņus šī darba slēdziena daļā. Amatniecības un reizē ar to arī amatnieku kooperācijas vārīgākā vieta ir tirdznieciskā darbība, kas izskaidrojams ar to, ka amatniekam jāapvieno sevī trīs dažādas funkcijas.

miem, resp. šaurais tirgus. Uzskatu, ka amatniecības kooperācijas galvenais uzdevums ir - paplašināt amatnieku ražojumu noieta tirgu. Ja tas notiks, tad līdz ar to paplašināsies amatniecības attīstības iespējas, tā būs spējīga uzņemt vairāk kapitāla (resp. apgrozīt vairāk izejvielu, plašāk pielietot mašīnas) un nebūs iemesla runāt par ražošanas faktora "darbs" milzīgo pārsvaru pār "kapitālu" amatniecībā^{x)}.

Uzskatot, ka amatniecība tikai aprobežotā mērā spēj uzņemt kapitālu (robežu liek noiets pasūtījumu veidā) un izceļot tās darba funkciju, bet no otras puses atzīstot, ka amatnieku kooperācija līdz šim ir izrādījusies par iespējamu tikai kapitāla (izejvielu, darba rīku, gatavo ražojumu) izvērtēšanas sfairā (ražošanas līdzekļu kopiepirkšanas, gatavu ražojumu koppārdošanas, mašīnu koplietošanas kooperatīvi^{xx)}) un nevis darba sfairā (ražošanas kooperatīvi), E. Paech līdz ar to noliedz kooperācijas nozīmi amatniekiem. Šim uzskatam nevaru piekrist, jo kooperācija paplašina amatniecības spēju uzņemt kapitālu. Bez tam, roku darbs tagad vairs netiek uzskatīts par svarīgāko amatniecības pazīmi. Ja agrāk par amatniecības pazīmēm tika uzskatītas sekojošās:

- 1) roku darbs pārsvarā pār mašīnu darbu,
- 2) uzņēmuma apmēri un ieguldītais kapitāls nelieli
- 3) uzņēmums uztur tiešas attiecības ar patērētāju un
- 4) apkalpo tikai vietējās vajadzības, pie kam
- 5) īpašnieks pats strādā līdz,

tad tagad tās ir atmetas, jo ir zināms, ka piem. attiecībā uz

x) Dr. E. Paech, Op. ibid. 57. lpp.

xx) "- "- 118. lpp.

- 1) pastāv amatniecības uzņēmumi, kur darbs tiek veikts pa lielākai daļai ar mehānisko dzinējspēku, bet šai ziņā atšķirība no rūpniecības ir tā, ka amatnieks pārzin visu darba gaitu, ieliekot darbā savas individuālās spējas, bet rūpniecības strādnieks bieži vien izdara tikai vienu noteiktu kustību. Citiem vārdiem - rūpniecībā cilvēks apkalpo mašīnu, bet amatniecībā - cilvēks ļaujas apkalpoties no mašīnas, cik tālu tā ir nepieciešama viņa darbā. Šis stāvoklis izriet no paša darba mērķa - amatniecība ņem vērā patērētāja īpatnības vajadzības un gaumi, bet rūpniecība ražo standartpreci;
- 2) uzņēmuma apmēri un ieguldītais kapitāls var būt lieli arī amatniecībā, kā tas redzams no Latvijas amatniecības kameras sastādītajām statistiskām tabelēm (skat. pielikumu), kur par klasifikācijas pamatu ir ņemtas
a m a t a p a z ī m e s;
- 3) amatnieks tagad tikai daļai uztur tiešas attiecības ar patērētāju un strādā uz pasūtījumu. Zināms, ka tagad patērētāju un ražotāju starpā stāv starpnieks uzņēmējs (Latvijas darba kamerai nākas tagad kārtot šīs attiecības - uzņēmēja un amatnieka starpā - ar īpašu Likumu par mājstrādniekiem) un ka amatnieku ražojumi nereti tiek eksportēti arī uz ārzemēm (piem. Vācijā un Itālijā tieši šim nolūkam pastāv īpašas eksporta centrāles). No otras puses piem. kugu būvētavas strādā tikai uz pasūtījuma, bet tomēr nav rūpniecības uzņēmumi;
- 4) iepriekšējā punktā teiktais apgāž uzskatu, ka amatniecība apkalpo tikai vietējās vajadzības, kā tas ir bijis piem. pilsētu saimniecības laikmetā, kaut gan nav no-

liedzams, ka sevišķu nozīmi amatniecība paturējusi tādos darbos, kas veicami uz vietas, piem. būvniecībā, installācijās, remontu darbos u.taml.

5) arī īpašnieks, it sevišķi lielākos amatniecības uzņēmumos, tagad nereti aprobežojas ar organizātoriskām un darba pārraudzības funkcijām, neņemot tiešu dalību ražošanas procesā.

Neiedziļinoties sīkākā rūpniecības un amatniecības atšķirību pētīšanā, aizrādīšu, ka praksē tās tagad šķiro likumdošanas ceļā, paredzot īpašus likumus un noteikumus attiecībā uz amatniecības uzņēmumu atvēršanas kārtību, īpašnieka amata zināšanām, palīgu apmācību, nodokļiem u.taml. Vakar-Eiropas likumdošanā izejas punkts ir - katras nodarbes individuālā vērtēšana. Ja piem. attiecīgā darba veikšanai nepieciešams meistars ar attiecīgām zināšanām un praksi, tās nozares ir amatnieciskas. Bet no otras puses, fabrikas meistari, kaut arī ar plašākām zināšanām, netiek uzskatīti par amatniekiem. Vācijas 1929. un 1935.g.g. likumi nokārto šo atšķiršanu tā, ka paredz īpašu amatu sarakstu ar 72 amatiem. Par amatniekiem tiek uzskatīti tie, kas ievesti īpašos reģistros uz pārbaudījumu pamata. Latvija patlaban iet to pašu ceļu, sastādot amatu sarakstu. Bet vēl pastāv grūtības attiecībā uz fabriku un patstāvīgu amatnieku šķirošanu, kādā sakarībā arī grūti norobežojama Latvijas darba kameras un Latvijas amatniecības kameras darbība.

Rezumējot šai nodaļā sacīto, jāaizrāda, ka mūsu laikos nav vairs izceļams amatniecības kā d a r b a uzņēmuma

raksturs, kur kapitāla vajadzību resp.palielināšanas iespējas nosaka vienīgi klientu pieprasījumi. Mūsu laikos, kad amatnieks strādā arī brīvajam tirgum (pa lielākai daļai gan caur starpnieku), var vienīgi teikt, ka kapitāla un darba nodarbību amatniecības uzņēmumā nosaka noietu apmēri. Bet vai tas pats nav sakāms arī attiecībā uz rūpniecību?

Tā tad, svarīgākais priekšnoteikums amatniecības attīstībai ir ražojumu noietu pavairošana, pie tam arī izslēdzot starpnieku-tirgotāju. Pavairojot noietu caur starpnieku, amatnieki nejūtīs labuma, jo viņi joprojam paliks par izmantotības objektu. Lai to novērstu, tiem jāsadarbojas pašiem savā starpā, dibinot kopēju pasākumu - koppārdošanas kooperatīvu.- Noietu, gatavu ražojumu cenas ziņā, netieši iespaido arī iestrādātā materiāla-izejvielu labums un cena. Arī te palīgā nāk kopdarbības ceļš ar kopiepirkšanas kooperatīva dibināšanu.

-

2. K o o p e r ā c i j a.

Pastāv domstarpības zinātnieku starpā attiecībā uz kooperācijas izcelšanās momentu. Daži zinātnieki ir tais uzskatos, ka kooperācijas ideja nekad nebija cilvēcei sveša. "No tā laika, kamēr pastāv cilvēce, pastāv arī kooperācija" raksta Krügers. Pēc prof.Vigodzinska domām -"kooperācijas radītāji ir pirmatnējie, cilvēka dvēselē apslēptie dzenuļi un saimnieciskā lietderība". Vigodzinskis, tāpat kā Totomiancs u.c., atrod kooperācijas sākumus jau sirmā senatnē (bēru kases Grieķijā, amatnieku apvienības Romā, kopsierotavas Alpos un Armenijā un taml.).

Nav noliedzams, ka jau pat aizvēsturiskos laikos sastopama cilvēku kopdarbība, vai tā būtu izpaudusies medicīnā, lopkopībā, zvejā vai citur. Pirmatnējā sabiedrība pazīst tādu kopdarbību (vienkāršu), tāpat ka tā ir pazīstama mūsdienu saimnieciskai iekārtai (saliktā kopdarbība) darba dalīšanas veidā. Ir skaidrs, ka zinātnieki, kuŗi kooperācijas sākumus redz jau senos laikos, ar to attiecina kooperācijas jēdzienu uz katru kopējiem spēkiem veiktu darbu. Šīs izpratnes kooperācija ir veca ka cilvēka darbs, ka cilvēku sabiedrība vispāri un tai ir maz kopēja ar mūsu laiku kooperācijas izpratni. "Ja cilvēks pēc savas dabas ir spiests dzīvot sabiedrībā, tad tas vēl nebūt nenozīmē, ka viņš tai pat laikā arī piekopa kooperācija" raksta H.Müllers. Viņš pareizi uzsver, ka kooperācijas un sabiedrības jēdzieni nav identiski, un ja cilvēce pastāvēja arī bez kooperācijas, tad kooperācija ārpus cilvēku sabiedrības nav ie-

domājama. Arī viduslaiku cunftes, gildes un taml.organizācijas nevar uzskatīt par kooperatīvām apvienībām, jo tiem bija publiski-tiesiskais piespiedu raksturs. Feodālā iekārta uz laukiem un cunftu saimniecība pilsētās bija valsts sociālās iekārtas pamats. Tāda piespiedu apvienošanās vispārības labā mūsu laikos notiek sociālās apdrošināšanas laukā, bet tā nav kooperācija viņas tagadējā uztverē. x)

Nenoliedzams ir tas, ka pēc vispārēja atzinuma par m o d e r n ā s kooperācijas sākuma laikmetu tiek uzskatīti pag.gadu simteņa četrdesmitie-piecdesmitie gadi. Šai laikā kopdarbības pasākumi dibinās uz brīvās ierosmes pamata, kā jauno sabiedrisko un ražošanas attiecību rezultāts, kad darba un preču tirgū valda konkurence, un šķiru interešu pretešķības nav vairs normētas ar publiski-tiesiskiem noteikumiem. Starp citu, tagad, kad saimnieciskā dzīvē ir spēkā autarķijas tendences un valsts politiskā uzbūvē - autoritārie principi, publiski-tiesiskais elements atkaļ iespaido kooperāciju. Šai ziņā liela nozīme ir kārtu saimnieciskai pārstāvībai korporāciju resp. kameru formā, jo piem. amatnieku kooperāciju veido amatniecības kameras un lauksaimnieku kooperāciju - lauksaimniecības kameras. Šādu stāvokli E.Grünfelds nosauc par "sekundārās kooperācijas ideoloģijas" izpausmi, uzskatot par primāro - kooperācijas vienotības un nedalamības viedokli. (Skat. E.Grünfeld Genossenschaftswesen, volkswirtschaftlich und soziologisch betrachtet. I.Band.1928.).

x) Domstarpības par kooperācijas izcelšanās momentu nevarētu rasties, ja būtu sīki precizētas kooperācijas jēdziena dažādas nozīmes, kā to dara A.Aizsilnieks savā grāmatā "Apcerējus par patērētāju kooperāciju kā tautsaimniecisku faktoru" Rīgā,1936.g.196.lpp.- 201.lpp.

Prof.V.Kosinskis pareizi aizrāda, ka katras parādības nozīme visskaidrāk kļūst saprotama/^{pētot} šīs parādības izcelšanās momentu ^{x)} Šī doma pilnīgi attiecināma uz kooperāciju, pētot tās sākuma momenta sociālo un saimniecisko vidi, un novērtējot tās pārvērtības, ko ienesa kooperācija "mazo ļaudžu" dzīvē. Pēc prof.Kosinska domām, kooperācija radās kā stichiskā parādība, kā pirmatnējs spēks no pašas dzīves, ko neviens teoretiskā ceļā neizgudroja. Tā izveidojusies pati, "maziem ļaudīm" piemērojoties mainījušamies saimnieciskiem apstākļiem. Feodālā iekārta un cunftu saimniecība beidzās, sākās kapitālisma laikmets, dzīve pārkārtojas uz jauno principu pamata. Rūpniecība ar savu tehniku un kapitāliem noved nabadzībā līdz šim vēl turīgus amatniekus un rada jaunu - fabrikas strādnieku šķiru.

Tugan-Baranovskis uzsvē^{xx)}, ka kooperācijas izcelšanās aprakstāmā periodā ir cieši saistīta ar amatniecības krīzi. Tieši pilsētu amatnieki ir tas sociālais slānis, kur kooperācija ir attīstījusies par svarīgu saimniecisku faktoru. Tā bija Anglijā, kur R.Ouena mācības, pēc īsa un nesekmīga mēģinājuma ar komunām, tikai tad sāka iespaidot plašas tautas masas, kad aptvēra nīkuļojošus pilsētu amatniekus. Tieši amatniecības krīze skubināja angļu audējus klausīties Ouena komunistiskos sapņus, kuŗi dzīvē deva pavisam citus rezultātus - patērētāju kooperācijas veidā. Tāpat arī Vācijā kooperācijas kustība sākās starp pilsētu amatniekiem. Amatniecības kooperācija kā tāda Anglijā neattīstas un ir tikai pārejoša parādība angļu kooperācijas kustības vēsturē,

x) V.A. Kosinskij. Učrežgenija dļa melkogo kredita v Germanii. Moskva, 1901. 305.lpp.

xx) M.I. Tugan-Baranovskij. Socialnije osnovi kooperacijji. 1922. 1pp.

turpretīm Vācija amatnieku kooperācija nostiprinās, izveido darbības pamatprincipus un patur līdz pat mūsu laikam zināmu lomu Vācijas tautsaimniecībā.

Aprakstāmā periodā fabriku strādnieki vēl nav pilnīgi nošķirušies no amatniekiem un arī Šulce-Deličs savas darbības sākumā tos nešķiro, par ko arī vēlāk saņem pārmetumus no Lasaļa. Šī laika amatniekus un strādniekus var apzīmēt ar kopējo - "mazo ļaužu" nosaukumu, jo kā pirmie, tā otrie vienādi cieta saimniecisko pārvērtību jucekli, ko E.Grūnfelds nosauc par "Kinderkrankheit des entfesselten Kapitalismus". Pašdarbība, pašpalīdzība un pašpārvaldība - kļūst par šo mazo ļaužu principiem, kuŗi polītiskā plāksnē noved pie asiņainām sadursmēm, bet saimniecības laukā - klusi un mierīgi izveido jaunu saimniekošanas veidu - moderno kooperāciju.

Tā tad, taisni pilsētu amatniekus var uzskatīt par kooperācijas celmlaužiem (piem. Eilenburgā, bez Šulce-Deliča līdzdalības, radīto principu nozīme visai kooperācijai). Lauksaimnieki pieslienās kooperācijai vēlāk un šai ziņā ir tikai atdarinātāji.

Tāda ir, skicētā veidā, modernās kooperācijas izcelšanās gaita, jeb, pareizāk sakot, tās izcelšanās cēloņi. Viegli saprast, ka neviena legālā definīcija nespēj dot izsmeltošu atbildi par kooperatīva būtību, jo tā vienmēr aprobežojas ar formālām, ārējām pazīmēm. Starp daudzām, vairāk vai mazāk izsmeltošām tautsaimnieku definīcijām, ko dod Zombarts, Grūnfelds, Jakobs, Lifmans, Vigodzinskis, Žīds un daudzi citi, un kuŗas šai darbā nav iespējams citēt, analizēt un salīdzināt, minēšu tikai Prof.Dr.Ed.Baloža un Prof. Dr.V.Kosinska definīcijas, aiz tiem iemesliem, ka pirmā

vispilnīgāk aptver kooperatīvu raksturīgās pazīmes, bet otrā palīdz noskaidrot amatniecības resp. sīko ražotāju kooperācijas būtību.

Prof. Dr. Ed. Balodis^{x)} izejot no sekojošām kooperatīvu raksturīgākām pazīmēm:

- 1) kooperatīvi ir saimnieciski pasākumi resp. pasākumi ar saimnieciskiem mērķiem, kas tiek sasniegti saimnieciskiem līdzekļiem,
- 2) kooperatīvi ir personu, bet ne kapitālu apvienības (nevis biedra iemaksa, bet biedrs kā saimniekojošs subjekts ir no svara kooperatīvam),
- 3) kooperatīvā visiem vienādas tiesības (viena balss),
- 4) kooperatīvs dod atlikumu atpakaļ tam, no kā tas nācis t. i. saskaņā ar biedra tiešo saimniecisko līdzdalību,
- 5) apvienošanās kooperatīvos ir brīvprātīga un neierobežota,
- 6) kooperatīva pasākuma īpašnieki ir šī pasākuma klienti,

konstruē šādu kooperācijas definīciju:

" Kooperācija ir sabiedriski-saimnieciskā kustība, kuŗa, vadoties no brīvprātīgās, neaprobežotās apvienošanās un apvienoto vienlīdzības principiem, izpaužas dažādos kopīgos saimnieciskos pasākumos, kuŗos kapitāls dabū atlīdzību ne augstāku par parasto naudas tirgus procenta apmēru, un kuŗa saimnieciskos sasniegumos katrs biedrs gūst labumu samērā ar tā tiešu saimniecisku līdzdarbību

x) 1932/33 māc. gadā Latv. Universitātē lasītās lekcijas kooperācijas ievadā (manuskriptā).

kopīgā pasākumā." Šī definīcija nodēvēja par pamatu šai darbā aprakstīto amatnieku kooperatīvu darbības novērtēšanai. Iztirzājot slēdzienā šo kooperatīvu neveiksmju cēloņus, redzēsim, ka tie pa lielākai daļai attiecināmi taisni uz šai definīcijā minēto kooperācijas principu neievērošanu.

Pēc prof.Kosinska domām, " kooperācija ir darba^{*)}(resp. sīko) uzņēmēju un mājsaimnieku brīvprātīga apvienība, kuŗi, paturēdami savu pilnīgu saimniecisku patstāvību, apvieno savas mājsaimniecības un uzņēmumus kopīgai saimnieciskai darbībai, lai šīs kopdarbības ceļā veicinātu savus ražošanas un patēriņa mērķus." Kooperatīvus rada un vada darba (trudovije) uzņēmēji vai mājsaimnieki, kuŗi personīgi ieinteresēti kooperatīva pastāvēšanā un darbībā - te vispirmā kārtā arī parādas pašpalīdzība. Ar kooperatīva palīdzību viņā ietilpstošie uzņēmēji un mājsaimnieki cenšas radīt savai saimnieciskai (ražošanas vai patēriņa) darbībai apstākļus, kas viņus nostādītu l i e l o saimnieku stāvoklī un tadējādi:

- 1) uzlabotu un palētinātu viņu personīgo jeb ražošanas patēriņu,
- 2) paglābtu no bojā ejas viņu uzņēmumus, konkurējot tirgū ar lieluzņēmumiem (pārdodot savus ražojumus un iepērkot ražošanas līdzekļus) un
- 3) dotu viņu uzņēmumiem iespēju tālāk attīstīties un augt.

Kā redzams, prof.Kosinskis uzskata par kooperatīviem tikai tādus pasākumus, kas apvieno p a t s t ā v ī g u s uzņēmumus resp.mājsaimniecības. Taisni ar šo viedokli piegāju pie šī mana darba, iekļaujot tematā "amatnieku kooperatīvi" tikai tādus kooperatīvus pasākumus, kas apvieno patstāvīgus amatnieku uzņēmumus, ar nolūku sasniegt trīs

augšminētos mērķus. Ārpusē tā tad paliek ražošanas kooperātīvi (te biedri zaudējuši savu saimniecisko patstāvību strādājot kopējā darbnīcā) un darba arteļi (pakalpojumu nozīmē).

Skatoties no Tugan-Baranovska kooperātīvu klasifikācijas viedokļa:

- 1) kooperātīvi darba un maiņas sfērā un
- 2) kooperātīvi tikai maiņas sfērā,

šīnī darbā tiek apskatīti tie amatnieku kooperācijas veidi, kas iekļaujas otrā grupā.

B. V I S P Ā R Ē J Ā D A Ļ A

I. AMATNIEKU KOOPERĀTĪVU VISPĀRĒJAIS APSKATS.

Amatnieku kooperatīvi, tāpat kā citu veidu kooperatīvās sabiedrības, ir atsevišķu personu apvienības, ar nolūku uzlabot savu biedru stāvokli materiālā un garīgā ziņā. Šī stāvokļa uzlabošana kooperācijā tiek sasniegta kopējā saimnieciska pasākuma organizēšanas ceļā, ar nolūku pavairot biedru ienākumus vai samazināt viņu izdevumus. Saimnieciska pasākuma dibināšana nav kooperatīvās apvienības mērķis, bet gan tikai līdzeklis biedru labklājības celšanai.

Amatnieku kooperatīvos apvienojas personas, kas nodarbojas ar kautkādu amatu. Labklājības celšana te tiek sasniegta ražošanas veicināšanas ceļā, samazinot izdevumus uz iepērkamām izejvielām un mašīnām, palielinot ienākumus no gatavu ražojumu pārdošanas, kopīgi lietojot mašīnas u.t.t. Dr. E.Grünfelds savā rakstā "Handwerker-genossenschaften in Deutschland"^{x)} saka, ka par amatnieku kooperatīviem tiek uzskatīti pilsētu ražojošās vidusšķiras kooperatīvi, kuŗi nekalpo, kā piem. kreditkooperatīvi, amatnieku vispārējām interesēm, bet gan, kā preču un darba (Werk) kooperatīvi, ņem vērā speciālās amatnieku intereses. Pie šādiem kooperatīviem viņš attiecina: ražošanas līdzekļu kopiepirkšanas kooperatīvus (Rohstoffgenossenschaften), ražojumu koppārdošanas kooperā-

x) Internationales Handwörterbuch des Genossenschaftswesens.
Herausgegeben von Prof. Dr. V. Totomianz. 1928.

tīvus (Magasin - u. Absatzgenossenschaften), mašīnu koplietošanas kooperatīvus (Werkgenossenschaften) un ražošanas kooperatīvus (Produktivgenossenschaften).

Kā redzams, amatnieku kooperatīvu iedalīšana atsevišķos veidos atkarīga no tā, kādus saimnieciskus uzdevumus tie izpilda. Tā piem. kopiepirkšanas kooperatīvi apgādā amatniekiem ražošanas līdzekļus (izejvielas un mašīnas); viņu mērķis ir - iegūt labāku preci par iespējami zemāku cenu, tādā ceļā palētinot ražošanas pašizmaksu. Koppārdošanas kooperatīvi organizē amatnieku ražojumu noietu; viņu mērķis - uzmeklēt patērētāju un iespējami labāk izmantot tirgus konjunktūru, izslēdzot starpnieku un paturot ražotājam lielāku daļu no pārdošanas summas. Dažreiz abu šo kooperatīvu veidu uzdevumi tiek apvienoti vienā pasākumā. Mašīnu koplietošanas biedrības palīdz amatniekiem darba tehniskā norisē, veicinot ražojumu ātrāku un labāku izstrādāšanu. Dažreiz šis veids tiek apvienots ar kopiepirkšanas vai koppārdošanas kooperatīvu, radot īpatnējus, jaukta tipa kooperatīvus. Par to, ka šādi jaukta tipa kooperatīvi sastopami visai bieži, liecina Vācijas kooperatīvu savienības gada grāmatās sastopamie norādījumi par amatnieku kooperatīvu šķirošanas grūtībām; beidzot, par pamatprincipu šķirošanai ^{tika} / ^{pie} ņemts tas darbības veids, kas attiecīgajam kooperatīvam ir pārsvarā. Īpatnēju amatnieku kooperatīva veidu rada Latvijas jaunie (Finanču ministra vēl neapstiprinātie) amatnieku kooperatīvu normālstatūti, paredzot kooperatīva tipu, kuŗa mērķis ir: "organizēt savā darbības iecirknī mašīnu koplietošanu un ierīkot uzņēmumus biedru ražojumu piemērošanai patērētāju prasībām." Šinī kooperatīvā itkā saplūst mašīnu koplietošanas un ražošanas kooperatīva

funkcijas. (Jāsaka, ka šo statūtu pirmā redakcija bija vēl radikālāka, paredzējama: "organizēt savā darbības iecirknī mašīnu koplietošanu un ierīkot uzņēmumus k o p ī g a i ražošanai.") Vēl ir īpatnējāks amatnieku kooperatīva veids, kuŗa mērķis ir sagādāt biedriem pasūtījumus un piegādes; parasti gan šis uzdevums saplūst vienā pasākumā ar biedru ražojumu kōppārdošanu, kā to paredz arī augšminētie statūti, tomēr Vācijā šis kooperatīva veids jau pirms kara ir kļuvis par patstāvīgu vienību, ar nosaukumu "Lieferungsgenossenschaften". Sevišķi tas izplatīts Vācijā mūsu laikā, piesaistot amatniekus valsts un pašvaldību pasūtījumu saņemšanai.)

Runājot par Latvijas jauniem amatnieku kooperatīvu statūtiem, jāsaaka, ka to nosaukums "amatnieku koppiegādes un kopiepirkšanas sabiedrību normālstatūti" neatbilst tanīs paredzētiem amatnieku kooperatīvu veidiem, jo statūti ietver sevī gandrīz visus amatnieku kooperatīvu veidus, kas redzams no sekojošā:

§ 3.

"Sabiedrības mērķi un uzdevumi ir:

- 1) sagādāt saviem biedriem darbus un piegādes un organizēt savu biedru ražojumu kopīgu pārdošanu;
- 2) apgādāt par pieņēmīgām cenām sava darbības iecirkņa amatniekus ar visāda veida viņu darbā nepieciešamiem ražošanas līdzekļiem, kā materiāliem, mašīnām, darba rīkiem;
- 3) organizēt savā darbības iecirknī mašīnu koplietošanu un ierīkot uzņēmumus biedru ražojumu piemērošanai patērētāju prasībām;

.

*) Turāk par to skat. 66. lpp.

Visumā tomēr statūti orientējas uz p a t s t ā v ī g i e m
amatnieku uzņēmumiem, Šulce-Deliča garā paredzēdami:

"audzināt biedrus apvienotai pašdarbībai, pašpalīdzībai un
un pašpārvaldībai, sekmējot viņu uzņēmumu ierīkošanu, uztu-
rēšanu un nostiprināšanu, ar to radot drošu pamatu amatnie-
ku ģimenei un dzimtai". (§ 3. pkt.6.)

Statūtos minētos amatnieku kooperatīvu uzdevumus
tuvāk paskaidro sekojošais

§ 4.

"Savu mērķu sasniegšanai un uzdevumu veikšanai, sabiedrībai
tiesības:

- 1) uzņemties valsts, pašvaldību un sabiedrisko iestāžu
un uzņēmumu, kā arī privātu personu darbus un piegādes;
- 2) pirkt un pārdot ražošanas līdzekļus, kā arī savu bied-
ru ražojumus, ierīkojot un uzturot savā darbības ie-
cirknī pārdotavas, noliktavas ar vajadzīgām darbnīcām
un dažādu tirdzniecisku (?) pakalpojumu birojus;
- 3) iegādāt un uzturēt dažādas mašīnas, darba rīkus un ie-
rīces kopīgai lietošanai, kā arī ierīkot darbnīcas
biedru ražojumu piemērošanai patērētāju prasībām."

.....

Augšminētos uzdevumus tuvāk apgaismo attiecīgās
statūtos paredzētās nodaļas:

- A. Piegādes un izpildāmie darbi
- B. Biedru ražojumu pārdošana
- C. Pasūtījumu pieņemšana uz biedru ražojumiem un darbu
- D. Materiālu apgādāšana un
- E. Darbnīcu ierīkošana un uzturēšana.

Pie šiem statūtiem apstājos sīkāk aiz tā iemesla, ka tie paredz gandrīz visus iespējamus amatnieku kooperatīvu veidus (izņemot varbūt ražošanas kooperatīvu, jo E punktā paredzētās darbnīcās var strādāt arī nebiedri. §38.).

II. RAŽOŠANAS LĪDZEKĻU KOPIEPIRKŠANAS UN GATAVU RAŽOJUMU KOPPĀRDOŠANAS KOOPERATĪVI.

Šo kooperatīvu mērķi un uzdevumi ir noskaidroti 19.lppusē, plašākos vilcienos. Piegriežoties tuvāk pirmā veida uzdevumiem, par svarīgāko jāuzskata

Materiālu iepirkšana,

kas ir saistīta ar sekojošiem priekšnoteikumiem:

- 1) materiāli iepirkami pēc iespējas par lētākām cenām,
- 2) materiāliem jābūt labas kvalitātes un jāatbilst ražošanas prasībām.

Materiālu iegādāšana par vislētākām cenām ir nepieciešama tādēļ, ka no tā atkarājas ražojumu pašizmaksa: jo lētāka izejvielu cena, jo zemāka pašizmaksa. Ražotāji, kuŗu ražošanas izmaksa ir augstāka par vidējo tirgus cenu, cieš zaudējumus, bet kuŗu ražošanas izmaksa ir zemāka par vidējo tirgus cenu - iegūst peļņu. Tāpēc - iepirkt izejvielas par viszemākām cenām kooperatīvam ir nepieciešams, lai nostādītu savu biedru ražojumu noietu visizdevīgākos apstākļos. Kooperatīva uzdevums tā tad ir - uzmeklēt attiecīgās izejvielas un tās iepirkt par to cenu, par kādu pērk starpnieks -lieltirgotājs, bet ja iespējams - tad arī zemāk par šo cenu.

Ja kooperatīvs šo mērķi sasniedz, tad tas ne tikai dod sa-
viem biedriem visas priekšrocības no lēto izejvielu iegādes,
bet arī izslēgs tirgotāju-starpnieku, kuŗš iedzīvojas uz
izejvielu iepirkšanas un atkalpārdošanas amatniekiem.

Visizdevīgākās izejvielu iegādes priekšnoteikums ir - iepirk-
šana ^{izejvielu,} sagatavošanas vai pārdošanas sezonā, t.i. tai laikā, kad
tās parādas tirgū tūlīt pēc iegūšanas. Piem. ziemas vilnu
nedrīkst pirkt pavasarī, kad krājumi izsīkst un cenas ceļas.

Materiālu iepirkšanā, bez cenas, liela nozīme ir vēl
iepērkamā materiāla k v a l i t ā t e i. Ar labu kvalitāti,
pēc L.Vasiljevska domām ^{x)} tiek saprasts ne tikai materiāla
noderīgums kooperatīva biedru ražošanas vajadzībām, bet arī
tās materiāla īpašības, kas veicina gatavu ražojumu noderī-
gumu viņu uzdevumu veikšanai. Tā piem. galdniecības izstrādā-
jumiem nedrīkst pirkt mitrus vai iepuvušus kokmateriālus.
Kas attiecas uz izejvielu noderīgumu biedru ražošanas vaja-
dzībām, tad nedrīkst vienas šķiras materiāla iepirkt daudz
un otra - pārāk maz. Tā piem. galdnieku kopiepirkšanas koope-
ratīvs rīkotos nepareizi, ja iepirktu pārāk daudz priežu
kokmateriāla un pārāk maz bērza, jo tad pirmais paliktu ne-
izpārdots starp biedriem un līdzekļu būtu ieguldīti bez
saimnieciskā aprēķina. Bez tam, ar šādu rīcību neapmierinot
biedru vajadzības, kooperatīvs pamudinātu viņus pirkt iz-
trūkstošo materiālu pie privāttirgotāja. Pēdējais, izmanto-
jot biedru neizdevīgo stāvokli, var tūlīt pacelt cenas virs
parastās normas (sevišķi ja tirgus ierobežots), tādā ceļā
atņemot no amatniekiem zināmu izpeļņas daļu. Kooperatīva

x) L.Vasiljevskij, Organizacija i praktika promislovoj
kooperaciji. Moskva, 1928.

biedros un pārējos amatniekos šādi gadījumi veicina neuzticību kooperācijai vispāri.

Izejvielu pareizās iepirkšanas priekšnoteikums ir pietiekošie materiālu krājumi, lai katrā laikā varētu apmierināt visu biedru pieprasījumus. Bet no otras puses, protams, nedrīkst palikt neizpārdotie materiālu krājumi.

Materiālu iepirkšana jāuztic personām, kas labi orientējas to kvalitātē, īpašībās, un izprot to noderīgumu biedru ražošanas vajadzībām. Vislabāk, ja materiālu iepērk persona, kuŗai praksē bija darīšana ar šo materiālu, resp. kuŗa pati nodarbojusies ar attiecīgo ražojumu izgatavošanu. Kooperatīva valdei materiālu iepirkšanā nav jāpaļaujas vienīgi uz savām spējām un zināšanām, bet jāpiesaista klāt citus, piedzīvojušos biedrus, kuŗi labi pārzin attiecīgo materiālu īpašības.

Pirms materiālu iepirkšanas, valdei jāapspriež jautājums par to, kādi materiāli, kāda labuma un kādā daudzumā pērkami, pastāvīgi paturot vērā to apstākli, lai pirkums būtu izdevīgs kooperatīva biedriem. Tāpēc vispirms sastādāms iepirkšanas plāns, kuŗu sastādot jāņem vērā kooperatīva biedru vajadzības.

Materiālu sadalīšana biedru starpā.

Kopiepirkšanas un koppārdošanas kooperatīvu, kā atsevišķu saimniecisku pāsākumu tirdznieciskā darbība tiek dibināta uz saimnieciskā aprēķina principa. Tas nozīmē, ka kooperatīvam, organizējot savu saimniecisku darbību atsevišķi no savu biedru saimnieciskās darbības, jārikojas tā, lai varētu saņemt atpakaļ visus ieguldītos līdzekļus un vēl lai pietiktu

segt kooperatīva izdevumus, saistītus ar materiālu sadalīšanu. Ja kooperatīva darbs nostādīts pietiekoši labi, tad pēc materiālu pārdošanas biedriem paliek zināms pārpalikums, ko parastos apstākļos iegūst starpnieks-tirgotājs. Šo pārpalikumu kooperatīvs var izmaksāt biedriem premiju veidā, vai arī samazināt uz tā rēķina pārdodamo materiālu cenas.

Amatniekiem nereti trūkst brīvo apgrozības līdzekļu, kādēļ kooperatīvam jāatrisina problēma - vai pārdot materiālus uz kredita? Šulce - Deličs savā laikā stingri uzstājās p r e t pārdošanu uz kredita, ^{norādot,} ka kreditēšanas funkcijas jāuzņemas speciāliem pasākumiem - kreditkooperatīviem, un ka preču un naudas operācijas nav jāucamas vienā kooperatīvā. Kā zināms, arī pirmais kreditkooperatīvs Vācijā radies, lai dotu iespēju amatniekiem iepirkt materiālus par skaidru naudu. L.Vasiljevskis savā augšminētā grāmatā norāda, ka izejvielu pārdošana uz kredita nerunā pretī saimnieciskā aprēķina principam, jo galu galā materiāls tiek pilnīgi samaksāts. Šo domu viņš gan attiecina tikai uz tādiem kooperatīviem, kas ne tikai apgādā biedriem izejvielas, bet reizē arī pārdod no šīm izejvielām ~~izstrādātos~~ ražojumus. Tad biedrs tiek kreditēts tikai līdz tam momentam, kamēr viņš nav nodevis savus ražojumus pārdošanai. Norēķinoties ar biedru par viņa pārdotiem ražojumiem, parāda summa tiek atvilkta. Bet tādā kooperatīvā jāpastāv arī noteikumam, ka gatavie ražojumi nododami t i k a i kooperatīva pārdošanā. Šādu noteikumu paredz arī mūsu jaunie statūti (skat.tālāk).

Materiālu sadalīšana var notikt arī uz citiem pamatiem. Ja piem. materiāla iepirkšanai no biedriem iepriekš tiek ņemtas speciālās iemaksas (pasūtījumu sistēma, arī

paredzēta mūsu jaunajos statūtos), tad iepirktais materiāls sadalāms starp pasūtītājiem, samērā ar viņu iemaksu lielumu.

No augšā teiktā izriet biedru tiesības un pienākumi materiālu iepirkšanas darījumos. Cik tālu kooperatīvs uzskata par savu pienākumu biedru apgādāšanu ar materiāliem, tik tālu arī katram biedram ir tiesība saņemt šos materiālus no kooperatīva; šī tiesība savukārt uzliek viņiem pienākumu - pirkt visus ražošanai nepieciešamus materiālus tikai kooperatīvā. Tādā ceļā kooperatīvs ierobežo savus biedrus materiālu iegūšanā no trešām personām ("Biedrim nav tiesība iepirkt ārpus sabiedrības tos materiālus, ko apgādā sabiedrība. Atkāpšanās no šīs kārtības var notikt ar katreizēju valdes atļauju. ^{Mūsu jauno statutu,} § 33.)

Naudas līdzekļiem vai materiāliem trūkstot, kooperatīvs nevar pildīt savus pienākumus attiecībā pret biedriem. Tad pēdējiem būtu jāpērk materiāli citur. Šī kooperatīva veida īpatnība ir tā, ka biedriem parasti atļauts iepirkt materiālus citur tikai tad, ja kooperatīvā tos nevar dabūt. Lai šai ziņā no biedru puses nenāktu priekšā ļaunprātības, materiālu iepirkšana citur iespējama tikai ar valdes atļauju.

Kooperatīva biedrs parasti tiek aprobežots savās tiesībās arī attiecībā uz saņemto materiālu. Tiek prezumēts, ka materiālu viņš saņem tikai sava uzņēmuma resp. ražošanas vajadzībām, un nedrīkst to pārdot citām personām; pretējā gadījumā kooperatīva biedru darbība iegūtu tirdzniecisku un nevis ražošanas raksturu (Warengenossenschaften der Kleinhändler, kas tagad sevišķi izplatītas Vācijā). Pad.Krievijas kopiepirkšanas kooperatīvu statūtos pastāv noteikums, ka kooperatīva biedriem nav tiesības iepirkt

materiālus atkalpārdošanai ne tikai no kooperātīviem, bet arī no trešām personām.

Materiālu izcenošana.

Pareizai materiālu izcenošanai ir ļoti liela nozīme, jo no tās lielā mērā atkarīga kooperātīva pastāvēšana. Izcenošanu parasti izdara kooperātīva valde, pamatojoties uz pilnas sapulces norādījumiem. Technisku izcenošanas darbu veic grāmatvedis, valdes priekšsēdētāja uzraudzībā. L.Vasiljevskis^{x)} neieteic uzticēt materiāla izcenošanu noliktavas pārzinim, ja viņš arī būtu valdes loceklis. Noliktavas pārzinim jāsaņem no valdes jau izstrādātais cenu saraksts.

Materiāla pārdošanas cena kooperātīvā sastādās no sekojošām sastāvdaļām:

- 1) materiāla pašizmaksa (pirkšanas cena, transporta izdevumi, komisijas, šķīrošanas izdevumi);
- 2) kooperātīva tirdzniecības izdevumi (noliktavas īre, vēlēto un algoto darbinieku algas, kancelejas izd., materiālu apdrošināšanas izdevumi, kapitāla procentes),
- 3) uzcenojums (kooperātīva kapitālu uzkrāšanai u.c.).

Uzkrāt kapitālu ir nepieciešami kooperātīva darbības stiprināšanai un paplašināšanai (jo apgrozījumiem pieaugot attie-

x)OP.ibid. 133.lpp.

cīgais tirdzniecības izdevumu procents kļūst mazāks), kā arī varbūtēju zaudējumu segšanai. Tomēr nedrīkst aizmirst, ka kopiepirkšanas kooperatīva galvenais uzdevums ir biedru apgādāšana ar materiāliem par iespējami zemāku cenu, kaut gan šis uzdevums nedrīkst izslēgt otro - sabiedriskā kapitāla uzkrāšanu. Abi šie uzdevumi cieši saistīti savā starpā, un to pareizā atrisināšanā slēpjas kooperatīva panākumu iemesli.

Mūsu jaunie, vēl nepublicātie statūti, šādi formulē kopiepirkšanas kooperatīva darbību:

" D. Materiālu apgādāšana .

§ 32.

Sabiedrība var apgādāt biedriem viņu ražojumiem un darbam vajadzīgos materiālus un ražošanas līdzekļus. Materiālus sabiedrība vai nu tur pastāvīgi krājumā, vai arī uz viena vai vairāku biedru pieprasījumu iepērk uz viņu risku. Sabiedrība var noslēgt līgumus ar piegādātājiem par materiālu tiešu piegādi biedriem ar sabiedrības starpniecību.

§ 33.

Biedriem nav tiesība iepirkt ārpus sabiedrības tos materiālus, ko apgādā sabiedrība. Atkāpšanās no šīs kārtības var notikt ar katrreizēju valdes atļauju.

§ 34.

Materiālus sabiedrība pārdod pret tūlītēju samaksu. Ja biedris ir nodevis sabiedrībai pārdošanai savus ražojumus vai arī izpilda darbus, kuŗu pasūtījumu pieņēmusi sabiedrība, tad biedrs var saņemt materiālus uz avansa rēķina, bet ne augstāk par valdes noteikto summu.

§ 35.

Sabiedrība var pārdot materiālus ne biedriem, bet tikai tad, ja pilnīgi apmierina visus biedru prasījumus."

Ražojumu kōppārdošanas kooperatīvu darbība bieži ir saistīta ar tikko apskatīto - materiālu kopiepirkšanas kooperatīva veidu, apvienojot vienā pasākumā abas funkcijas. Sevišķi bieži tas ir sastopams r a ž o š a n a s t i p a kopiepirkšanas-kōppārdošanas kooperatīvos, kas atgādina artelus. Te kooperatīvs nodod biedram materiālu pārstrādāšanā (nesaņemot par to maksu) un biedrs to nodod kooperatīvam atpakaļ gatava ražojuma veidā, pie kam kooperatīvs samaksā biedram nevis ražojuma vērtību, bet gan darba algu. Šis veids ir visai īpatnējs. No vienas puses tas atgādina augšminēto statūtu § 34.paredzēto tipu, bet no otras puses - ražošanas kooperatīvu. Tomēr tas nav ražošanas kooperatīvs (Produktivgenossenschaft), jo biedri šeit nestādā vienā darbnīcā.

Mūsu darba temats ir t i r d z n i e c i s k ā tipa kopiepirkšanas un kōppārdošanas kooperatīvi, kuŗu biedri strādā kā patstāvīgie uzņēmēji. Bet arī šī kooperatīvi bieži piekopj abas funkcijas reizē - kā izejvielu iepirkšanu, tā arī biedru izgatavotu ražojumu pārdošanu.

Ražojumu pārdošanas kooperatīva galvenais uzdevums ir noorganizēt

biedru ražojumu noietu,

kas nozīmē:

- 1) atrast ražojumiem pircēju resp. noieta tirgu un
- 2) pārdot ražojumu uz izdevīgiem noteikumiem.

Šai nolūkā kooperatīvs uztur noliktavas un veikalus, bet pie plašākām organizācijām arī agentūras un pārstāvības. Ražojumu pārdošana tiek uzticēta vēlētām vai arī algotam darbiniekam. Viņam jāprot labi orientēties tirgus apstākļos un citu uzņēmumu pārdošanas cenās, lai dotu kooperatīvam iespēju regulēt biedriem maksājamās cenas un savas pārdošanas cenas. Šim darbiniekam bez tam jāprot uzmeklēt pircējus, stāties ar viņiem tirdznieciskos sakaros, kā arī jāprot novērtēt ražojumi pie pasūtījumu pieņemšanas.

Kaut gan saimnieciskie apstākļi veicina pārdošanu uz kredita, kooperatīvam nav ieteicams to darīt, jo tas stipri apgrūtina viņa darbību. Pārskatā par Latvijas kop-pārdošanas (galdnieku) kooperatīviem redzēsīm, ka pārdošana uz kredita ir viens no šo kooperatīvu neveiksmju cēloņiem. Mūsu jaunie statūti paredz, ka "sabiedrība pārdod biedru nodotos ražojumus pret tūlītēju samaksu, bet var pārdot uz kredita vienīgi saskaņā ar kopsapulces apstiprinātiem noteikumiem, kuŗiem piekritusi Finanšu ministrija un Latvijas amatniecības kamera." (§ 22.). Pirkums uz kredita prasti tiek nodrošināts ar vekseli, pie kam vekseļa summa rodas, pieskaitot pārdošanas summai klāt procentus, ko sabiedrība samaksās, vekseli diskontējot. Tiek ieteikts, lai pārdevumi uz kredita nepārsniegtu 1/3 no visu darījumu skaita, bet katra kreditdarījuma summa nepārsniegtu kopsapulces atļauto normu. Kooperatīva pārdevumi uz kredita nedrīkst pārsniegt to kreditu apmērus, ko sabiedrība savukārt bauda, materiālus iepērkot.

Norēķināšanās ar biedriem

Par kooperatīvam pārdošanā nodotiem ražojumiem var norēķināties divējādi:

- 1) kooperatīvs pērk no biedra viņa ražojumus par noteiktu cenu, maksājot skaidrā naudā, un
- 2) biedrs nodod savus ražojumus kooperatīvam uz komisiju.

Abi gadījumi ir paredzēti mūsu jaunajos statūtos (§ 16. un § 24., skat. zemāk).

Pirmā gadījumā sabiedrība pārdod priekšmetu uz savu risku, un biedrs nevar celt ierunu par papildus piemaksām, ja tas pārdots par dārgāku cenu. Daļu no šādā ceļā iegūtā pārpalikuma kooperatīvs izlieto izdevumu segšanai, bet pārējo sadala, saskaņā ar statūtu noteikumiem.

Otrā gadījumā biedri uzdod kooperatīvam pārdot viņu ražojumus, nododot tos kooperatīva veikalā resp. noliktavā. Kad priekšmets pārdots, kooperatīvs samaksā biedram visu ieņemto summu, atskaitot komisijas procentu un dažreiz vēl arī sevišķus, ar šo darījumu saistītus izdevumus.

Saņemot no biedriem ražojumus pārdošanā, kooperatīvs parasti izsniedz tiem avansu. Ražojumu nepārdošanas gadījumā, tos izsniedz biedriem atpakaļ (pie komisijas pārdošanas) saņemot no viņiem avansus atpakaļ. Kooperatīvs var pārdot biedru ražojumus:

- 1) par biedru noteiktām cenām,
- 2) piemērojoties tirgus apstākļiem.

Izsniegtā avansa apmērs parasti nepārsniedz ražojuma vērtību

vietējā tirgū. Parasti kooperatīvs pieņem priekšmetus pārdošanā uz nenoteiktu laiku, nesaistoties ar termiņu, kādā tas būtu jāpārdod.

Bez diviem augšminētiem veidiem - t.i. pārdošanas uz cietā rēķina un komisijas pārdošanas, L.Vasiljevskis ^{x)} min vēl trešo, tā saucamo "kooperatīvo noieta", kas, cik man zināms, netiek pielietots Latvijā. Biedri nodod kooperatīvam savus ražojumus tāpat kā uz cieta rēķina, t.i. par noteiktu maksu, kas viņiem tiek pilnā mērā izmaksāta. No šī momenta ražojumi tiek uzskatīti par arteļa īpašumu un nav nododami biedram atpakaļ arī nepārdošanas gadījumā (pretstats komisijas pārdošanai). Tomēr, ja priekšmetu pārdodot kooperatīvs saņem par to vairāk nekā samaskāts biedram, pēdējais saņem piemaksu, kuņas lielumu nosaka kopsapulce. "Kooperatīvais noieta" atšķiras no komisijas pārdošanas ar to, ka

- 1) ražojumi kļūst par kooperatīva īpašumu un
- 2) biedrs saņem nevis pilnu pārdošanas summu (komisiju atskaitot), bet tikai piemaksu pēc kooperatīva ieskatiem, ja ražojums pārdod izdevīgi priekš kooperatīva.

No pārdošanas uz cietā rēķina šis veids atšķiras ar to, ka pēdējā kooperatīvs ^{ne}uzņemas pienākumu izsniegt piemaksu.

Kā komisijas, tā arī kooperatīvā noieta veidā biedri ir ieinteresēti ražojumu pārdošanā un šī interese veicina biedru aktīvāku līdzdalību kooperatīva dzīvē. Viņi vairs neuzskata savus sakarus ar kooperatīvu par izbeigtiem reizē ar ražojuma pārdošanu, bet interesēsies, kam un kā tas ir pārdots. Tādā ceļā rodas tuvākie sakari starp kooperatīvu

x) Op. ~~ibid.~~ 161. lpp.

un viņa biedriem, ar ko kooperatīva darbība atšķiras no tirgotāja-uzpircēja darbības.

Mūsu jaunie statūti paredz sekojošus noteikumus par biedru ražojumu pārdošanu:

" B. Biedru ražojumu pārdošana.

16.

Sabiedrība var pieņemt no biedriem viņu ražojumus pārdošanā. Ražojumus sabiedrība pieņem komisijā ^{x)} pēc kopsapulces apstiprinātiem noteikumiem.

17.

Saņemot ražojumus pārdošanai, valde tos novērtē un nosaka pārdošanas cenu. Ja biedrs valdes noteiktai pārdošanas cenai nepiekrīt, tad sastāda lietpratēju komisiju, kurā vienu lietpratēju pieaicina valde, otru lietpratēju pieaicina biedrs, bet trešo lietpratēju - komisijas priekšsēdētāju ieceļ Latvijas amatniecības kameras prezidijs. Šīs komisijas vērtējums ir galīgs. Komisijas darbības izdevumus sedz biedrs.

18.

Sabiedrība nevar pieņemt pārdošanai iekļātus ražojumus bez kreditora piekrišanas. Biedrs nevar iekļāt sabiedrībai pārdošanai nodoto ražojumu bez valdes piekrišanas. Sabiedrība var iekļāt pārdošanai saņemto ražojumu tikai ar biedra piekrišanu.

19.

Biedrs nevar nodot pārdošanai citur vai arī pārdot citur tos savus ražojumus, kuru pārdošanu uzņēmās sabiedrība ^{xx)}

x) ~~Var~~ tikai šis veids ! Pastrīpojums mans.

xx) Svarīgs kooperatīvās disciplīnas noteikums. Kopiepirkšanas kooperatīvos tam atbilst noteikums par to, ka biedram nav tiesība iepirkt ārpus sabiedrības tos materiālus, ko apgādā sabiedrība. ³³⁾ Pastrīpojums mans.

Izņēmums pielaižams ar katrreizēju valdes atļauju. Ja pasūtījumu nodod persona, kas biedra ražojumu lietos, tad biedram nav vajadzīga valdes atļauja pārdošanai. x)

20.

Saņemot no biedra ražojumu pārdošanai, valde var, ja sabiedrības rīcībā esošie līdzekļi to atļauj, izsniegt biedram avansu pēc kopsapulces apstiprinātām normām.

22.

Sabiedrība pārdod biedru nodots ražojumus pret tūlītēju samaksu,^{xx)} bet var pārdot uz kreditu vienīgi saskaņā ar kopsapulces apstiprinātiem noteikumiem, kuŗiem piekritusi Finanšu ministrija un Latvijas amatniecības kamera.

21.

Ja biedrs pieņem atpakaļ no sabiedrības nepārdoto ražojumu, tad viņš sabiedrībai atmaksā saņemto avansu, sedz visus citus izdevumus un bez tam vēl maksā kopsapulces noteikto atlīdzību.

23.

Par pārdotiem ražojumiem sabiedrība norēķinās ar biedru uz viņa pieprasījumu. No saņemtās summas sabiedrība vispirms atskaita komisiju un citus pārdošanas izdevumus kā arī izsniegtos avansus un pārpalikumu izmaksā biedrim. Ja pārdotais ražojums ir iekļilāts, tad vispirms atskaita komisiju un citus pārdošanas izdevumus, kā arī izsniegtos avansus, pēc tam apmierina kreditora prasījumus, bet pārpalikumu iz-

x) tiek veicināti ražotāja tiešie sakari ar patērētāju.

xx) otrs, ne mazāk svarīgāks kooperatīvās disciplīnas noteikums. Kopiepirkšanas kooperatīvos tam atbilst noteikums, ka materiālus sabiedrība pārdod pret tūlītēju samaksu (§34.) Pastrīpojums mans.

maksā biedram.

24.

Sabiedrība var uzpirkt biedru ražojumus un tos pār-
dot uz savu risku^{x)}. Ražojumus uzpērkot, valde vienojas ar
biedru par ražojuma labumu, cenu un nomaksas noteikumiem.

25.

Ja ir pieprasījumi pēc pārdodamiem ražojumiem un
biedri nespēj piegādāt vajadzīgo daudzumu, tad sabiedrība
uz savu risku var uzpirkt pārdošanai ražojumus arī no ne-
biedriem."

Lai galīgi noslēgtu augšminēto statūtu apskati, vēl
aizrādīšu, ka nodaļa A. Piegādes un izpildāmie darbi un
nodaļa C. Pasūtījumu pieņemšana uz biedru ražojumiem un darbu
būtu apvienojamas vienā, jo satur paralēlus noteikumus un
runā gandrīz par to pašu.

Attiecībā uz piegādes (Lieferungs)kooperatīvu attīs-
tību pēdējā laikā Vācijā un citās valstīs jāsaka, ka šī
kooperatīva veida panākumi vedami sakarā ar tagadējo valsts
saimniecisko politiku, kas cenšas atbalstīt mazos ražotājus
un stiprināt viņu patstāvību (tuvāk par to skat. speciālajā
daļā). Latvijā šis kooperatīva veids ir tikai sākumos, bet
ir domāts par tā veicināšanu, par ko liecina kā jaunie sta-
tūti, tā arī Latvijas amatniecības kameron bij. generālsekre-
tāra A. Ozola raksts "LAKameron uzdevumi", kur starp citu
teikts:

x) otrs veids, izņemot komisijas pārdošanu.

xx) "Amatniekā" Nr.5. 1937.g.

".Amatus savās rokās ir dažkārt sagrābuši uzņēmēji, kas strādā ar nepietiekoši sagatavotiem amatniekiem un ar mazvērtīgu darbu gremdē amatu. Tas ir jānovērš un to mēs novērsīsim. Latvijas amatniecības kamera jau ir griezusies pie valsts un pašvaldības iestādēm ar ierosinājumiem, izdot darbus vienīgi amata pratējiem, un cer panākt pretīmnākšanu!"

un turpat tālāk:

"... Lai izslēgtu nevajadzīgo starpniecību, lai paturētu amatnieka rokās visu peļņu un novērstu neveselīgu konkurenci, Latvijas amatniecības kamera paredz veicināt amatnieku vidū kooperācijas idejas, sekmējot kopdarbības pasākumu nodibināšanu kā ražojumu pārdošanai, tā arī izejmateriālu iepirkšanai."

C. S P E C I Ā L Ā D A Ļ A

I. V ā c i j a

1. AMATNIECĪBAS STĀVOKĻA RAKSTUROJUMS.

1930.gadā publicētie dati par 1926.gadā izvesto Vācijas amatniecības skaitīšanu^{x)} rāda, ka s t r u k t u r ā-
l ā pārmaiņa amatniecībā (sakarā ar rūpniecības konkurenci)
nav notikusi, bet gan ka amatniecība izrādījies par dzī-
ves spējīgu un piemērošanas spējīgu saimniecisku faktoru.
"Vācijas amatniecību viņas tagadējā stāvoklī nevar uzskatīt
par pirmskapitālistiskās saimniecības atlikumu, kas technis-
kā un saimnieciskā ziņā stāv zemākā pakāpē nekā mūsu pārējie
saimnieciskie veidojumi. Neskatoties uz dažu savu nozaļu
neveiksmēm, tā ir uzskatāma par Vācijas saimniecības dzīvot-
spējīgu un pilnvērtīgu organu" - saka Dr.P.Berenkopfs, no-
vērtējot minētās skaitīšanas rezultātus.^{xx)}

No plaša skaitīšanas materiāla zemāk minēšu dažus
datus, kas ļauj novērtēt amatniecības stāvokli Vācijā.

Uz 1926.g. 1.oktobri Vācijā bija 1.307.867amatniecības
uzņēmumu ar 1.320.515 īpašniekiem, 1.517.046 zeļļiem,
766.666 mācekļiem un 109.325 darbiniekiem (pārdevēji,grā-
matveži u.taml.). Pavisam tā tad amatniecībā bija nodarbinā-

x) Wirtschaftsdienst, Weltwirtschaftliche Nachrichten.
Hamburg, 1930.g. 881.lpp.

xx) "Ergebnisse der deutschen Handwerksenquete" augšmin.
krājumā, 882.lpp.

tas 3.713.552 personas, no kurām 92,4% apvienoja piecas lielākās amatniecības nozares: būvniecība, apģērbu u.tīrīšanas nozare, metallapstrādāšana, pārtikas preču nozare un koku apstrādāšana. No visiem Vācijas rūpniecības ("gewerbliche", tā tad ieskaitot arī amatniecību) uzņēmumiem - 70,5% ir amatniecības uzņēmumi, bet no visiem rūpnieciskā rakstura (gew.) uzņēmumos nodarbinātiem - 29,3% strādā amatniecības uzņēmumos. Amatniecības liela sociālā nozīme ir redzama no tā, ka no visu rūpniecības (gew.) uzņēmumu īpašniekiem - 73% ir amata meistari, bet pieskaitot klāt māj-rūpniecības uzņēmumus - pat 87%. Ņemot vērā lielrūpniecības uzņēmumu koncentrēšanos, var teikt, ka amatniecībā slēpjas vērtīgas rezerves patstāvīgas uzņēmības izveidošanai maz- un vidējā lieluma rūpniecībā. Kvalificēto strādnieku rezerves rūpniecībai sniedz lielais mācekļu skaits amatniecībā, kas iztaisa 80% no visiem rūpn.un amatn. mācekļiem.

Augšminētie skaitļi attiecas uz amatniekiem amatniecības uzņēmumos, bet bez tiem vēl ir t.s. fabriku amatnieki. Pēdējie ir amatnieciski izglītotās personas, kas ir nodarbinātas kā fabriku strādnieki (piem. atslēdznieki mašīnu fabrikās). Rūpniecībā (šaurā nozīmē, Industrie) strādā 2.000.900 tādu amatnieku, resp. 26,8% no visiem rūpniecībā nodarbinātiem.

Sevišķi stipri amatniecība ir koncentrēta lielpilsētās, tā piem. Berlīnē 1925.gadā 68.000 amatniecības uzņēmumos bija nodarbinātas 300.000 personas.

Pieskaitot klāt vēl strādājošos ģimenes locekļus, amatniecības uzņēmumos ir nodarbinātas pavisam 3.915.000 personas. Ņemot vērā, ka ārpus amatniecības uzņēmumiem amat-

nieka darbu vēl strādā 2.466.000 personas, iegūstam pavisam 6.381.000 personas, resp. 20% no visiem Vācijas arodnieciski strādājošiem.

Savelkot kopā visu augšā teikto, iegūstam šādu ainu:

Patstāvīgie amatnieki	-	1,3	milj.pers.
Nepatstāvīgie	"	2,4	" "
Līdzstrādājošie ģime-			
nes locekļi	-	0,2	" "
Amatnieki rūpniecībā	-	<u>2,5</u>	" "

K o p ā 6,4 milj.pers.

Iztirzājot šīs pašas skaitīšanas rezultātus, "Blätter für Genossenschaftswesen" (1930.g.Nr.14) pielaiž, ka tieši vai netieši ar amatniecību ir saistīti 20% no visiem Vācijas iedzīvotājiem.

Amatniecības uzņēmumu apgrozījumi 1928/29.gadā sasniedza 25% no visa Vācijas saimniecības kopapgrozījuma. Amatnieku kopienākumu 1928.gadā novērtē uz 3 miljardu RM, apgrozības kapitālu uz 4 mlrj. un kopīpašumu uz 9 mljr.RM, no kuŗiem 7,5 mljr. ir nekustams īpašums. Īpašumu vērtība sadalās starp amatniekiem diezgan vienmērīgi, kas no tautsaimnieciska viedokļa ir visai apsveicama parādība. Tā apm. 40% no patstāvīgiem amatniekiem pieder īpašumi līdz 5000 RM vērtībā, 30% - no 5.000 līdz 10.000 RM, 25% - no 10.000 līdz 20.000 RM un tikai 5% - no 20.000 līdz 50.000 RM.

Kas attiecas uz uzņēmumu lielumu amatniecībā, tad 94% sastāda uzņēmumi ar līdz 3 palīgiem un 62,8% - vienpersonīgie uzņēmumi. Tikai 1,5% uzņēmumu (t.i.19.510) nodarbina vairāk par 10 darbiniekiem un tikai 0,6% - vairāk par 20 darbiniekiem. Mazais un vidēja lieluma uzņēmums ir pārsvarā uz laukiem un mazpilsētās, bet lielpilsētās vairāk

sastopami lielākie uzņēmumi. No otras puses, uzņēmuma lielums ir atkarīgs arī no tā, kādā mērā attiecīgām nozarēm ir attīstīta tehnika.

Amatniecības panākumi Vācijā izskaidrojami ar viņas piemērošanos modernām ražošanas metodēm, kā arī ar mazu mašīnu unelektrisko motoru plašu pielietošanu. Pēc skaitīšanas datiem, amatniecības attīstību uz laukiem un mazpilsētās sevišķi veicināja elektromotors, dodot iespēju pielietot mazas darba mašīnas. Ir izveidojies sevišķais mazmašīnas tips, t.s. "Maschinenwerkzeug". Protams, mašīnu pielietošanai amatniecībā nav tādas nozīmes kā lielrūpniecībā, jo amatniecībā mašīna arvienu paliek par darba palīgrīku, kas veicina ātrāku, vieglāku un vienmērīgāku materiālu apstrādāšanu. Aptauja konstatēja, ka roku darba atvietošana ar mašīnu plašā mērā tomēr nenotiek: - arī pielietojot mašīnas, ražošanas procesu vada un nosaka amatnieka prasme, ražošanas gaitas pārzināšana visā visumā. Rūpniecībā mašīnu pielietošana iet paralēli darba dalīšanai. Amatniecībā, turpretī, mašīnas darba dalīšanu neveicina. Sakarā ar to, amatniecība neveicina arī bezdarbu, cilvēka darba spēku atvietojo ar mašīnu, kā arī neatvieto apmācītus strādniekus ar neapmācītiem. No tautsaimnieciskā viedokļa tās ir lielas amatniecības priekšrocības.

Pēc aptaujas datiem, mašīnu pielietošanas pakāpe amatniecībā visvieglāk nosakama ar motoru skaitu. Visvairāk motorizēti ir miesnieku uzņēmumi (53%), ratnieki (50%), maiznīcas (44%), atslēdznieki (43%); bet vismazāk -krāsotāji (0,6%), tapsētāji un polsterētāji (3,2%), kā arī kurpnieki (4%). Pavisam 1926.gadā amatniecība pielietoja 2 milj.PS elektr.spēka. Aptaujā konstatēts, ka mašīnu pielietošanu

veicina uzņēmumu lielums un atsevišķu amatniecības nozaru sīkāka speciālizēšanās, piem. galdniekiem sadaloties mēbeļu, būvju, zārku u.t.t. galdniekos.

Pastiprinātā mašīnu pielietošana amatniecībā paplašina kooperācijas darbības lauku mašīnu koplietošanas biedrību organizēšanas ziņā.

Aptaujā konstatēts, ka cīņā par eksistenci amatniecība ne tikai attīsta savu ražošanas tehniku, bet uzrāda ievērojamus panākumus arī tirdznieciskā ziņā, it sevišķi kalkulācijā un grāmatvedībā. Līdz ar mašīnu plašāku pielietošanu, kalkulācijā resp. pašizmaksas un uzskaitījuma procenta aprēķināšanā lielāku nozīmi iegūst ieguldītais kapitāls. Aptauja rāda, ka kapitāla kā ražošanas faktora nozīme amatniecībā ir ievērojami pieaugusi, kas runā pretī E.Paecha uzskatam par kapitāla ierobežoto nozīmi amatniecībā,^{x)} sakarā ar ko viņš noliedz arī amatnieku kooperācijas nozīmi.

Bet precizāka ražojumu kalkulācija ir nepieciešama ne tikai sakarā ar kapitāla nozīmes pieaugšanu, kā arī tāpēc, ka nelabvēlīgie tirgus apstākļi ir ievērojami samazinājuši peļņu. Sevišķi cēlušies izdevumi uz algām, darbinieku sociālo apdrošināšanu un nodokļiem.

Kas attiecas uz apgrozījumiem, tad 1926.gadā Vācijas amatniecība apgrozīja 22 mljr. RM, 1932.g. - 9 mljr.RM (krīzes iespaids !), 1933.g. - 12 mljr. RM un 1935.g.-14,5 mljr.RM.

Uz 1937.g. 1.aprīli Vācijā bija 1.652.751 amatniecības uzņēmums, kuŗos strādāja:

x) Op. ibid. 57.lpp.

2 milj.patstāvīgie īpašnieki un ģim.locekļi
2 milj. zeļļi un strādnieki
0,58 milj. mācekļi

tā tad nodarbināto kopskaits sasniedza apm. 4,5 personas. x)

Salīdzinot ar augšā minētās 1926.g. skaitīšanas datiem, ievērojams patstāvīgo amatnieku (īpašnieku) un nodarbināto ģimenes locekļu pieaugums par apm. 0,5 milj.personām (par nožēlošanu, attiecībā uz 1937.gadu šīs abas grupas nav uzdotas atsevišķi, kā 1926.gadā) kā arī nav uzdots rūpniecībā nodarbināto amatnieku skaits).

1936.gadā amatniecība apgrozīja 15 mljr.RM, t.i. par 0,5 mljr. vairāk nekā iepriekšējā gadā. Aug arī nodarbināto mācekļu skaits: 1933.g. - 419.000, bet 1937.g. aprīlī - 588.000 (tomēr nerasniedz pirmskrīzes laikus : 1926.g. - - 766.000). Amatniecības ražojumu eksports pieauga no 278 milj. RM 1935.g. jūnijā, uz 456 milj.RM 1936.g.decembrī un 495 milj. RM 1937.g. aprīlī. x)

Amatniecības vienpersonīgos uzņēmumus agrāk uzskatīja par nesaimnieciskiem pasākumiem; tagad tiek atzīts, ka šie uzņēmumi (1937.g. - 600.000) ievērojami mazina bezdarbu (pretējā gadījumā valstij būtu jā rūpējas vēl par 600.000 bezdarbniekiem), labi iztur nelabvēlīgu konjunkturu un tiem ir liela nozīme jauno amatnieku apmācīšanā.

Augšējais apskats par Vācijas amatniecības stāvokli, pā-

x) "Blätter für Genossenschaftswesen" 1937.g. Nr.22. 369.lpp
un 1937.g. Nr.24. 419.lpp

rāk varbūt plašais šī darba tiešajam tematam, bet neizsmelošais pēc būtības, tomēr ir nepieciešams, lai izprastu Vācijas amatniecības kooperācijas pamatus un noskaidrot, ar kādiem lielumiem tai ir darīšana un cik plašas ir tās attīstības iespējas.

II. ŠULCE-DELIČA DOMAS UN DARBI AMATNIEKU KOOPERĀCIJAS VEICINĀŠANĀ.

Amatnieku kooperācijas izveidošana Vācijā ir nešķīrjami saistīta ar Šulce-Deliča vārdu. Kā zināms, Š.-Deliča tuvāka saskaršanās ar amatniekiem notika 1848.gadā, kad viņš, kā landtaga speciālās komisijas priekšsēdētājs, pētīja amatniecības grūto stāvokli un meklēja iespējas to uzlabot. Viņš noraidīja konservatīvo aprindu priekšlikumu - atjaunot cunftes, bet gan vēlas palīdzēt amatniekiem piemēroties jaunajam saimnieciskam stāvoklim apvienošanās un kopdarbības ceļā. Cunftiem pretī Š.-Deličs stāda „Innung der Zukunft“ - resp. kooperatīvu. Šinī sakarībā nāk prātā prof. J.Konrada vārds viņā "Grundriss der politischen Oekonomie" (Jena, 1928), ko citē Tugan-Baranovskis:^{x)}

" Vācijas amatniecības nākotne lielākā mērā atkarīga no tā, cik lielā mērā amatnieki būs sagatavoti uzņemt kooperācijas idejas, nekā no spaižu cunftu izplatīšanās! (Netieši uzsvērtā kooperatīvās audzināšanas nozīme, par ko skat.slēdzienā).

Tā kā amatniecības stāvokli Š-Deliča laikos paslik-

x) Op. ibid, 451-452 lpp.

tinājusi rūpniecība, tad par viņa pamatideju kļūst - kooperācijas ceļā sniegt sīkiem amatnieku uzņēmumiem lieluzņēmuma priekšrocības. Tāpēc arī skaidrs, kāpēc par svarīgāko pašpalīdzības veidu viņš tai laikā uzskata ražošanas kooperatīvus (Produktivgenossenschaften), kas, pēc viņa domām, ir visas kooperācijas attīstības vaiņagojums. Turpretīm kopiepirkšanas, koppārdošanas un mašīnu koplietošanas kooperatīvu uzdevums, pēc viņa domām, ir - sagatavot ražošanas kooperatīvam ceļu. Arī krājaizdevu sabiedrībai ir tikai palīglīdzekļa nozīme, ar uzdevumu - sāgādāt amatniekam nepieciešamo kapitālu ražošanas kooperatīvu dibināšanai.

(Prof.V.Kosinska pētījumi rāda, ka pirmais kreditkooperatīvs Vācijā bija radies, lai palīdzētu amatniekiem iepirkt par skaidru naudu izejvielas. Var teikt, ka tas līdz ar to bija arī pirmais modernais kreditkooperatīvs visā pasaulē, jo amatnieks Birmanis un Dr.Bernhardi Eilenburgā radīja tā pamatprincipus. Vēl viens pierādījums tam, ka kooperācijas dažādākie veidi radušies no amatnieku vidus).

Kā zināms, praktiskā dzīvē vislielākus panākumus guva taisni tie kooperatīvu veidi, kuņus Š.-Deličs uzskatīja par palīglīdzekli, resp. kreditkooperatīvi, kā arī tie trīs kooperatīvu veidi, kuņi apvieno p a t s t ā v ī g u s amatniecības uzņēmumus: kopiepirkšanas, koppārdošanas un mašīnu koplietošanas kooperatīvi. Līdz ar to, būdams ne tikai teoretīķis, bet arī praktīķis, kas turas pie dzīves tiešamības, Šulce-Deličs mainīja savu uzskatu par ražošanas kooperatīviem, bet viņš vienmēr stingri pieturējies pie paša izstrādātiem un dzīvē pārbaudītiem kopdarbības pamatprincipiem: pašpalīdzības, pašpārvaldības un pašatbildības.

Stingri izvestā p a š p a l ī d z ī b a pilnīgi izslēdz Šulce-Deliča tipa kooperatīvos materiālo atbalstu no trešām personām, resp. no valsts. Sakarā ar to, arī kreditu kooperatīvs drīkst dabūt par cenu, ne mazāku par parasto tirgus procentu. (Kā tālāk redzēsīm, šis uzskats bija par iemeslu Hauptverband'a dibināšanai, kurā apvienojušies tās amatnieku aprindas, kas valsts palīdzību atzina).

Kooperatīvam jādarbojas uz biedru n e a p r o b e ž o t ā s atbildības pamata, resp.- biedri galvo par kooperatīva parādiem ar visu savu mantu. Aiz šī iemesla Š-Deličs nav ieteicis atsevišķiem kooperatīviem iestāties par biedriem citos, jo tad šo pirmo kooperatīvu biedri galvotu par tāda pasākuma darījumiem, ko viņi nevar kontrolēt.

Tā tad, dibinot pirmos amatnieku kooperatīvus, Šulce-Deličs gribēja tiem sagādāt lieluzņēmumu priekšrocības. Lieluzņēmums atšķiras no sīkā galvenā kārtā ar to, ka viņam ir lielāki kapitāli un izveidotā tehnika. To visu, teica Š.-Deličs, amatnieki var sasniegt kooperācijas ceļā.

Attiecībā uz kopiepirkšanas kooperatīviem Š-Deliča apsvērumi bijuši šādi:

Vairāku amatnieku apvienība, uzskatājos kā liel-tirgotājs, var iepirkt ne tikai lētāk, bet arī labākās kvalitātes preci, jo, kā iepircējam vairumā un par skaidru naudu, tai tiesība uzstādīt augstākās prasības preču labumam. Samaksa skaidrā naudā nevien uzglābā kredita procentes, bet arī padarā amatniekus neatkarīgus no piegādātāja un dod iespēju to brīvi izvēlēties. Atsevišķs amatnieks nevar iepirkt vairumā un skaidrā naudā samaksāt, jo viņam nav ne

naudas, ne kredita, ir tikai viņa darbaspēks. Vairāku amatnieku apvienošanās ceļā tie kopā paliek kreditspējīgi, jo visi galvo par katru. Tā bija atrasts amatnieku kooperācijas pamats - solidārā atbildība, no kuŗas Š-Deličs nekad nav atteicies, bet kas, saimnieciskiem apstākļiem grozoties, ievērojami kāvēja viņa savienības "Allgemeiner Verband'a" attīstību.

Koppārdošanas kooperatīvu mērķis, pēc Š-Deliča domām, ir dot iespēju amatniekam strādāt ne tikai uz pasūtījuma, bet arī brīvājam tirgum, kā arī atvieglot pasūtījumu saņemšanu, kooperatīvam uzstājoties par starpnieku starp ražotāju un patērētāju.

Pirmos amatnieku kooperatīvus kopiepirkšanas un koppārdošanas nozarēs nodibināja (ar Š-Deliča atbalstu) galdnieki 1849.gadā, bet nākošā gadā kurpnieki - kopiepirkšanas kooperatīvu. Var teikt, ka Vācijas kooperācijas pirmajos attīstības gados dibinās vienīgi kopiepirkšanas kooperatīvi, kā tas redzams no sekojošiem skaitļiem:

G a d i	Kopiepirkšanas kooperatīvu s k a i t s
1849	2
1853	6
1859	55
1868	131

turpmāk tiem pievienojas arī koppārdošanas kooperatīvi:

G a d s	Izejvielu kopiepirkš. kooperatīvi			Ražojumu koptārdošanas kooperatīvi		
	Skaitis	Iesūt. pārsk.	Biedru skaitis	Skaitis	Iesūt. pārsk.	Biedru skaitis
1870	135	9	381	29	7	160
1875	168	11	511	199	14	689
1880	150	17	733	131	10	693
1885	140	11	461	148	7	529

Mašīnu koplietošanas kooperatīvu šai laikā gandrīz nemaz nav. Allgemeiner Verband'a pārskats par 1890.gadu ziņo par 8 mašīnu koplietoš.kooperatīviem, no kuriem 7 - miesnieku kooperatīvās lopkautuves.

Šulce-Deliša darbība kooperācijas veicināšanā ir plaši aprakstīta gandrīz katrā kooperācijas mācības grāmatā un tāpēc pie tās sīkāk neapstāšos.

Tālākai amatnieku kooperatīvu izveidošanai ir visai raksturīga sekojošā tabele (skat.48.lpp.). Kā redzams no šīs tabeles, ar 1896.gadu, bet ir sevišķi ar 1901.gadu sākas ievērojama kooperatīvu skaita pieaugšana. Valsts palīdzības piekritēji šai apstākli saskata 1901.gadā dibinātās jaunās savienības /Hauptverband'a/ nopelnus, kuŗu lielā mērā ar naudas līdzekļiem atbalstīja 1895.gadā dibinātā Prūsijas centrālā kooperatīvā kase. Tomēr Tugan-Branovskis pierādā^{x)}, ka šie kooperatīvi eksistēja pa lielākai daļai uz papīra, un ka to skaitā ieskaitīti arī tādi kooperatīvi, kuŗiem neesot nekā kopēja ar amatniecību.

x) Tugan-Branovskij, Soc.osnovi kooperacii, 452.lpp.
 xx) Tugan-Baranovskij, Op.ibid., 459-460.lpp.

G a d s	Kopiepirkš. koop-vi	Koppārdoš. koop-vi	Mašīnu kopliet. kooperātīvi
1890	113	61	10
1891	110	61	8
1892	110	59	13
1893	64	48	14
1894	59	54	17
1895	61	57	17
1896	58	56	21
1897	66	68	23
1898	73	70	30
1899	82	67	34
1900	92	73	53
1901	145	79	67
1902	188	81	78
1903	215	94	91
1904	266	108	105
1905	290	120	112
1906	257	73	341
1907	299	81	390
1908	349	96	447
1909	363	115	673
1910	393	123	766

3. VĀCIJAS KOOPERĀTĪVU SAVIENĪBU DARBĪBA AMATNIEKU KOOPERĀCIJAS VEICINĀŠANĀ.

1859.gadā Šulce-Deličs nodibina pirmo kooperatīvu savienību Vācijā, ar nosaukumu "Allgemeiner Verband der auf der Selbsthilfe beruhender Genossenschaften". Tik liela bija Šulce-Deliča pieķeršanās pašpalīdzības principam, ka pat savas savienības nosaukumā viņš atrada par nepieciešamu to uzsvērt.

Kooperācijas literātūrā šīs savienības darbība ir aprakstīta visai plaši un tikpat plaši iztīrāta arī viņa idejiskā cīņa ar 1901.gadā dibināta savienību "Hauptverband der deutschen gewerblichen Genossenschaften". Šai ziņā visai interesanti salīdzināt E.Grünfelda^{x)} un W.Kulemana^{x)} aprakstus, no kuriem pirmais nostājas uz Allgemeiner Verband'a un otrais - uz Hauptverband'a viedokli. Tā kā šis salīdzinājums mūs aizvestu pārāk tālu no temata, noskaidrosim tikai šo savienību metodes amatnieku kooperācijas veicināšanā, it sevišķi zīmējoties uz viņu pretējiem uzskatiem par valsts palīdzību. Sevišķu nozīmi šis jautājums ieguvis mūsu laikā, valsts regulētās saimniecības laikmetā.

Kā zināms, Šulce-Deličs konsekventi noliedza valsts palīdzību kooperācijai, uzsverot pašpalīdzības nozīmi. Viņš uzsvēra arī kooperācijas vienotību, cerībā apvienot tanī visu šķiru intereses. Rezultātā redzams, ka

x) Prof.Dr.E.Grünfeld.Das Genossenschaftswesen, volkswirtschaftlich und soziologische betrachtet. I.Band.1928.

xx) W.Kulemann. Die Genossenschaftsbewegung.I.Band.Berlin, 1922.

viņa savienību atstāj lauksaimnieki, apvienojoties Raifeizena tipa kooperatīvos, atstāj strādnieki (Šķelšanās Kreicnachā, 1902.gadā) nodibinot savu patērētāju biedrību savienību, un beidzot, arī lielāku daļu amatnieku izviļina Hauptverband's. Kādi ir šīs parādības iemesli?

Pirmkārt, - katrai no šīm grupām bija savas īpatnējās intereses, ko viena pati savienība nevarēja ievērot; otrkārt - savienības noraidošā izturēšanās pret valsts pabalstiem, un treškārt - savienības konsekventa pieturēšanās pie neaprobežotās atbildības principa. Kas attiecas tieši uz amatniekiem, tad augšā atzīmēju, ka jau Šulce-Deliča darbības sākumā konservatīvās amatnieku aprindas vēlējās atjaunot cunftu kārtību, tanī redzot glābiņu no rūpniecības konkurences. Šulce-Deličam pieslienās progresīvās amatnieku aprindas, bet pārējie kādu laiku paliek ārpus kooperācijas, līdz beidzot lielāku daļu no tiem saista Hauptverband's, viļinot galvenā kārtā at valsts pabalstiem.

Un gadās tā, ka 80-90 gados konservatīvās partijas, cīņā ar sociāldemokrātiem, piegriež sevišķu vērību vidusšķirai, lai nodrošinātu sev vēlētāju kadrus. Šīs politikas sekas bija Prūsijas centrālās kooperatīvās kases nodibināšana 1895.gadā, rūpniecības nolikuma grozījumi amatniekiem labvēlīgā garā 1881., 1884. un 1887.gados, kā arī 1897.gada likums par amatniecības kamerām. Var teikt, ka Hauptverband'a nodibināšanos iespaidoja Prūsijas kase, amatnieku kameras, valdības un konservatīvo partiju politika.

Tomēr, ne tikai politiskās dabas motīvi vadīja Šulce-Deliča idejiskos pretiniekus. Šie pēdējie, kuŗi ierosināja valsts atbalstu kooperācijai, redzēja, ka amatnieki, kas

pašu spēkiem nevar turēties pretīm spēcīgajai rūpniecībai, tomēr vēl nepierāda ar to savu saimniecisko nedeģrību, un tāpēc būtu nepareizi tos atstāt savam liktenim, uzskatot par gālīgi zūdušiem tautas saimniecībai. Viņi atzīst, ka nepareizi ir uzskatīt pašpalīdzību un valsts palīdzību par nesavienojamiem pretstatiem, bet gan ka vienam jāpapildina otrs. Par vadošo kļūst izteiciens "pašpalīdzība, papildinātā ar valsts palīdzību" (Selbsthilfe ergänzt durch Staatshilfe).

Kulemans uzskata, ka šis lozungs tomēr neizsaka lietas būtību. Tanī abi jēdzieni - valsts un pašpalīdzība ir nostādīti itkā vienā plāksnē; bet tie nav līdzvērtīgi, jo pašpalīdzība ir augstākais, un tāpēc arī valdošais, merķtiecīgais princips. Pašpalīdzībai jābūt par mērķi (un nevis par līdzekli, kāds ir Šulce-Deliča uzskats) un lai nokļūtu pie mērķa jāizvēlas ceļš, kas var vest arī caur valsts palīdzību. Tāpēc te būtu vietā teikt: "caur valsts palīdzību, pie pašpalīdzības". Valsts palīdzībai var būt dažādas pakāpes: stiprākas no sākuma ir vājākas beigās. Valsts palīdzībai gan jāiet ne tālāk kā viņa aicināta, un samēru nosaka tikai atsevišķa gadījuma prakse.

Šo uzskatu 1901.gadā nolēma izvest Prūsijas centrālā kooperatīva kase ar Hauptverband'a dibināšanu. Savienības mērķi pēc statūtiem - kooperācijas veicināšana un izplatīšana amatnieku starpā, un līdzekļi šī mērķa sasniegšanai - kursu sarīkošana, instruktoru-revidentu sūtīšana amatnieku kooperatīvos, to darbības izveidošana un interešu atbalstīšana. Hauptverband'a pamatuzskats bija: amatniecības stāvokļa uzlabošana ar kooperācijas palīdzību ir vajadzīga un ie-

spējama; šai darbā ir uzsverami pašu spēki, bet valsts palīdzība nav atraidāma tik ilgi, kamēr sākuma grūtības nav pārvarētas.

Hauptverband'a dibināšanas laiks - 90-ie gadi ļoti atgādina Šulce-Deliča darba sākuma laikus. Lauksaimniecība cīnās ar nabadzību, tāpēc ir apdraudēts iekšējais tirgus, kuņam ražo amatnieks. Arī rūpniecība izjūt grūtības. Kaut gan amatnieka stāvoklis, salīdzinot ar 40-50-iem gadiem ir labāks, tomēr nav jāaizmirst, ka pieauga arī viņa dzīves prasības. Šī laika oficiālās ziņās par amatniecību kooperācija gandrīz netiek minēta. Profesionāli-arodnieciskās un saimnieciskās organizācijas ir pilnīgi atsvešinājušās viena no otras. Allgemeiner Verband's kopj un priekšzīmīgi izveido kreditkooperatīvus, bet par īstu amatniecības kooperatīvu veicināšanu nerūpējas. No Šulce-Deliča nāves laika (pirms 30gadiem) Allg.Verband'ā apvienoto amatnieku kooperatīvu skaits nav palielinājies, bet gan gājis atpakaļ.

Tanī pat laikā, Vācijas iedzīvotāju skaits (no Šulce-Deliča nāves) pieauga par 17 milj un pilsētu skaits ar iedzīvotājiem pāri par 2000 cilv. - par 1100. Tas iespaidoja amatnieku skaita palielināšanos, no amatniecības izmiršanās kā to agrāk paregoja, nav ne vēsts! Ir vairāk par 100 pilsētu, kur būtu iespējama plaukstoša amatnieku kooperācija, bet tai vietā ir tikai daži desmiti kooperatīvu - Reinzemē un Vestfalijā. Un tai pašā laikā gandrīz pilnīgi trūkst kooperācijas propagandas. Allgemeiner Verband's ir pietiekoši stiprs, lai novērstu organizācijas trūkumus. Viņam ir uzkrāta vērtīga prakse visās kooperācijas nozarēs, viņa rīcībā bagātīgā izvēlē ir visi palīglīdzekļi, kas vajadzīgi

jaunu kooperatīvu dibināšanai. Viņš var ar propagandas sapulču palīdzību nest ierosinājumus un skaidrību pasīvo amatnieku rindās. Viņš ir spējīgs, ar saviem grāmatvedības un veikalvedības ziņā izglītotiem darbiniekiem ievadīt kooperatīvu un līdzīgu uzņēmumu dibināšanu. Bet tiek darīts ļoti maz, gandrīz nekas. Liekas, it kā visus spēkus Allgemeiner Verband's ir veltījis krājaizdevu sabiedrību izveidošanai.

Hauptverband'a lielākus panākumus amatnieku kooperācijas veicināšanā, bez viņa lielākās rosības un naudas līdzekļiem var izskaidrot arī ar to, ka tas deva amatnieku kooperatīviem citu organizācijas principu - aprobežotās atbildības veidā. Šulce-Deliča savienība negribēja atzīt, ka no neaprobežotās atbildības principa proklamēšanas Vācijas saimnieciskie apstākļi stipri grozījušies, kas it sevišķi attiecināms uz amatnieku stāvokli pilsētās. Šulce-Deliča laikos gandrīz katram amatniekam piederēja kāds mazs nekustams īpašums, namiņš, bet tagad nē. Neaprobežotās atbildības uzņemšanās, pēc vispārējā principa, ir saistīta ar kāda īpašuma apgrūtināšanu. Agrāk patstāvīgais amatnieks bija saistīts ar noteiktu dzīves un darba vietu, tagad viņš sāk klejot. Stingra pieturēšanās pie šī principa noved pie tā, ka jauniem kooperatīviem grūti nodibināties, bet nodibinātiem - grūti saistīt jaunus biedrus. Faktiski, kooperatīvi ar neaprobežotu atbildību varēja saistīt tikai tādas aprindas, kurām nebija ko zaudēt. Tāpēc arī saprotams, ka Hauptverband's, proklamējot jaunu darbības principu, saistīja ievērojami daudz amatnieku. "Nav zināms neviens gadījums, saka ilgga-dīgais Hauptverband'a direktors K.Korthaus^x), kad labi ieves-

x) K.Korthaus. Zeitbilder aus der Geschichte des deutschen Genossenschaftswesens. Berlin, 1927.

tais kooperatīvs, būtu nonācis grūtībās ar pāriešanu uz aprobežoto atbildību."

Bez tam Hauptverband's gribēja sevī apvienot amatnieku profesionāli-ārodnieciskās un saimnieciski-kooperatīvās organizācijas (līdzīgi mūsu Amatniecības kamerai), lai tās kopīgi kalpotu amatniecības celšanai. Jau pie Hauptverband'a dibināšanas tanī iestājās 23 amatniecības kameras (Vācijā tām ir biedrību nozīme), bet pieapvienošanās ar Allg.Verband'u (1920.gadā) tas apvienoja jau 58 no visām 72 Vācijā pastāvošām amatnieku kamerām. Un tiešām, profesionālās apvienības vien nespēj pietiekoši aizsargāt kādu tautas slāni, jo tām nav stingri nospraustu saimniecisku mērķu. Amatniecības pretinieki (tresti, karteļi) savās apvienībās neseko sociāli-etiskiem mērķiem, tās gāapkaņo ar viņu pašu ieročiem- saimnieciskā laukā. Arodnieciskās organizācijas var ganbūt par pamatu un izejas punktu amatnieku vajadzību un interešu noskaidrošanai, bet nespēj tiem dot saimniecisku aizsardzību. Ir nepieciešams papildinājums patstāvīgā saimnieciskā organizācijā, kas spēj izvest dzīvē saimniecisko cīņu. Šulce-Deliča laikā pastāvošās kameras (toreiz sauktās Innungen, cunfti) bija noskaņotas pret kooperatīviem. Hauptverband's ar sekmēm izved šo organizāciju samierināšanas darbu. Profesionālo un saimniecisko organizāciju sadarbība vienā iestādē spoži pierādīja savu derīgumu pasaules kaņa laikā. Kameras tad sniedza ^{Savienībai} kooperatīviem vērtīgus pakalpojumus izziņu došanā par kooperatīvu dibināšanas iespējām atsevišķos apgabalos, palīdzēja uzmeklēt piemērotus pārvaldes locekļus, noskaidroja vietējo amatnieku vēlēšanās un vajadzības un taml.

Kaŗa laikā Vācijas amatniecības kooperācija ļoti daudz cietusi, kaut gan, kā jau agrāk aizrādīts, taisni Őai laikā ir izveidojies piegādes kooperātīva tips (Lieferungsgenossenschaft).

1920.gadā Allgemeiner Verband's savienojies fūzijas ceļā ar Hauptverband'u vienā savienībā ar nosaukumu "Deutscher Genossenschaftsverband e.V.", kas pastāv līdz Őodienam un kuŗam lieli nopelni amatniecības kooperācijas veicināšanai. Abas savienības pamazām nāca pie atzinas, ka mērķis tām abām, neskatoties uz dažādiem idejiskiem viedokļiem, tomēr ir viens -amatnieku kooperātīvu celšana. Abas bija spiestas atzīt viena otras nopelnus un saprast, ka daļa taisnības bija kā vienai, tā otrai. Bez tam tās tuvināja kuŗa laikā pārciestās grūtības, kad dzīve tām lika cīnīties kopīgi, aizstāvod kopējo lietu - amatniecības kooperāciju.

1920.g.1.janvārī jaunā savienība apvienoja:

- 2045 jēvielu kopiepirkšanas kooperātīvus
- 345 maŕīnu koplietošanas kooperātīvus
- 532 raŗojumu koppārdošanas kooperātīvus^x

Attiecībā uz strīdīgāko jautājumumu - valsts finan-
ciālo palīdzību amatnieku kooperātīviem, Genossenschafts-
verband atzina "Selbsthilfe ergānzt durch Staatshilfe" prin-
cipu, metodes ziņā uzsverot, ka amatniekiem tikai tad tiesī-
ba saņemt kreditu, ja tie pieslējas pastāvoŕām personālkre-
dita organizācijām resp.kreditkooperātīviem, bet nedrīkst
saņemt līdzekļus tieŕi no valsts (Notstandskredite).

x) R.Liefmann, Die Unternehmensformen, 181.lpp.

4. AMATNIEKU KOOPERĀCIJAS STĀVOKLIS VĀCIJĀ
PĒDĒJO DESMIT GADU LAIKĀ.

Pēc Vācu kooperātīvu savienības gada grāmatu datiem^{x)} sastādīju zemāk pievienotās tabeles par amatnieku kooperātīvu skaitu, biedru skaitu, preču apgrozījumiem un darbības rezultātiem laikā no 1925. līdz 1936.gadam (ieskaitot).

Skaidri manāms krīzes laiku (1929-1932) iespaids uz kooperātīvu skaitu: tas samazinās sākot ar 1928.gadu un viszemāko pakāpi sasniedz 1933.gadā. Kooperātīvu skaita palielināšanās sākot ar 1934.gadu izskaidrojama vai nu ar krīzes beigām, vai arī ar amatnieku kooperātīvu aktīvāku atbalstīšanu no valsts, līdz ar nac.-sociālistu nākšanas pie varas. Sevišķi lielais kooperātīvu skaita pieaugums 1936.gadā vedams sakarā nevis ar jaundibinājumiem, bet gan ar 1936.gada likumu, kas uzliek par pienākumu visiem kooperātīviem pievienoties revīzijas savienībai. Līdz ar to pievienojušies tie kooperātīvi, kas līdz šim bija ārpus statistikas. Tāpēc 1936.gada dati visvairāk tuvojas patiesajam amatnieku kooperātīvu stāvoklim Vācijā.

Griež uz sevi vērību lielais skaits kooperātīvu, kas nav iesūtījuši gada pārskatus. Katrā savā gada grāmatā Vācu kooperātīvu savienība atgādina par pārskatu iesūtīšanu

x) Jahrbuch des Deutschen Genossenschaftsverbandes e.V.
für 1925., 1926., 1927., 1929., 1931., 1932., 1933., 1934.,
1935. u. 1936.

un ar sašutumu konstatē, ka pārskatus regulāri neiesūta 1/3 -1/4 no visiem amatnieku kooperātīviem.

Salīdzinot kooperātīvu skaitu 1925. un 1936.gadā redzam, ka koppārdošanas kooperātīvu skaits par pēdējiem 12 gadiem divkārtšojies, mašīnu koplietošanas kooperātīvu skaits palielinājies par 50% un tikai kopiepirkšanas kooperātīvu pieaugums visai nenozīmīgs.

Kas attiecas uz biedru skaitu, tad tas protams zīmējas uz tiem kooperātīviem, kas iesūtījuši gada pārskatus. Dati par 1928. un 1930. man nebija pieejami (trūka attiecīgo gada grāmatu), un tāpēc par tiem trijās pēdējās tabelēs ziņu nav (kooperātīvu skaitu par šiem gadiem pirmajā tabelē konstatēju netieši, no citām gada grāmatām). Arī attiecībā uz biedru skaitu novērojama nemitīga attīstība sākot ar 1933.gadu, kaut gan kopiepirkšanas kooperātīvu biedru skaits 1936.gadā nesasniedz 1925.gada skaitu. Biedru skaita augšana mašīnu koplietošanas biedrībās norisinās ļoti vienmērīgi un nepārtraukti (un uz to pat krīze nav atstājusi iespaidu), un salīdzinot 1925. un 1936.gadus tas paliēcis 6 reizes lielāks. Biedru skaits koppārdošanas kooperātīvos salīdzinot tos pašus gadus, palielinājies par 50%.

Preču apgrozījumi tāpat uzrāda viszemāko punktu 1932.gadā, un strauji pieaug triju pēdējo gadu laikā, pārsniedzot pat pirmskrīzes gadus. Arī te vislielāku pieaugumu uzrāda mašīnu koplietošanas biedrības (par 400%), tad iet pārējie divi veidi (katram preču apgrozījuma pieaugums par 25%).

Amatnieku kooperātīvu peļņa aug un zaudējumi samazinās līdz apm.1929.gadam, tad nāk pretējais stāvoklis līdz 1932.gadam, sākot ar kuŗu peļņa atkal turpina augt un zaudējumi -samazināties. Salīdzinot 1925.u.1936.gadus, kopiepirkšanas kooperātīvu peļņa pieauga par 30%, koppārdoš.koop-vu par 50% un mašīnu koplietoš.kooperātīvu - par 700%.

VĀCU KOOPERĀTĪVU SAVIENĪBĀ APVIENOTO AMATNIEKU KOOPERĀTĪVU SKAITS. x)

Koop-va veids	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Ražošanas līdzekļu kopiepirk koop-vi	815 (559)	786 (559)	846 (587)	854 (614)	793 (606)	770 (586)	710 (547)	679 (529)	663 (550)	732 (581)	756 (607)	845 (610)
Ražojumu koppār- došanas koop-vi	83 (60)	83 (69)	90 (74)	99 (76)	100 (79)	99 (80)	93 (77)	91 (75)	86 (74)	104 (81)	119 (87)	157 (103)
Mašīnu kopliet. koop-vi	97 (31)	95 (32)	95 (32)	89 (37)	90 (44)	89 (47)	79 (39)	73 (40)	72 (32)	95 (51)	116 (54)	158 (72)
x) iekavās uzdots pārskatus iesūtījušo kooperatīvu skaits.												

x)

VĀCU KOOPERĀTĪVU SAVIENĪBĀ APVIENOTO AMATNIEKU KOOPERĀTĪVU B I E D R U SKAITS

Koop-va veids	1925	1926	1927	1929	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Ražošanas līdzekļu kopiep. koop-vi	72391	68759	71175	73705	64252	60517	62371	64910	67735	67740
Ražojumu koppārdoš. koop-vi	11792	13558	14286	15181	18860	18127	14208	15886	16328	17243
Mašīnu koplietoš. koop-vi	4166	13015	13974	15159	16974	17723	19192	22917	21893	24394
x) kas iesūtījuši gadapārskatus.										

VĀCU KOOPERĀTĪVU SAVIENĪBĀ APVIENOTO AMATNIEKU KOOPERĀTĪVU x)

PREČU APGROZĪJUMU SUMMAS

(milj.RM)

Koop-vu veidi	1925	1926	1927	1929	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Ražošanas līdzekļu kopiepirkš koop-vi	221,3	237,1	284,2	296,1	241,3	199,7	184,0	222,4	235,8	278,3
Ražojumu koppārdoš. koop-vi	52,1	64,5	75,3	76,7	49,4	34,3	35,5	44,3	49,0	64,1
Mašīnu koplietoš. koop-vi	11,0	2,2	4,3	5,8	8,3	7,4	10,9	33,8	11,6	26,3

x) kas iesūtījuši gada pārskatus

VĀCU KOOPERĀTĪVU SAVIENĪBĀ APVIENOTO AMATNIEKU KOOPERĀTĪVU x)

DARBĪBAS REZULTĀTI (peļņa un zaudējumi Milj.RM)

Koop-vu veidi	1925	1926	1927	1929	1931	1932	1933	1934	1935	1936
<u>Ražošanas līdzekļu kopiēpirk.</u>										
peļnīts	2,93	3,15	3,28	4,04	2,14	1,61	2,41	2,80	3,37	3,81
Zaudēts	0,63	0,57	0,34	0,66	1,29	1,20	0,59	0,16	0,14	0,14
<u>Ražojumu koppārdoš.</u>										
peļnīts	0,43	0,56	0,87	0,55	0,34	0,39	0,44	0,58	0,53	0,61
zaudēts	0,07	0,07	0,05	0,11	0,12	0,09	0,06	0,04	0,02	0,02
<u>Mašīnu koplietoš.</u>										
peļnīts	0,08	0,37	0,30	0,40	0,40	0,32	0,37	0,54	0,49	0,61
zaudēts	0,01	0,01	0,03	0,03	0,12	0,09	0,08	0,14	0,08	0,04

x) Kas ievērti, ir iekļauti šajā pārskatā.

Par 1936.gadu, resp.pēdējo gadu, par kuŗa ir publicētas statistiskās ziņas, zemāk pievienoju sīkākas ziņas, pēc atsevišķiem amatiem. Skaitļi ir ņemti no Vācu kooperātīvu savienības gada grāmatas par 1936.gadu, pie kam zem "kooperātīvu skaita" saprotami tie kooperātīvi, kas iesūtījuši Savienībai savus gada pārskatus, bet Savienībā apvienotie kooperātīvi ir uzrādīti iekavās.

Dr.Otto Ruhmers savā grāmatā "Entstehungsgeschichte des deutschen Genossenschaftswesens"(131.lpp.) dod līdzīgu tabeli par 1935.gadu, tāpat pamatojoties uz Savienības gada grāmatas. Pie tam viņš pielaiž nepareizību, kooperātīvu s k a i t u uzdodot par visiem Savienībā a p v i e n o - t i e m kooperātīviem (amatnieku), bet biedru skaitu un apgrozījumu kopsummas - tikai par tiem, kas iesūtījuši savus pārskatus. Vācu kooperātīvu savienība savās gada grāmatās gan mēģina vērtēšanas ceļā aprēķināt dažus datus attiecībā uz v i s i e m tanī apvienotiem amatnieku kooperātīviem, tomēr šai gadījumā Dr.Rūmers biedru skaitu un apgrozījuma kopsummas ņēmis no tabelēm, kur dati ir uzdoti par pārskatus iesūtījušiem kooperātīviem,^{x)} attiecinot šos datus uz visiem Savienībā apvienotiem amatnieku kooperātīviem. Tāpēc arī viņa tabelē nāk priekšā tādi gadījumi, ka attiecībā uz da- žiem kooperātīviem (grāmatu sējēji, akmeņkalēji) kooperātīvu skaits gan uzdots, bet nav attiecīgā biedru skaita un apgrozījuma summas (nav iesūtīts pārskats !)

Sekojošā tabelē kooperātīvu skaits aptver tos koope- rātīvus, kas iesnieguši gada pārskatus, jo citādi nav iespē- jams uzdot datus par viņu biedru skaitu un apgrozījumiem.

x) Jahrbuch des Deutschen Genossenschaftsverbandes e.V.
für 1935, XXIV. un turpm.lappuses.

Kooperatīvu nosaukumi	Koop-vu skaits	Biedru skaits	Apgrozījumu kopsumma
A. <u>Kopiepirkšanas k-vi</u>			
<u>K o p ā</u>	609 (845)	67.740	278.282.450
1. Maiznieki	306 (374)	31.753	209.730.952
2. Konditori	6 (11)	443	1.348.557
3. Raugu iepirkš.	12 (16)	2.806	1.065.396
4. Dzirnavnieki	3 (5)	122	354.918
5. Drēbnieki	27 (40)	2.819	2.143.198
6. Kurpnieki	91 (118)	9.250	8.413.466
7. Kokapstrādāš.amati	17 (33)	1.269	3.983.455
8. Metallapstrād.-"-	21 (43)	1.862	6.360.761
9. Krāsotāji	34 (51)	3.740	5.665.979
10. Tapsētāji, sedlin., poster., dekorātori	9 (17)	939	1.554.496
11. Stiklinieki	2 (2)	943	5.422.137
12. Jumīķi	5 (6)	202	1.807.529
13. Podnieki	4 (6)	159	620.896
14. Būvniec.amati	8 (11)	496	2.612.443
15. Kažocnieki	1 (4)	43	31.190
16. Grozu taisītāji	2 (6)	40	106.275
17. Suku -"-	- (2)	-	-
18. Grāmatu sējēji	- (1)	-	-
19. Akmeņkalēji	- (1)	-	-

Kooperātīvu nosaukumi	Koop-vu skaits	Biedru skaits	Apgrozījumu kopsumma
20. Miesnieki	30 (46)	5.595	22.512.193
21. Zvejnieki	1 (5)	108	308.243
22. Veļas mazgāt.	2 (4)	848	309.598
23. Frizieri	23 (32)	3.969	3.058.701
24. Dažādi	5 (11)	334	872.067
B. Maš.koplēšanas k-vi			
K o p ā	64 (158)	24.394	26.293.427
1. Drēbnieki	1 (4)	69	128.072
2. Kokapstrādāš.amati	2 (9)	70	308.289
3. Krāsotāji	1 (4)	19	60.126
4. Tapsetāji, sedlin., poster., dekorātori	2 (2)	113	266.293
5. Stiklinieki	- (1)	-	-
6. Veļas mazgāt.	2 (3)	334	549.132
7. Elektr.koop-vi	17 (44)	19000	4.454.867
8. Austuves	1 (1)	9	161.411
9. Zemes īpašn.k-vi	3 (5)	236	141.921
10. Transporta k-vi	20 (43)	3621	18.991.431
11. Miesnieki (kaut.)	8 (30)	516	607.525
12. Dažādi	7 (12)	407	624.360

Kooperatīvu nosaukumi	Koop-vu skaits	Biedru skaits	Apgrozījuma kopsumma
C. <u>Koppārdošanas k-vi</u>			
<u>K o p ā</u>	103 (157)	17.243	64.107.508
1. Maiznieki	1 (1)	109	131.954
2. Kurpnieki	- (1)	-	-
3. Kokapstrādāš.amati	12 (24)	277	3.176.718
4. Podnieki	- (1)	-	-
5. Kažocnieki	1 (1)	15	2.790
6. Grozu taisītāji	1 (1)	31	19.081
7. Miesnieki	75 (109)	16194	52.397.864
8. Dažādi	13 (19)	617	8.379.101

Piegādes kooperatīvi (Lieferungsgenossenschaften)

Ar šiem kooperatīviem saprotu nevis "koppiegādes kooperatīvus" mūsu kooperatīvā likuma nozīmē, kas tā apzīmē koppārdošanas sabiedrības, bet gan to kooperatīva veidu, kas par savu mērķi spraudis "uzņemties valsts, pašvaldību un sabiedrisko iestāžu un uzņēmumu, kā arī privātu personu darbus un piegādes" (Latvijas jaunie, vēl nepublicētie amatnieku sabiedrību normālstatūti, 4.p. 1.p.kts). Šis kooperatīva veids tagad ļoti plaši attīstīts Vācijā, un arī pie mums tagad tam tiek veltīta liela interese. Sakarā ar to atradu par vajadzīgu to apskatīt atsevišķi.

1910.g.Nauheimā, 51.kooperācijas konferencē, Vācu kooperatīvu savienības valde pirmo reizi nāca ar priekšlikumu dibināt "Lieferungsgenossenschaften". Savādā kārtā, taisni amatnieku aprindās šim priekšlikumam nebija panākumu. Līdz pasaules kaņam par šiem kooperatīviem dzirdams ļoti maz, bet kaņa laikā tie atplaukst un dibinās ļoti daudz. Bet tākā dibināšana norisinājās ļoti ātri, tad šais kooperatīvos nebija kooperatīvā gara un savā kodolā tie nebija veselīgi pasākumi, izejot galvenā kārtā uz acumirkļa peļņu. Tos radīja kaņa posts, un tomēr kaņa laikā tie sniedza Vācijai ievērojamus pakalpojumus. Pēc kaņa šie kooperatīvi panīkst, jo izbeidzās pasūtījumi armijas vajadzībām. Paliek dzīvot tikai tie, kuņi bez piegādēm nodarbojās arī ar izejvielu apgādāšanu.

Šo kooperatīvu attīstībai raksturīgi sekojoši skaitļi:

1916.g.	-	446	piegādes kooperātīvu
1917.g.	-	609	" "
1918.g.	-	876	" "
1919.g.	-	1152	" "
1935.g.	-	243	x) " "

Par laika posmu starp 1920 - 1935.g. ziņu nav, jo statistika ^{tad} neuzdod šos kooperātīvus atsevišķi.

Šo kooperātīvu sociālais un tautsaimnieciskais uzdevums - apgādāt amatniekus ar pasūtījumiem un novērst pasūtījumu saplūšanu nedaudzo uzņēmēju rokās, nodarbinot iespējami vairāk roku un mazāk mašīnu. Šie kooperātīvi atver jaunas iespējamības amatnieku ražojumu noietam, veicinot viņu neatkarību un patstāvību. Iestādēm un privātiem pasūtītājiem ir ērtāk saistīties ar vienu kontragentu - kooperātīvu, nekā ar daudziem atsevišķiem amatniekiem; bez tam kooperatīvs sniedz arī zināmas garantijas. Pie tam šie kooperatīvi cenšas izslēgt savstarpēju konkurenci un dibināt lielākus pasākumus plašāku darbu uzņemšanai. Viņu tiešais mērķis - kopīgi uzņemties uz izvest dažādus darbus, bet galvena darbības nozare - piedalīšanās izsolēs. Viņi grib sasniegt amatnieku ražojumu vai pakalpojumu vislabāku izvērtēšanu pārdošanas vai līgumu noslēgšanas ceļā. Jēdziens "piegāde"

x) Jahrbuch des Genossenschaftsverbandes eV für 1935. 24.lpp. un Prof.Dr. Georg J a h n "Das deutsche Genossenschaftswesen der Gegenwart", Heft 3.Leipzig 1937. (108.lpp.)

(Lieferung) te aptvēr ne tikai preču ražošanas, bet arī pakalpojumu jēdzienu (Warenleistung un Dienstleistung). Tomēr šie kooperatīvi nav darba arteļi mūsu kooperatīvā likuma^{x)} nozīmē, jo saskaņā ar Vācijas kooperatīvā likuma 1.§. - Lieferungs-genossenschaften rūpējas par pasūtījumu saņemšanu aviem biedriem, kuŗi paliek patstāvīgi; pasūtījumus biedri sadala savā starpā saskaņā ar zināmu kārtību un izpilda tos s a v o s u z ņ ē m u m o s. Tā kooperatīvs ir tikai darba piegādātājs, kas galvo par darba izpildīšanu laikā un pienācīgā kārtā.

1935.gadā dibināta "Reichszentrale für Handwerkslieferungen", kuŗa uzstājas kā starpnieks starp atsevišķiem piegādes kooperatīviem un valsts u.pašvaldību iestādēm, kā arī vispāri veicina amatnieku kooperāciju. Piegādes kooperatīvu tīkls ir sadalīts plānveidīgi pa visu Vāciju un viņu skaits ierobežots.

1936.g.1.aprīlī stājās spēkā ~~stājās spēkā~~ "Vispārējie noteikumi par darbu izdošanu izsolēs" (izņemot būvniecību), kas pilnīgi uz jauniem pamatiem regulē publiskās piegādes un lielā mērā skar piegādes kooperatīvus (veicinošā nozīmē). Interesants arī Saimniecības ministra rīkojums, ka biedrības (Innungen) var piedalīties ar pajām piegādes kooperatīvos, iegūstot tomēr ne vairāk par 1/7 no visām kooperatīva pajām. Šiem kooperatīviem ir obligatoriska iestāšanās revīziju savienībā.

No autoritārām aprindām piegādes kooperatīviem tiek norādīts, ka rēķinoties ar ~~ar~~ sabiedriskām piegādēm tās nedrīks atstāt novārtā arī privātos pasūtījumus.

x) "Vald.Vēstn." 1937.g.Nr.136. (21.pants).

Piegādes kooperātīvu nozīmes novērtēšanai tagadējā Vācijā ir visai raksturīgi šādi vārdi: "amatnieku kooperācijas smaguma punkts tagad bez šaubām slēpjas piegādes kooperatīvos ne tikai skaita, bet arī apgrozījuma ziņā. Tāpēc nevar vairs iedomāties amatniecību bez piegādes kooperatīviem" x)

Sekojošā tabele sniedz pārskatu par to, kādus amatus un cik lielā mērā apvienoja kara laikā piegādes kooperatīvi;^{xx)}
(par tuvāko laika posmu ziņu nav).

	<u>1916</u>	<u>1917</u>	<u>1918</u>	<u>1919</u>
Drēbnieki	131	175	296	352
Sedlinieki un tapsētāji	121	149	175	198
Atslēdznieki, kalēji, ratnieki	84	95	120	148
kurpnieki	48	65	89	125
galdnieki un drejatāji	36	48	66	113
mūrnieki un būvgaldnieki	10	11	13	19
installātori, mēchaniki	9	14	19	19
kurvju taisītāji	1	7	13	21
krāsotāji un stiklinieki	6	7	8	24

§§§§§§§§

x) Prof. Dr. G. Jahn "Das deutsche Genossenschaftswesen der Gegenwart", Heft 3. Leipzig, 1937. (108. lpp.)

xx) Op. ibid. 104 lpp

II. L a t v i j a.

1. AMATNIECĪBAS STĀVOKĻA RAKSTUROJUMS.

Lai noskaidrotu amatnieku kooperatīvu darbības iespējas Latvijā, ir nepieciešams vispirms konstatēt amatniecības izplatīšanos mūsu zemē vispāri. Šai darbā nevar aprobežoties vienīgi ar pašreizējā stāvokļa uztveršanu, bet gan tas jāizseko cik iespējams tālu pagātnē. Jo dziļāk pagātnē sakņojas kādas tautas amatniecība, jo lielākas izredzes viņai paturēt savas pozīcijas arī tagadnē. Tas izskaidrojams ar to, ka amatniecība ir tautas kultūras sastāvdaļa.

Pirmās vēstures ziņas par latviešu tautas dzīvi ir uzglabājušies no 10.gadu simteņa, un no tā paša laika ir arī ziņas par amatniecību. No pilskalniem izraktās senlietas liecina par augsti attīstītu amatniecību jau 10.g.simtenī, tā tad tās sākumi meklējami daudz agrāk. Pēc izrakumiem var spriest, ka visvairāk bijusi attīstīta m e t a l u apstrādāšana, kā arī kaula, raga, akmens un māla apstrādāšana. Senie latvieši prata dziļi kausēt no rūdas un liet bronzu. Dzelzs priekšmeti ļoti dažādi: ieroči, medību rīki, mājturības un lauksaimniecības piederumi, amatnieku darba rīki. Vecās latviešu tradīcijas un augsti attīstītā kalēju māksla dod iespēju latviešu kalējiem arī pilsētās nostāties blakus vāciešiem. Tikai īsu laiku - 18.g.simtenī kalējus latviešus vairs neuzņem cunftēs, bet mazpilsētās un laukos tie arvienu patur vadošo stāvokli.

Otra svarīga metālapstrādāšanas nozare - rotu darināšana, arī uzrāda lielu formas un tehnikas pilnību. Tiek darinātas sudraba, bronzas un dzelzs rotas lietas. Tuvojoties 13.gadu simtenim, parādas daiļamatniecības darba pagrīšanas pazīmes, nokā cieš kā stils, tā arī tehnika.

13.g.simtenī izbeidzās latviešu politiskā patstāvība, kas liela mērā iespaido arī amatniecības izveidošanos. Bet augsta kultūra, neatlaidība, tehniska prasme - ir tie apstākļi, kas neļauj latviešu amatniecībai iznīkt zem svešo jūga.

Lielus sasniegumus latvieši uzrāda arī koka apstrādāšanā, bet šos priekšmetus tagad visai maz atrod, pa lielākai daļai tikai vairogus un laivas. No koka taisa priekšmetus ne tikai mājas vajadzībām, - tā senlatviešu piļu atliekas liecina arī par augsti attīstītu būvniecības mākslu. Pazīstami latviešu mūrnieku un namdaņu amati. Koku transportēšanu pārzināja latviešu enkurnieku amats, koku šķirošanu un apstrādāšanu eksportam - mastu šķirotāju amats, mucu dēlīšu malkas apstrādāšanu - latviešu mucu malkas šķirotāju amats. Virpotāju amatā vēl 17.g.s. vidū ir tikai latvieši, tāpat tas ir ar muciniekiem, ratniekiem, pa daļai gādniekiem.^{x)} Latvieši patur savās rokās arī linu un kaņepāju apstrādāšanu. Caur Rīgu uz ārzemēm iet liels daudzums šķiedrvielu, ko Rīgā šķiro un apstrādā. Sakarā ar to nodibinās linu audēju amats, nerunājot jau nemaz par tekstilamatu attīstību uz laukiem: vērpa, auda un ādīja katrā mājā.

9.-12.g.s. latviešu amatniecība sasniedz tādu gatavības pakāpi, ka 13.g.simtenī jau sekmīgi konkurē ar vācu

x) -----
J.Straubergs. Latviešu amatniecības attīstības gaita.
"AMATNIEKS" Nr.3.1937.g.

amatniekiem.

Tā tad redzam, ka tās amatniecības nozares, kur latviešiem bija savas tradīcijas un kas apkalpoja pašu tautu, latviešu amatnieks neizlaiž no savām rokām arī tad, kad tauta zaudē savu politisku patstāvību. Latviešu amatnieks patur savās rokās nevien laukus, bet kad 13.g. simtenī sāk zelt pilsētu kultūra - arī pilsētās ieņem cienījamu stāvokli. Viņš ātri piesavinās ienācēju tehniskos paņēmienus un sāk sekmīgi konkurēt pat svešās nozarēs, piem. mūrniecībā, virpošanā, ratniecībā. Sistemātiski strādājot, latvietis uzlabo savu tehniku, sevišķi tekstilā un kokamatniecībā.

Hercoga Jēkaba valdīšanas laikos Kurzemē un zviedru laikos Vidzemē vērojama spēcīga daiļamatniecības atdzimšana, kas jau tuvojas senvēstures darbu sasniegumiem. Pareizi aptvēris un novērtējis latvju amatnieku lielās spējas un apdāvinātību, hercogs Jēkabs gādā par viņu arodizglītību. Viņš aicina franču meistarus un veicina tieši mājamatniecību. Sevišķi audēji sāk plaši pielietot Vakareiropas tehniku. Techniskās zināšanās apmācītie latvieši savu radošo amatnieka darbu neturpina rūpnieciskā rakstura darbnīcās, bet tieši pie sevis mājās, atsevišķo novadu sīkos punktos. Tas izrādās arī no tautsaimnieciskā viedokļa tanīs laikos bija pareizi. Labi noorganizētā ievesto materiālu sadalīšana un vietējo materiālu sagādāšana deva vērtīgu un lētu darbu, jo atkrita izdevumi darbnīcu uzturēšanai. Šie apstākļi veicināja netiekvien darbu ražīgumu un lētumu, bet tie deva arī iespēju brīvi un daudzpusīgi izteikties latviskam garam darbos.

Mājamatniecību uz laukiem veicina arī tas apstāklis, ka 17.-18.g.s. sāk ierobežot latviešu ietekmi pilsētu amatnie-

cībā. Rīgā latviešus izslēdz no t.s. privilīgētiem amatiem, atstājot tos, kas mazāk ienesīgi. Bet to, ko zaudējis Rīgā, latviešu amatnieks iegūst uz laukiem un mazās pilsētās.

19.g.simtenī lauki pāriet no naturālās uz naudas saimniecību. Amatnieku ražojumu pieprasījumi pieaug, lauku amatniecība uzplaukst. Straujais amatniecības uzplaukums uz laukiem kopā ar rūpniecības uzplaukumu pilsētās sagrauj vecos privilīgētos vācu amatus. Latviešu necunftīgais amatnieks pāriet uz Rīgu un 19.g.s. otrā pusē tā ir atkal latviešu amatniecības centrs.

Rūpniecība ietekmē vispārējā kārtā arī latviešu amatniecību. Tam jāatmet vecās tradīcijas un jāpiemērojas tirgus standarta prasībām, kā ražojumu izgatavošanā, tā arī to izvērtēšanā.--

Kas attiecas uz latviešu a m a t t i e s i s k ā m organizācijām, tad tās sastopamas pa lielākai daļai pilsētās un galvenā kārtā Rīgā, kur latviešu amatnieki sastopami kopā ar vāciešiem. Sākumā amatnieku apvienība ir faktiskā un pakāpeniski pārveidojas amattiesiskā, iegūstot arī politisku varu - līdzdalību autonomo brīvpilsētu pārvaldē. T.s. "trīs kārtu satversme" (patricieši, tirgoņi, amatnieki) pastāvēja Rīgā līdz pat 19.g.s. beigām.^{x)} Brīvpilsētās veidojas līdztiesīgo pilsētnieku apvienības-brālības, no kurām vēlāk izdalās patstāvīgas tirgoņu un amatnieku apvienības, kas Rīgā notika 1352. un 1354.gados. Tās ir kārtas organizācijas, ar savu īpašu satversmi, kārtību un darbības loku. Amattiesiskā apvienība ziedu laikus pārdzīvo 13.-15.g.s.

x) cand.iur.M.Sams "Svarīgākie posmi amatniecības organizācijas vēsturē". "AMATNIEKS" Nr.10. 1937.g.

kad arī tā galīgi izveidojas. Formāli tā ir brīva apvienība, bet ārpus viņas nav darba tiesības. Par darba labumu un vērtību ir nomodā visa cunftē. Te rodas un nostiprinās amata goda jēdziens. Uzņemšanas pamatnosacījumi amatā ir: nevainojams vārds, piederība brīvvaldī, dzimšana laulībā, piederība kristīgai ticībai. Tā piem. Kurzemes hercoga Fridricha - Kazimira zeltkaļu amata šragas (statūti) Jelgavā, liecina par augstām tikumiskām un darba prasmes prasībām.^{x)}

Cunftē ir autonoma iekšējā dzīvē, publiski-tiesiska apvienība ārējā darbībā, pilsētas organs ražotāju un patērētāju interesēs. Tā vēl ir reliģiska apvienība, ar pašpalīdzības un labdarības mērķiem. Savstarpēja sacensība izslēgta. Cunftē sargā savu locekļu darba tiesības, bet ir nomodā arī par darba lētumu.

Amattiesiskā apvienība ir cieši saistīta ar pilsētas likteņiem: pēdējām uzzeļot, tā attīstās, izveidojas un saņiedz savu ziedu laikus. Pilsētu attīstībai ir dabīgas robežas, un tā pienāk laiks, kad amatnieku kļūst vairāk nekā darba. Amattiesiskais nosacījums, ka ārpus cunftes nav darba tiesību, tiek izmantots ierobežojumiem: nosaka cunftē uzņemamo skaitu, pārvērš tās slēgtās. Amatu tikumus atvieto maizes naids. Amatu sadraudzības vietā rodas savu darba monopolu aizstāvošā korporācija. Organizācija izirst: amata meistars iegūst tiesību savu līdzdalību cunftē pārdot, no zeļļa prasa veikt nevajadzīgu un dārgu darbu, iestāšanos apgrūtina ar augstām maksām. Amats, kā publiski-tiesiskā apvienība ražotāju un vispārības labumam pilnīgi sabrūk.

x) skat. A. Dukata rakstu "AMATNIEKĀ" Nr. 6. 1937. g.

1866.g. 4.jūlija likums pasludina Baltijas guberņās amatu brīvību un nosaka, ka visiem, arī cunftē nepiederīgiem, atļauts piekopt amatu. Tomēr, amata meistara nosaukumu atļauts lietot tikai pamatojoties uz Rīgā pastāvošās cunftes apliecības pamata.

Ir jānosaka, ka amatniecības brīvībai bija arī savas jaunās puses amata prasmes pagrimšanas ziņā. 1935.g.30.decembra likums par Latvijas amatniecības kameru sāk atkal kārtot amatniecības lietas uz publisku tiesību pamatiem. Kamera cenšas arī pacelt amatnieku darba prasmi. Šai nolūkā visā drīzumā tiks izdots "Amatniecības aizsardzības likums", kuŗa svarīgākie noteikumi (projektā) būtu šādi:

- " 1. Ar amatniecību var nodarboties patstāvīgi, aroda veidā, vienīgi fiziskas un juridiskas personas, kuŗām Latvijas amatniecības kamera izsniegusi amatnieka karti.
2. Amatnieka karti LAKamera izsniedz Kameron amata meistariem un personām, kuŗas Kamera atzinusi par amata praktējiem uz īpašas pārbaudes vai prakses pamata.
.....
6. Amata meistara nosaukumu tiesība lietot vienīgi personām, kas ieguvušas Latvijas amatniecības kameras amata meistara gradu.
.....
9. Finanšu ministrs uz LAKameron priekšlikumu izdod noteikumus par atsevišķām amatniecības nozarēm, nosakot arī, kāda darbība uzskatāma par patstāvīgu nodarbošanos ar amatniecību un kādā laikā un kārtībā pastāvošo uzņēmumu

īpašniekiem vai nomniekiem jāiegūst amatnieka kartis (l.p.).

Personām, kuŗas noteiktā laikā amatnieka karti nav ieguvušas, savu uzņēmumu darbība jāizbeidz.

.....

Līdzīgi kā to darījām attiecībā uz Vāciju, apskatīsim, kādi ir pamati amatnieku kooperācijai Latvijas amatniecībā.

Statistiskie dati par Latvijas amatniecību ir trūcīgi, un šai ziņā visai raksturīgi ir Finanču ministra L.Ēķa vārdi (pārskatā par Latvijas saimniecisko dzīvi 1937.gadā):^{x)}

"Revidējams ir līdzšinējais stāvoklis, kur oficiālā statistikā par amatniecību atrodas ^{ma} ļoti nepilnīgas vai pat nekādas ziņas, tādēļ arī amatniecība ir palikusi itkā nomaļus, un nav saskatāms skaitļos tas lielais darbs, ko veic amatniecība un šī darba nozīme tautas saimniecībā."

Latvijas statistikas gada grāmatās par amatniecību var spriest tikai no rūpniecībai veltītām nodaļām, attiecinot uz amatniecību pēc nodarbināto skaita mazākus uzņēmumus. Tomēr šāda pieeja vien nav pareiza, jo pastāv amatniecības uzņēmumi arī ar lielu nodarbināto skaitu, kas tomēr nav pieskaitāmi rūpniecībai (piem. mūrniekmeistaru vadītās būvniecības firmas - L.Weiburgs, H.Liepiņš), un otrādi - pastāv mazie rūpniecības uzņēmumi, kas nav pieskaitāmi amatniecībai - piem. raktuves (nenodarbina neviena amatnieka).

Tā tad, amatniecības skaitīšanā bez uzņēmuma lieluma jāņem vērā arī aroda pazīmes. Šādu ceļu ir gājusi Latvijas amat-

x) "Amatnieks" 1937.g.Nr.11/12.

niecības kamera, apstrādājot savām vajadzībām 1935.gada pirmās tirdzniecības - rūpniecības skaitīšanas datus, kā Statistiskās pārvaldes publicētos, tā arī nepublicētos.^{x)}

Par amatniecības uzņēmumiem Kamera tad uzskatīja visus tos, kas ietilpst viņas uzstādītā amatu sarakstā (ar 72 amatiem).

Pēc 1935.gada skaitīšanas, Latvijā uz 1.900.045 iedzīvotājiem ir 1.143.700 strādājošo personu, no tiem amatniecības uzņēmumos nodarbinātas 106.636 personas jeb 8,8%. Tas liekas itkā neliels procents, bet ja ņemsim vērā, ka lauksaimniecībā nodarbināti 65,7% (753.600 p) no visiem aktīviem ~~aktīviem~~ pilsoņiem, bet rūpniecībā tikai 5,6% (58.940), un ka amatniecības uzņēmumos nodarbinātie sastāda 64% no amatniecības un rūpniecības uzņēmumos (Gewerbe) nodarbinātām personām (165.756), tad jāatzīst amatniecības relatīvais svarīgums kaut attiecībā uz rūpniecību.

Kas attiecas uz amatniecības uzņēmumu skaitu, tad to ir 51.028 (rūpniecībā tikai 644), pie kam 35.210 uzņēmumos strādā uzņēmuma īpašnieks viens pats, 4.022 uzņēmumos strādā arī viņa ģimenes locekļi, un tikai 11.796 uzņēmumi nodarbina arī algotu darba spēku.

No visa amatniecības uzņēmumu kopskaita, 26.837 uzņēmumi atrodas uz laukiem (ar 35.656 nodarbinātiem) un 27.837 uzņ. pilsētās (ar 70.980 nodarbinātiem). Lielais amatnieku uzņēmumu skaits uz laukiem liecina par to, ka mūsu amatniecība vēl nav zaudējusi savu nozīmi uz laukiem, ko tā ieguva jau senatnē un paturēja arī cunftu laikmetā, kad latviešiem lika šķēršļus nodarboties ar amatniecību pilsētās. Visumā

x) skat.tabeles pielikumā, kas vēl nekur nav publicētas, un ko LAKamera laipni atļāvusi izlietot šim darbam.

var teikt, ka lauki ir mūsu amatniecības šūpulis, ko gan nevar attiecināt uz Vācijas amatniecību, kas sevišķu uzplaukumu piedzīvoja tieši pilsētu saimniecības laikmetā.

Spriežot pēc nodarbināto skaita lauku un pilsētu amatniecības uzņēmumos Latvijā, kļūst skaidrs, ka uz laukiem sakoncentrējušies pēc nodarbināto skaita mazākie uzņēmumi, jo pie gandrīz vienāda uzņēmumu skaita, pilsētu amatniecības uzņēmumi nodarbina divreiz vairāk personu nekā uz laukiem.

Mechanisko dzinējspēku izmanto tikai 8.033 uzņēmumi (skat. A nodalījumus min. tabelēs pielikumā, kur uzrādīti uzņēmumi, kas nodarbina 5 un vairāk algotās personas un visi uzņēmumi, kas pielieto mechanisko dzinējspēku). Lielākais amatniecības uzņēmumu vairums - 42.995 strādā bez mehāniskā dzinējspēka (skat. B nodalījumu, kur uzrādīti uzņēmumi, kas nodarbina līdz 4 algotām personām un nepielieto mechan. dzinējspēku).

Amatniecības uzņēmumu ražojumu vērtība 1935. gadā bija 265 milj. ls un rūpniecībā tikai nedaudz vairāk - 275 milj. ls. Ražojumu vērtība uz vienu nodarbināto personu: amatniecībā - Ls. 2.487,- un rūpniecībā - Ls. 4.672. Attiecīgie skaitļi lauksaimniecībā ir 680 milj. ls un 903,- ls. Kā redzams, arī attiecībā uz ražojumu vērtību amatniecība ieņem Latvijas saimniecībā visai ievērojamu vietu.

Spriežot pēc augšminētiem skaitļiem, amatnieku kooperācijai Latvijā ir ļoti auglīga vide. Cik tālu kooperācija šos labvēlīgus pamatus izmantojusi, redzēsīm nākošā nodaļā.

II. AMATNIEKU KOOPERĀTĪVI LATVIJĀ.

Amatnieku kooperatīvu vēsturi Latvijā, tāpat kā citu kooperatīvu veidu pagātņi mūsu zemē pētīja vienīgi Prof.Dr. Ed.BALODIS. Viņa grāmata "Kooperācija Latvijā XIX.g.s.piecdesmitajos, sešdesmitajos un septiņdesmitajos gados" ir arī vienīgā, kas sniedz ziņas par amatnieku kooperatīviem ne tikai minētajā laikā, kad šie kooperatīvi tikko sākās, bet arī attiecībā uz vēlāko laiku nav nekādas literatūras par amatnieku kooperāciju Latvijā.

Būtu visai interesanti izvest pētījumus par amatniecības kooperācijas stāvokli no pag.gadusimtena 80-iem gadiem līdz mūsu dienām. Šis darbs gan nebūtu viegls, it sevišķi attiecībā uz laika posmu starp pag.g.s. 80-iem gadiem līdz patstāvīgās Latvijas valsts nodibināšanai (tā tad par apm. 40 gadiem), bet attiecībā uz vēlāku laiku darbu atvieglotu Valsts statistiskās pārvaldes dati un, sākot ar 1927. gadu, Tieslietu ministrijas Kooperatīvu revīzijas padomes vāktie materiāli (pamatojoties uz šiem materiāliem tālāk ir apskatīta galdnieku kooperatīvu darbība).

Amatnieku kooperatīvu izcelšanos Latvijā iespaidoja no vienas puses pašu zemes saimnieciskie un sabiedriskie apstākļi (rūpniecības attīstība, tautiskās atmodas laikmeta sākšanās), bet no otras puses - Vācijas mēģinājumi amatnieku kopdarbības laukā (Šulce-Deličs).

Saskaņā ar Prof.Dr.Ed.Baloža pētījumiem, amatnieku kooperatīvu dibināšanai papriekšu gāja propagandas darbs.

1853.gadā Rīgā notur priekšlasījumu M.Fittšens, ieteicot amatniekiem dibināt veikalus savu ražojumu kopīgai pārdošanai, kā to darot amatnieki Vācijā. Tad 1856.gadā Literāriski-Praktiskā pilsoņu biedrība sarīko Ed.Hollandera priekšlasījumu, kurš tāpat aicina amatniekus dibināt izejvielu kopiepirkšanas un ražojumu kōppārdošanas kooperatīvus. Amatnieku apvienošanas kopdarbības pasākumos propagandē arī prese (Rig.Stadtbl. 1857.g.7.Nr. un 1859.g.12. un 15.Nr.Nr.), kas attēlo lielrūpniecības cīņu ar amatniecību un ieteic spert soļus strādājošo nabadzības novēršanai. Bet visam šim propagandas darbam bija tikai ierosinoša nozīme.

1858.gadā Ed.Hollanders apmeklēja Šulce-Deliču Vācijā, kur starp citu iepazīstas arī ar Deličā 1849.gadā dibināto kurpnieku kooperatīvu. Gūtos iespaidus Hollanders apraksta presē (Rig.Stadtbl.1859.g.14.Nr.) un notur arī priekšlasījumu, tanī izceļot kooperatīvu nozīmi amatniekiem. Šī priekšlasījuma ierosinātā, Literāriski-praktiskā pilsoņu biedrība dibina speciālu komisiju, kuras uzdevums būtu veicināt kooperāciju amatnieku starpā. Komisija tomēr aprobežojusies ar grāmatsējēju kooperatīvā^{xx)} statūtu izlabošanu un dažu padomu sniegšanu. Tā kā kooperācija ir pašdarbības kustība, tad varbūt gluži pareizi komisija atzina, ka noteikti priekšlikumi par kooperatīvu dibināšanu jāgaida no amatniekiem pašiem. (Šī tēze ir visai strīdīga: no vienas puses - patērētāju kooperācija Anglijā uzplauka tikai tad, kad pie tās ķērušies paši strādnieki resp.ieinteresētās personas, bet no otras

x) ir skaidri redzams Vācijas iespaids, par ko runāju ievadā.

xx) šo kooperatīvu var^{ētu} uzskatīt par pirmo amatnieku kooperatīvu Latvijā, ja tas būtu sācis darboties (statūti apstiprināti 1859.gadā).

puses - nav noliedzams Šulce-Deliča aktīvās darbības iespaids uz kooperācijas attīstību Vācijā).

Atzīmējams tas, ka no visiem iespējamām kooperatīvu veidiem Latvijā tika propagandēti v i s p i r m s amatnieku kooperatīvi, bet no tiem - izejvielu kopiepirkšanas un ražošanu kōppārdošanas veidi - kas arī sastāda šī darba tematu.

Pirmo amatnieku kooperatīvu Latvijā nodibina galdnieki 1862.gadā, ar nosaukumu "Galdnieku, krēslinieku un instrumentu taisītāju kooperatīvs Rīgā" (zīmīgi, ka pirmais amatnieku kooperatīvs Vācijā tāpat bija nodibināts galdnieku starpā, 1849.gadā, Deličā). Šis kooperatīvs pastāv vēl līdz šodienai ar nosaukumu "I Rīgas galdnieku un krēslinieku sabiedrība "Asociācija". Šī kooperatīva ir apskatīta tālāk, pamatojoties uz T.M.Kooperatīvu revīzijas ^{archīva} padomes/datiem.^{x)} (Interesants arī tas fakts, ka visi tagad Latvijā pastāvošie amatnieku ražošanu kōppārdošanas kooperatīvi tāpat ir galdnieku kooperatīvi). Šī kooperatīva galvenais ierosinātājs ir bijis galdnieku meistars Augusts Šteinbachs, kurš jau pēc pirmā Ed.Hollandera priekšlasījuma (1856.gadā) aicināja savus darba biedrus ķerties pie kooperatīva dibināšanas, un kurš arī bija ievēlēts augšminētajā speciālajā komisijā. Kooperatīvs jau no paša sākuma apvienoja 34 galdniekus. Viņa statūtos formulētais darbības mērķis ir tīpisks kopiepirkšanas-kōppārdošanas organizācijai:

" Apakšā parakstījušies galdnieku, krēslinieku un instrumentu taisītāju vietējo amatu meistari ir apvienojušies, lai pirmkārt - nodibinātu veikalu, kurā izstādītu pārdo-

x) tagad pieder Finanču ministrijas Banku nodaļai.

šanai par iespējami lētākām cenām sava amata jaunākus un solidākus ražojumus, un otrkārt - lai iepirktu uz kopējā rēķina savam darbam nepieciešamos materiālus, ar to sagādājot atsevišķiem dalībniekiem ne tikai labu materiālu, bet arī sniedzot viņiem priekšrocības no iepirkšanas vairumā! x)

Otro amatnieku kooperatīvu Latvijā nodibina atslēdznieki 1863.gadā, bet tas drīz vien likvidējas. Cik var spriest pēc 1863.g. 3.oktobra Rīg.Zeitung'ā ievietotā sludinājuma, arī šis kooperatīvs bija domāts kā tipiska kopiepirkšanas - koppārdošanas organizācija, varbūt pat ar mašīnu koplietošanas kooperatīva vai pat ražošanas kooperatīva nokrāsu :

".. ar tiešo izejvielu iepirkšanu, kā arī ar jaunāko un racionālāko ierīču iegādāšanu mēs spējam, pie solīda darba, aprēķināt arī lētākās cenas".

Par kooperatīva likvidēšanas cēloni literāriski-praktiskās pilsoņu biedrības aprindas uzskatīja pārāk augstus nodokļus, par ko sūdzas arī augšminētās galdnieku sabiedrības biedri.

Trešo pēc vecuma amatnieku kooperatīvu nodibināja kurpnieki 1864.gadā, bet par viņa darbību ir zināms tikai tas, ka tam bija līgums par rabātiem ar I Rīgas patērētāju biedrību.

Cik tas savādi neizklausās, bet arī Jelgavas amatnieku biedrība (dib.1861.g.) ir uzskatāma par vienu no pirmajiem amatnieku kooperatīviem tag.Latvijas teritorijā, jo tā blakus kultūrālai darbībai piekopa arī saimniecisko. Tas red-

x) Prof.Dr.Ed.Balodis. Op. ibid. 13.lpp. (tulkojums mans).
xx) " " 25.lpp. " "

zams no viņas statūtiem:

" Amatnieku biedrību veido Jelgavas cunftīgie meistari, un tās mērķi ir:

- 1) amatniecības ražojumu izgatavošanai nepieciešamo materiālu iepirkšana vairumā, lai ar to dotu iespēju katfam biedrībā apvienotam biedram saņemt savam darbam labākās kvalitātes materiālu par lētāku cenu;
- 2) izgatavoto ražojumu pārdošana kopējā uzņēmumā - amatnieku magazinā, lai atbrīvotu amatniekus no savu ražojumu pārdošanas, kas kāvē viņu darbu. x)

.

Attiecībā uz 2.pktu jāsaka, ka te Jelgavas amatnieki labi izpratuši amatnieka uzdevumus reizē kā ražotāja un kā tirgotāja, un pareizi nolēma atbrīvot viņu no tirgotāja funkcijām, kā amatnieka dabai svešākām.

Līdzīga jaukta tipa organizācija ir arī Rīgas amatnieku artelis (krievu), kas bez sava tipiska uzdevuma - apgādāt biedriem darbu - paredz arī dibināt noliktavas biedru ražojumu pārdošanai.(dib.1870.gadā).

Tāpat arī Vecpiebalgas labdarības biedrība (dib.1874.g.) kas savos statūtos paredz "apgādāt trūkcūcietējiem darbu vai vietu, darba materiālu un pārdot viņu izstrādājumus viņiem par labu".

Par nožēlošanu, nevar konstatēt visu augšminēto jaukta tipa organizāciju panākumus kooperācijas darbā. Droši vien tie nav bijuši lieli, jo no visiem pag.gadu simtenī dibinātiem amatnieku kooperatīviem tagad pastāv tikai viens -

x) Op.ibid. 27.lpp.

I. Rīgas galdnieku un krēslinieku
sabiedrība "Asociācija"

1928.gada revīzijas protokols konstatē, ka "sabiedrība ir dibināta 1862.g.1.augustā, un vairākkārtīgi grozot nosaukumu tā nepārtraukti ved aktīvu darbību vēl līdz šim laikam. Sabiedrība pa visu darbības laiku apvienojusi tikai meistarus-galdnieku un krēsliniekus. M ē r ķ i s visu laiku bijis: pārdot savu biedru ražojumus un apgādāt tiem viņu darbā nepieciešamos materiālus un ražošanas priekšmetus. Sabiedrības darbība bijusi ļoti sekmīga kā pašas sabiedrības stāvokļa un iespaida nostiprināšanā, tā apvienoto biedru labklājības pacelšanā.^{x)} Jau pirms kara iegūts nams Rīgā (Teātra ielā 12.)

Sabiedrības darbību revidents iedala trijos posmos:

1. darbības posms aptver laiku no sabiedrības nodibināšanas līdz 1918.gadam (patstāvīgās Latvijas valsts nodibināšanai) trūkstošo grāmatu un dokumentu dēļ tas revīzijā nav apskatīts.
2. darbības posms no 1919. līdz 1925.gadam, kad uzņemot 29 jaunus biedrus sabiedrības biedru sastāvs ļoti mainījies. (Šie 29 ir 1.Rīgas galdnieku sabiedrības agrākie biedri).
3. darbības posms no 1925.g. 21.aprīļa līdz 1929.g.decembrim, kad vecie biedri izstājās un prāvojās ar jauniem par viņu rēķinos izstāvošām summām.

x) Šo apgalvojumu revidents gan groza tālākā revīzijas gaitā.

1. Kā jau augšā minēts, trūkstošo grāmatu un dokumentu dēļ sabiedrības darbības posms no nodibināšanas līdz 1918.gadam revīzijā nav apskatīts.
2. Otro darbības posmu raksturo šādi skaitļi:

<u>Gads</u>	<u>Brutto peļņa(Ls)</u>	<u>Tīrā peļņa (Ls)</u>
1918	1.160,23	-
1919	5.368,22	429,60
1920	22.701,72	3.427,68
1921	19.414,07	7.941,50
1922	25.154,38	6.981,25
1923	38.219,19	13.510,99
1924	112.017,81	19.050,63

Par visiem šiem gadiem sabiedrības aprēķinātā tīrā peļņa Ls.51.341,65 apmērā tomēr nav pareiza, jo nav bijusi norakstīta nama amortizācija Ls.18.303,44 apmērā. Tā tad aprēķinātā peļņa ir lielāka par 33%.

Tāpat arī - par augšminētiem gadiem ar sapulces lēmumiem ir norakstītas biedriem par labu dividendes

LRb 1.361.411,44 bet
saskaņā ar likumu un statūtiem
varēja norakstīt tikai (8%) . . . " 10.584,40

tā tad nepareizi vairāk norakstīts LRb 1.350.827,04

Bez tam vēl biedrībai nodarīti zaudējumi ar vērtēšanas komisijas nepareizu biedru pajās sadalāmā kapitāla sastādīšanu un tā sadalīšanu biedru pajās LRb 14.834.580,- apmērā, kā arī ar to, ka biedru pajām pieskaitītas dividen-

des, uz šīm dividendēm aprēķinātas procentes, kā arī par dežurām un remontu darbiem biedri saņēmuši lielākas summas pat bez attaisnojušiem dokumentiem.

3. Trešo darbības posmu raksturo šādi skaitļi:

<u>Gads</u>	<u>Brutto peļņa (Ls)</u>	<u>Tīrā peļņa (Ls)</u>
1925	31.155,52	10.144,46
1926	31.207,72	4.096,46
1927	43.179,43	4.444,11

Arī šai posmā, ar amortizācijas nenorakstīšanu uzrādītie tīrie atlikumi ir divkārt lielāki par faktiskiem.

Revidents nāk pie slēdziena, ka

- 1) Sabiedrība 9 biedru sastāvā vedusi kooperatīviem principiem un kooperatīvā likuma garam neatbilstošu darbību, uzrādot viltus kooperatīva pazīmes;
- 2) pielaidusi statūtu un likumu pārkāpumus, ar kuriem sabiedrībai kā juridiskai personai nodarīti zaudējumi Ls. 375.103,90 apmērā, kāda summa norakstīta uz 9 biedru personīgiem rēķiniem;
- 3) ar sabiedrības pašas kapitālu neuzkrāšanu un sabiedrības līdzekļu izšķiešanu sabiedrības stāvoklis ir nedrošs un apdraud tās pastāvēšanu.

1932.gada revīzija konstatē, ka līdz 1930.gadam sabiedrība nav nekad sastādījusi gada pārskatus. Gan bija sastādīta bilance un zaudēj.u.peļņas rēķins, bet tie netika nosūtīti uzraudzības iestādēm.

No šiem pēdējiem materiāliem sabiedrības tālāko darbību raksturo šādi rezultāti:

<u>P e l n ī t s</u>	<u>1928.g.</u>	<u>1929.g.</u>	<u>1930.g.</u>	<u>1931.g.</u>
Sabiedrības preces un mēbeles	11.367,-	3.540,-	165,-	277,-
Nekustama īpašuma eksploatācija	5.312,-	14.043,-	20.881,-	18968,-
Komisijas	25.052,-	26.089,-	25.471,-	32.435,-
Citi ieņēmumi			77,-	212,-
K o p ā	41.731,-	43.671,-	46.594,-	51.892,-
Zaudējums				67.636.-
	41.731,-	43.671,-	46.594,-	119.528.-

Z a u d ē t s

Kustamā īpašuma amortizācija	269,-	272,-	272,-	837,-
Tirdzn.izdevumi	33.772,-	39.701,-	40.619,-	46.067,-
Procenti u.diskonts	1.302,-	470,-	-	2.837,-
Nodokļi	340,-	340,-	377,-	369,-
Šaubīgi parādniēki	794,-	-	312,-	50,-
K o p ā	36.477,-	40.783,-	41.580,-	50.100,-
Zaud.prasības un %%				69.428.-
Tīrs a t l i k u m s	5.254,-	2.888,-	5.014,-	---
	41.731,-	43.671,-	46.594,-	119.528,-

Augšminētā tabelē uzkrīt peļņas samazinājums uz sabiedrības precēm un mēbelēm. Tam ir sekoši iemesli:

- 1) Sākot ar 1929.gadu sab-ba pārtraukusi savu mēbeļu pārdošanu (t.i. tādu, kas iepirkta no biedriem uz cieta r-na)
- 2) Ar 1929.gadu s-ba biedriem par labu gada beigās noraksta 5% uzcenojuma uz sa-bas precēm, kuŗas biedriem pārdotas;
- 3) sab-bas preces nebiedriem pārdotas par nenoteiktām cenām, ar niecīgu uzcenojumu.

1928.gadā ieņēmums no mājas ekspluatācijas ir 2-3 reizes mazāks, jo no tā nepamatoti atvilkti tiesu un advokatu honorāru izdevumi (5.973,40). Turpretī 1929.gadā šie izdevumi (Ls.8.405,-) un 1931.gadā (Ls.5.797,-) nepareizi ieskaitīti tirdzniecības izdevumos.

No tīrā atlikuma 20% tiek atskaitīti rezerves kapitālam, bet dividendēm - 1928.gadā : Ls.3.325,- (2%)
1929. " " 1.567,- (1%)
1930. " " 3.250,- (2%)

tā tad, vairāk kā pusi no tīrā atlikuma biedri iegūst kā dividendi. To nevar atzīt par pareizu, jo no biedriem par viņu ražojumu pārdošanu saņemtās komisija tālu nesedz tos tirdzniecības izdevumus, kas ar šo pārdošanu saistīti. Kā redzēsīm no citu galdnieku sabiedrību apskates, tirdzniecības izdevumu nepietiekošais segums ir gandrīz vispārēja parādība, ar to starpību, ka citās sabiedrībās biedri vēlāk piemaksā, bet šeit iztrūkumu sabiedrība sedz no nama ekspluatācijas. Tādā ceļā biedri saņem no sabiedrības vairāk, nekā viņiem pienākas.

Liels zaudējums 1931.gadā izskaidrojams nevis ar sabiedrības tirdzniecisko darbību, bet gan ar izmaksām bijušiem biedriem. 1925.gadā vecie biedri uzņēma jaunus ar to noteikumu, ka tie atzīs visas viņu prasības, kas izstāvēja sabiedrības grāmatās. Jaunie biedri to apsolīja, bet vēlāk izrādījās, ka šīs prasības ir nepamatotas (sastāv no nelikumīgi norakstītām dividendēm, nama amortizācijas sumām utt) Sākās prāvošanās, kas ievērojami kaitēja sabiedrības darba panākumiem. Tiesas iestādes atzina, ka agr.biedri varēja tik daudz norakstīt, jo sabiedrība ir pārreģistrējusies par kooperatīvu pastāvošo likumu nozīmē tikai 1921.gadā, bet līdz tam laikam itkā bijusi peļņas sabiedrība.(?) Sakarā ar šo atzinumu, sabiedrībai bija jāmaksā ievērojamas summas, kas stipri satricināja viņas stāvokli. Par to liecina arī sekoši dati par tālākiem gadiem:

P e l n ī t s	<u>1932.gads</u>	<u>1933.gads</u>
	Ls	Ls
No sab-bas preču pārdošanas	3.243,29	-
No biedru mēbeļu pārdoš. (komisijā)	12.695,98	19.878,55
No nama eksploātācijas	<u>20.586,85</u>	<u>7.856,35</u>
K o p ā	36.526,11	27.734,90
Zaudējums	<u>17.539,49^{x)}</u>	<u>-</u>
	54.065,60	27.734,90

1/.

x) procentu nomaksa bij.biedram par vairākiem gadiem.

<u>Z a u d ē t s</u>	<u>1932.g.</u>	<u>1933.g.</u>
Tirdzniecības izdevumi	31.664,23	17.880,53
Procenti	4.754,51	3.320,65
Inventāra amortizācija	836,86	836,86
Zaudēts uz precēm x)	-	5.350,16
Šaubīgie debitori	360,-	-
K o p ā	37.615,60	27.388,20
Procentu nomaksa biedram Freibergam	16.450,-	
Tīrs atlikums	-	346,70
	54.065,60	27.734,90

Kā redzams, sabiedrības preču pārdošana visus gadus devusi lielāku peļņu, bet 1933.gadā tā deva zaudējumu, jo uz 1934.g.1.janvāri preces uzņemtas par stipri pazeminātām cenām. Revidents konstatē, ka sabiedrības preču norēķini vispāri nav nostādīti priekšzīmīgi, kas arī varēja iespaidot zaudējuma rašanos.

Ieņēmumi no mēbeļu pārdošanas stāv atkarībā no komisijas lieluma, 1933.un 1934.gadā tā bijusi -10%.

Nama eksploatācijas ienākumu samazināšanās stāv sakarā ar sabiedrības ieņemto telpu īres samazināšanu no Ls. 14.800,- 1932.gadā uz Ls.6.060,- 1933.gadā.

Zaudējums 1932.gadā cēlies no procentu nomaksas par vairākiem gadiem uz biedram izsniegtām obligācijām.

Revidents uzsver, ka grūti spriest par sabiedrības darbības zaudējumiem vai tīriem atlikumiem, kamēr vēl

x) preces uzņemtas par pazeminātām cenām.

tiesās galīgi nav izšķirtas pret sabiedrību vērstās prasības, kuŗām prasību iesniedzēji-bij.biedri aprāķinājuši lielas procentes. Rezultātus iespaido vēl tas, ka

- 1) nokavētiem debitoru maksājumiem par vairākiem gadiem vienā reizē aprēķina procentes un ieved viena gada ienākumos,
- 2) nepareizi ieskaita uz priekšu samaksātos un nesamaksātos izdevumus,
- 3) atsevišķā rēķinā netiek parādīti izstājušos biedru mēbeļu pārdevumi, ar ko sabiedrības apgrozījuma summa neiznāk pareiza.

Atsevišķas tabeles par sabiedrības darbību netiek sakopotas vienā fōrmālā gada pārskatā, bet"šāda pārskata trūkums ka vē iepazīšanos ar sabiedrības darbību" - atzīst revidents.

Valde noņur sēdes katru nedēļu un tajās parasti piedalās arī revīzijas komisijas locekļi. Valde nebija spējīga padarīt sabiedrības darbību dzīvāku un sekmīgāku, kas izskaidrojams ar dažu valdes locekļu nelabvēlīgu noskaņojumu pret sabiedrību. Tie pastāv uz to, lai veciem biedriem atmaksāt viņu prasības, bet reizē ar to atbaida biedru no mēbeļu izstādīšanas veikalā, kāpēc sabiedrības veikals bieži ir pustukšs. Beidzot revidents dod šādu slēdzienu:

" Cīnoties ar grūtībām un zaudējumiem, kādus sabiedrībai sagādā ieilgušās tiesu lietas, tā ir sevi novājinājusi ne tikai materiāli, bet arī idejiski, kas izsauca biedros neuzticību pret sabiedrības pastāvēšanu un pārmērīgu cenšanos nodrošināt savus sabiedrībā ieguldītos līdzekļus x)

x) Valde lika izgatavot nevis blanko, bet vārda obligācijas, kas apdraud sa-bas pastāvēšanu.

Šo iemeslu dēļ sabiedrības biedriem vairs nav kopējas vadošās gribas biedrības darbību atbalstīt un attīstīt, kāpēc šai darbībā radies sastingums, kas likvidēsies pēc visu tiesu lietu izšķiršanas Senātā. Tad sastinguma vietā, atkarībā no sprieduma, sabiedrība piedzīvos vai nu uzplaukumu, vai arī sabrukumu".

Uz 1934.g.1.janvāri sabiedrības zaudējums pēc grāmatām bija Ls.17.192,79. Tas tomēr neatbilst faktiskiem apstākļiem, aiz šādiem iemesliem: parasti sabiedrība zaudējumus nav sadalījusi ikgadus, bet zaudējumu pārnesusi uz nākošo gadu, darbības rezultātu uz biedriem ikgadus nesadalot. Tā arī darīts 1934.gadā. Šis gads pats par sevi devis Ls. 1.038,42 peļņas, bet tākā peļņas un zaudējumu kontā ieskaitīts jau minētais agrāko gadu zaudējums - Ls.17.192,79 , tad grāmatas uz 1935.g.1.janvāri ir noslēgtas ar Ls. 16.154.37 zaudējumu. Tāpat arī 1935.gads ir devis Ls.1.615,65 peļņu, bet grāmatas uz 1936.g.1.janvāri atkal noslēgtas ar Ls.14.538,72 zaudējumu.^{x)}

Šādu kārtību biedri mēģina apiet aplinkus ceļā, nodrošinot sev daļu no atlikuma; tā 1934.gadā, pamatojoties uz pilnas sapulces lēmuma, valde pazemina komisijas likmi no 10% uz 6%. Lēmums skan šādi:

" Komisijas naudu 1934.g., par biedru pārdotām kā arī pasūtītām mēbelēm biedrības veikalā, nolemj ņemt 10%, bet ja izrādītos, ka gada beigās veikala izdevumi būtu segušies, un būtu pārpalikums, tad komisijas naudas pārpalikumu atmaksāt procentuāli (pārdoto mēbeļu vērtībai) atpakaļ
----- biedriem".

x) agrāko gadu zaudējumi tiek dzēsti ar tekošo gadu peļņu.

Sabiedrības pašreizējā stāvokļa raksturošanai zemāk sniedzu tās pēdējo bilanci (ņemta no sabiedrības gada pārskata, kas iesūtīts Fin.Min. Banku nodaļai).

B i l a n c e 1937.g.1.I.

K a s e	Ls.	2.349,22	Kapitāli	Ls	13.908,04
Tekoši r-ņi kr.iest."		5.986,96	Obligācijas	"	265.000,-
Mēbeļu pircēji	"	47.410,53	Aizņēmumi no biedriem	"	99.328,25
Biedri	"	125,73	Mēbeļu pircēji		1.011,16
Daž.pers.u.iestād."	"	15.858,72	Biedri	"	38.669,45
Preces krājumā	"	5.358,86	Daž.pers.u.iest.		103.732,90
Uz priekšu sam.izd."		1.876,-	Nekust.mantas nodokļa piem. par 1936.g."		1.029,-
Saņemtie vekseļi	"	2.769,90	Apstrīdētās saistības u.prasības	"	105.899,95
Nekustams īpašums	"	142.715,80			
Kustams īpašums	"	9.448,65			
Obligācijas	"	265.180,-			
Apstrīdētās saistības u.prasības	"	133.644,01			
Zaudējums	"	13.854,37 x)			
		<hr/>			<hr/>
	Ls	646.578,75		Ls	646.578,75
===		=====	===		=====

 x) 1936.gadā tirdzniecība gan ir devusi atlikumu, bet zaudējumus nesuši : nama eksploātācija un nomaksas prasītājiem. 1936.gada darbības atlikums ir Ls 683,35.

Uz 1937.gadu sabiedrībai stāvēja priekšā lielāki maksājumi - Ls.20.000,- apmērā, sakarā ar veco biedru prasībām.

Uz 1937.g. 7.jūliju sabiedrība apvienoja 20 biedrus.

Kā redzams, sakarā ar augšminētā kooperatīva īpatnējām saistībām ar saviem agrākiem biedriem, nevar spriest par viņa darbības panākumiem. Kooperatīvā darba rezultātus pastāvīgi aizēno maksājumi trešām personām, kas ar šo tekošo darbu nav saistītas. Pārskatu apgrūtinā arī sarežģītā grāmatvedība un ne vienmēr pareizie grāmatošanas paņēmieni. Bet arī pie visiem šiem apstākļiem var vērot, ka sabiedrības kooperatīvais darbs bijis sekmīgs, ka katru gadu sabiedrība noslēdz ar atlikumu, kuŗu gan "apēd" veco zaudējumu norakstījumi. Bez tam, par amatnieku kooperatīvu panākumiem nevar spriest pēc to tīrā atlikuma vien gada beigās. Daudz lielāka vērtība ir tam atbalstam, ko šie kooperatīvi sniedz tieši biedriem, pārdodot viņu ražojumus. Bet kooperatīva tīrais atlikums tiek sadalīts biedru starpā dividendu veidā, un šai ziņā viņam mazāka nozīme nekā katrreizējiem biedru ražojumu pārdevumiem caur sabiedrību. Revidents pilnīgi pareizi bija uzsvēris, ka sabiedrībai ne tik bīstami ir zaudējumi, kā kooperatīvā gara trūkums, ticības zudums savai kopējai lietai, ko pierāda biedru nevēlēšanās nodot savus ražojumus sabiedrības pārdošanā. Cerams, ka jaunie noteikumi par disciplīnu amatnieku kooperatīvos (savu ražojumu obligatoriskā nodošana kooperatīvam) ko paredz jaunie statūti, šai ziņā nāks par svētību.

Otrā Rīgas galdnieku sabiedrība

dibināta 1910.gadā. Paja Ls.100,-. Papildu atbildība divkārša. Sabiedrība uztur divus veikalus, kur pārdod biedru ražotās mēbeles. Darbību raksturo šādi skaitļi:

<u>Gads</u>	<u>Preču apgrozīj.</u>	<u>Brutto peļņa</u>	<u>Tīrā peļņa</u>	<u>Komis.</u>	<u>Biedri</u>
1929	(nav zināms)	32.657,94	543,31	10%	39
1930	263.004,67	29.899,01	315,23	10	40
1931	281.813,19	30.544,38	268,09	10	40
1932	184.693,16	27.074,53	- 57,11	12	39
1933	216.037,91	27.982,76	117,-	12	34
1934	311.489,05	33.564,29	1182,55	12	36
1935	(nav zināms)	35.409,74	281,45	12	31
1936	"-	32.127,74	940,18	12	31

1935.gada revīzijas protokolā revidents konstatē, ka 1934.gadā sabiedrība varējusi atmaksāt biedriem 1,5% no apgrozījuma, t.i.faktiskais komisijas procents bijis 10,5%. Kā redzams, visus gadus sabiedrība noslēgusi ar atlikumiem, izņemot 1932.gadu (krīzes sekas!) kad samazinātā apgrozījuma dēļ nācies norakstīt no pajām Ls.3.900,- un no kapitāliem - Ls.1.400,-.

Biedri ne tikai pārdod caur sabiedrību savus ražojumus, bet iegādājas caur to arī daļu no vajadzīgiem izejmateriāliem. 1935.gadā sabiedrības valdei padomā bija noorganizēt finieru importu no ārzemēm.

Ievērojami kaitē sabiedrības darbībai mēbeļu pārdošana uz n o m a k s u, kas prasa prāvus līdzekļus; palīgā tiek ņemti arī aizņēmumi. Tie tomēr nodrošināti labi, jo mēbeļu pircēji, saskaņā ar līgumiem, savu saistību nekārtošanas gadījumā ir spiesti atdot pirktās preces sabiedrībai, zaudējot savas iemaksas. Revidents atzīmē:

"Jāsaka, ka sabiedrība savā 25 gadu darbībā izveidojusies par vienu no lielākiem galdnieku koppārdošanas kooperatīviem Latvijā, un sekmīgi attīstās joprojām. Sabiedrības biedri no tās gūst krietnus labumus un tāpēc cieši turas pie tās, ko liecina agrāk pievestais, samērā stabilais biedru skaits."

Sabiedrības darbības tuvākai raksturošanai, še klāt sniedzu bilances par pēdējiem trīs gadiem:

B i l a n c e 1935.g. 1.I.

Kase	710,17	Rīcības kapitāls	213,98	
Noguldīj.tek.r-nā	1.750,76	Rezerves	-"-	249,02
Vienk.noguldījumi	1.600,-	Paju	-"-	35.661,43
Kustams īpašums	3.275,50	Pabalsta	-"-	328,76
Apdrošināšana	350,-	Pārejošās summas		1.077,92
Preces	11.498,70	Aizņēmumi		33.960,-
Remonts	1.000,-	Biedri-kreditori		62.204,69
Saņ. vekseļi	14.369,05	Debitori		1.253,03
S-bas statūti	54,-	Kreditori		12.498,31
Biedri-debitori	16.991,07	Peļņa par 1934.g.		1.182,55

Drošības nauda	Ls.	137,45	
Debitori		92.269,20	
Komisijas preces		4,-	
Kreditori		531,18	
Pārejošās summas		3.088,61	
<u>Akcijas</u>		<u>1.000,-</u>	
	Ls	148.629,69	Ls 148.629,69

B i l a n c e 1936.g.l.I.

K a s e	Ls	991,71	Paju kapitāls	Ls	38.791,43
Noguld.uz tek.r-na		1.891,17	Rezerves -"-		491,57
Vienkārši noguld.		1.600,-	Rīcības -"-		333,98
Kustams īpašums		3.103,88	Pabalsta -"-		328,76
Apdrošināšana (pretuguns)		500,-	Biedri-kreditori		65.259,95
Preces		12.135,27	Debitori		1.666,03
Saņemtie vekseļi		15.022,-	Kreditori		10.595,98
B-bas statūti		54,-	Aizņēmumi		44.020,-
Biedri-debitori		15.080,42	Pārejošās summas		673,22
Drošības nauda		63,45	Peļņa par 1935.g.		281,45
Debitori		106.259,12			
Kreditori		236,30			
Pārejošās summas		2.805,05			
Akcijas		2.000,-			
Veikala izdevumi		500,-			
<u>Algas</u>		<u>200,-</u>			
	Ls	162.442,37			162.442,37

B i l a n c e 1937.g.1.I.

K a s e	Ls 1.826,67	Paju kapitāls	Ls 107.261,43
Noguld.uz tek.r-na	3.586,98	Rīcības -"-	461,43
Vienk.noguldij.	12.600,-	Rezerves -"-	521,57
Kustams īpašums	2.991,49	Pabalsta -"-	328,76
Pretuguns apdroš.	587,18	Pārejošās summas	441,22
Saņemtie vekseli	6.185,49	Aizņēmumi	169.835,-
B-bas statūti	54,-	Biedri-kreditori	82.456,12
Drošības nauda	63,45	Debitori	1.249,82
Akcijas	2.000,-	Kreditori	6.809,17
Nekust.manta	101.774,45	Peļņa par 1936.g.	940,18
Nama ekspluatāc.	250,-		
Neiemaks.pajas	65.640,-		
Preces	15.148,08		
Biedri-debitori	13.618,82		
Debitori	140.853,44		
Kreditori	449,60		
Pārejoš.summas	2.675,05		
	<hr/>		<hr/>
	Ls 370.304,70		Ls 370.304,70

Sabiedrības stāvokļa pārskatamību apgrūtinā tas apstākļi, ka tā nav iesūtījusi uzraudzības iestādēm pilnīgus gada pārskatus, bet gan tikai bilances ar peļņas un zaud. rēķiniem. Arī biedru sapulču protokoli ir piesūtīti tikai izrakstā. 1933.gada revīzijā konstatēts, ka biedru starpā ir izcēlušās domstarpības un gada pārskats par 1932.gadu pilnā sapulcē nav pieņemts. Visumā var teikt, ka sab-bas stāvoklis drošs, un tā pat ieguvusi 1936.gadā nekustamu īpašumu, ar to gan palielinot aizņēmumu posteni.

Pirmā Latvijas galdnieku sabiedrība

dibināta 1925.gadā. Sabiedrības mērķis pēc statūtiem:

" apgādāt biedriem viņu darbam vajadzīgos materiālus un priekšmetus, pārdot biedru ražojumus, aizstāvēt viņu kopīgās intereses attiecībā uz ražošanu un pārdošanu, un vispār veicināt biedru materiālo **un garīgo** attīstību".

Kā sabiedrība izved šo mērķi dzīvē? Revidents to apraksta:

" Mēbeles nodotas pārdošanas pēc ražotāja noteiktās cenas, pie kam pārdošanas cenā ieskaitītas 10% par labu sabiedrībai. Pēc sabiedrības protokoliem redzams, ka caur sab-bu biedri saņem pasūtījumus uz izgatavojamām mēbelēm. Sab-bas revīzijas komisija piegriezusi šim jautājumam sevišķu vērību, proti - mēģinājusi pie pasūtījumu izpildīšanas ievest zināmu sistēmu, dodot valdei aizrādījumus, pēc kuriem būtu izstrādājamas attiecīgās instrukcijas. Valdei tomēr nav izdevies šīs instrukcijas izstrādāt" (1929.g. 5.septembra protokols).

Šai sabiedrībai tipiska parādība ir nereālā budžeta uzstādīšana, caur ko sab-bas darbība katru gadu noslēdzās ar zaudējumiem. To uzsver arī revidents:

"Vērība piegriežama tiem apstākļiem, kas izsauc darbības noslēgšanu ar zaudējumu. Šai nolūkā revīzijas komisijai jāpiegriež vērība valdes uzstādītam budžetam" (1929.g.prot.)

"Nav piegriezta pietiekoša vērība budžetu sastādīšanai, lai darbība ikgadus nenoslēgtos ar zaudējumu" (1932.g.prot.)

Zaudējumi sakarā ar to bijuši šādi:

<u>Gads</u>	<u>Zaudējums (Ls)</u>
1926	1.298,11
1927	1.579,70
1928	--
1929	4.847,25
1930	8.472,93
1931	5.872,89
1932	3.283,32
1933	6.195,27
1934	5.125,52
1935	7.162,37
1936	6.680,04

Ka šie zaudējumi cēlušies no nepietiekošā komisijas procenta, rāda sekojošā tabele:

<u>P e l n ī t s</u>	<u>1929.g.</u>	<u>1930.g.</u>	<u>1931.g.</u>
Komisija no mēbeļu pārdošanas	8.394,-	8.721,34	14.745,18
 <u>Z a u d ē t s</u>			
Tekoši izdevumi	12.050,44	15.804,43	16.778,84
Sīki "-"	124,19	11,73	37,43
Norakstīti zaudēj. protestēti vekseli	<u>1.066,62</u>	<u>1.482,11</u>	<u>3.807,80</u>
Zaudējums	4.847,25	8.472,93	5.872,89

1932.gada protokolā revidents K.Andžāns pie augšējiem skaitļiem piezīmē sekojošo:

" Šie skaitļi liecina, ka budžets ikgadus sastādīts nereāls, caur ko mazo biedru, resp.to biedru, kuŗi kautkādu iemeslu dēļ taisījuši mazus apgrozījumus caur sab-bas veikalu, interesēm nodarīts pāri" (Jo zaudējums gada beigās sadalīts samērā ar pajām, nevis ar katra biedra izdarītiem apgrozījumiem ! Šulce-Deliča uzskats gan bija sadalīt zaudējumu samērā ar pajām, jo pretējā gadījumā ciestu taisni tie biedri, kuŗi bijuši kooperātīvam visuzticamāki. Tā tad viedoklis var būt divējāds: sadalīt zaudējumu gada beigās vai nu samērā ar biedra pajām, vai viņa apgrozījumu kooperātīvā. Vislabāk protams būtu - noteikt tādu komisijas procentu, kas segtu visus izdevumus un zaudējumi nerastos. Tādā ceļā visu vajadzīgo tomēr segtu tie biedri, kuŗi vairāk apgrozījuši caur sabiedrību - no viņiem vairāk atvilkts komisijas !).

Savu viedokli - zaudējumu sadalīšanu samērā ar apgrozījumiem, revidents K.Andžāns pamato šādi:

" Ieņēmumi dažā gadā seguši tikai pusi no izdevumiem, bet otrā puse kā zaudējums sadalīta starp biedriem vienlīdzīgi. Tas neatbilst taisnībai un arī statūtiem. Ja nu biedrs A pārdevis caur sabiedrību piem. par Ls.20.000,- pelnot 20%, t.i. Ls.4.000,-, pie kam 13% tiek atskaitīti sabiedrības izdevumiem (komisija) t.i. Ls.2.600,-, tad A būs no operācijām caur sabiedrību pelnījis Ls.1.400,-.

Pieņemsim, ka biedrs B pārdevis tikai par Ls.2.000,-, peļņa Ls.400,-, sabiedrībai atskaitīti Ls.260,- (13%), tā tad pavisam pelnīts Ls.140,-. Ja nu tagad apm. puse no iz-

devumiem sedzamikā zaudējums visiem biedriem vienādi, tad varam nonākt pie stāvokļa, kad biedrs B ne tikai nepelna, bet arī piemaksā klāt.

" Sabiedrības veikala izdevumi jāsedz tiem biedriem, kuŗi caur veikalu taisījuši apgrozījumus, jo dabīgi ir tas, ka tie, kuŗi guvuši kādus labumus, nokārto arī šo labumu iegūšanu saistītos izdevumus. Šis jautājums jau arī pārrunāts pilnās sapulcēs, bet vēl arvienu neesot panākta vienošanās par zaudējumu sadalīšanu proporcionāli apgrozījumiem. Tas arī nemaz nav jādara un nav iespējams, jo runātu pretīm statūtiem, bet jautājums jāatrisina daudz agrāk, proti - pie budžeta uzstādīšanas. Budžeta pareiza sastādīšana nav tikai formālisms, bet pie tā sapulcei un darbiniekiem jāpieiet ar lielāko uzmanību. Līdzšinējais stāvoklis, kad sabiedrības budžets izpildoties ikgadus devis prāvāku zaudējumu, nedrīkst turpināties..."

" Vairāku gadu prakse dod sabiedrībai iespēju puslīdz pareizi noteikt izdevumu apmērus un apgrozījumu kopsummu bez pārspilējumiem uz vienu vai otru pusi. Paliek matematisks uzdevums - noteikt aptvelkamā procenta lielumu. Valdei un algotiem darbiniekiem jāseko, kā uzstādītais budžets reālizējas, un ja tas jaunā pusgadā nav attaisnojies, tad iespējams sasaukt sapulci un budžetu atkaļ pieskaņot jauniem apstākļiem."

Šis kooperātīvs ir viens no nedaudziem, kas mēģināja apgādāt biedrus ar izejvielām. Tā pirmos pastāvēšanas gados tas tirgojies ar šellaku. Acīmredzot bija radies materiāla iztrūkums, jo 1931.g.beigās ar memoriālierakstu konta atli-

kums (Ls.520,51) pārnesta uz mēbeļu resp.biedru kontiem.

1934.gada revīzija konstatē, ka grāmatvedim-veikalvedim radies iztrūkums, viņš viltojis kvītes un saukts pie atbildības. Valde pietiekoši neseko darbiniekiem. Darbību par 1932. un 1933.gadiem nevar revidēt, jo ļaunprātīgais grāmatvedis daļu dokumentu viltojis un iznīcinājis. Preču krājums veikalā paliek mazs un apgrozījumi sašaurinās. Biedri par 1933.gadu piemaksāja Ls.400,- un atraujas no kooperatīva.

(Šis gadījums liecina, cik liela nozīme kooperatīva godīgiem darbiniekiem, kā arī valdes uzraudzībai, jo bieži tikai "Gelegenheit macht Dieb"). Sākot ar veikalveža iztrūkuma konstatēšanu, sabiedrība sāk iet uz leju, ko liecina arī revidenta slēdziens 1934.g.revīzijas protokolā:

" Sabiedrības līdzšinējā darbībā ir bijis daudz paviršību no valdes puses un darbinieku ļaunprātības. Tas radījis zaudējumus un mazinājis biedru uzticību. Tomēr sabiedrība v a r sekmīgi darboties, kā to liecina tās darbība pēc pārkārtošanās š.g. rudēnī. Lai darbību pareizi ievadītu un turpinātu, sabiedrībai nepieciešams lietpratējs-padomdevējs grāmatvedībā un darbvedībā, kas varētu visu darbības organizatorisko pusi izvadīt."

1936.gadā sabiedrībai palikuši vairs tikai 8 biedri (bija 15), zaudējumus tā joprojām sadala "uz galviņām" un joprojām sastāda nereālus budžetus, nepaaugstinot komisijas likmi."Apgrozījumus ietekmē arī nepietiekoši plašais preču krājums, kāpēc sabiedrībai būtu jā rūpējas vai par biedru ražotspējas celšanu^{x)} vai par biedru sastāva papildināšanu,

x)drīzāk būtu jā rūpējas par viņu uzticības atgūšanu, jo savus ražojumus tie pārdod citā ceļā.

lai varētu pacelt apgrozījumus un segt izdevumus." (1936.g. revīzijas protokols).

1937.g. biedru kopsapulce nolemj 1936.gada zaudējumu sadalīt atkal "uz galviņām", norakstot pirmo paju Ls.300,- un pārējo summu (Ls.338,-) segt, atvelkot no katra biedra darījuma 10%, izdarot visu zaudējuma nomaksu līdz 1937.g. decembrim. Saprotais, ka šāda rīcība vēl vairāk pamudinās biedrus nenodot savus ražojumus sabiedrības pārdošanā, jo no katra pārdevuma viņš taču saņems sabiedrībā par 10% mazāk!

Sabiedrības stāvokli pēdējos gados raksturo šādi skaitļi:

<u>B i l a n c e 1936.g.1.I.</u>			
	Ls		Ls
K a s e	69,72	Dažādas pers. u. iestādes	6.356,36
Preces	307,69	Pārej.summas	1.562,96
Komis.preces	39.890,-	Paju kapitāls	8.180,08
Daž.pers.u. iestādes	4.027,65	Aizņēmumi kreditiestādēs	2.762,-
Ieņēmumu veks.	1.817,-	Maks. vekseli	380,-
Cedējamie līg.	1.634,-	Komitenti	39.890,-
Inventārs	863,23	Spec.kapitāli	141,52
Protest.veķš.	3.236,26		
Pārej.summas	262,-		
Zaudēj.segš. rēķins	7.162,37		
Peļņas u.zaud. rēķins	7.162,37		
	<hr/>		<hr/>
	59.269,92		59.269,92

B i l a n c e 1937.g.1.I.

	Ls		Ls
K a s e	214,14	Dažādas pers.	
Preces	48,11	u.iestādes	4.644,74
Komis.preces	13.558,-	Pārej.summas	2.443,01
Daž.pers.u.iest.	3.513,-	Paju kapitāls	4.825,08
Ieņēm.vekseļi	300,-	Aizņēmumi	
Cedēj.līgumi	176,50	kreditiest.	950,-
Inventārs	905,73	Maks.vekseļi	2.340,-
Protest.vekseļi	2410,80	Komitenti	13.558,-
Pārej.summas	1.311,50	Spec.kapitāli	356,99
Peļņas u.zaud. rēķins	6.680,04		
	<hr/>		<hr/>
	29.117,92		29.117,82

Kā redzams, sabiedrības bilance viena gada laikā samazinājusies par 50%, kas notika uz komisijas preču rēķina, tā tad sabiedrība nav atguvusi biedru uzticību un tie vairs nenodod viņai pārdošanā savus ražojumus (samazinājums par 2/3, salīdzinot ar iepriekšējo gadu). Tā tad, veikalveža iztfūkums 1934.gadā izrādījies tomēr liktenīgs sabiedrībai. Pašlaik viņas biedri cilā jautājumu par apvienošanos ar Rīgas galdnieku sabiedrību (dib.1933.g.).

Liepājas galdnieku sabiedrība

dibināta 1928.gadā. Mērķis pēc statūtiem parastais: "apgādāt biedriem viņu darbam vajadzīgos materiālus un priekšmetus, pārdot biedru ražojumus, aizstāvēt viņu kopīgās intereses attiecībā uz ražošanu un pārdošanu, un vispāri veicināt biedru materiālo un garīgo attīstību". Tomēr, 1935.gada revīzijas protokols konstatē, ka sabiedrība tikai pārdod biedru ražojumus. Materiālu apgāde nesa zaudējumus un pārtraukta. Bez tam sabiedrība pieņem komisijā arī no nebiedriem tos priekšmetus no mēbelēm, ko biedri nepagatavo.

Par sabiedrības darbības rezultātiem sastādīju šādu tabeli:

Gads	Pārdotās mēbeles	Saņemtās komisijas	Tirdzn. izdevumi	+ peļņa - zaudēj.
1928	22.813	1.622	2.227	- 1.186
1929	62.843	5.191	5.306	0
1930	63.826	4.858	5.291	- 15
1931	56.935	5.007	5.341	- 315
1932	33.855	3.245	4.043	- 575
1933	36.787	4.173	4.089	+ 127
1934	44.680	4.537	3.782	+ 656
1935	68.568	5.697	4.738	+ 724
1936	77.022	5.843	5.477	+ 455

Kā redzams, līdz 1933.gadam sabiedrības darbība iet uzleju - apgrozījums samazinās un rodas zaudējumi.

Kaut gan komisijas apmēri sasniedz 10%, ieņēmumi tikko sedz sabiedrības izdevumus. Par sabiedrības nesekmju cēloņiem laikā līdz 1933.gadam revidents uzskata:

- 1) bieža veikalvežu maiņa,
- 2) mēbeļu izvēles trūkums veikalā,
- 3) pasūtījumu nekārtīga izpildīšana,
- 4) līdzekļu trūkums
- 5) biedru nesaskaņas un dažu biedru rīcība pretīm sabas interesēm, ar to ka tie savus ražojumus nodod komisijā arī privātiem veikaliem; biedru izstāšanās.
- 6) citu veikalu konkurence
- 7) vispārējās saimnieciskās krīzes iespaids
- 8) statūtu pārkāpumi (nav pienācīgi nokārtota biedru ie- un izstāšanās - nav ņemti saistības raksti)
- 9) darbvedības un grāmatvedības nepilnības (netiek sastādīti mēbeļu gada inventūras akti, nokāvēti ieraksti grāmatās, pavirša vešana un noslēgšana)
- 10) valdes pārvēlēšana ikgadus neveicina kooperatīva darbību.

No visiem augšminētiem cēloņiem svarīgākais laikam būs bijis - saimnieciskā krīze, jo sākot ar 1933.gadu ^{sa} biedrības stāvoklis ievērojami uzlabojās. Šai ziņā taisnība kooperatīva revīzijas komisijai, kuŗa pie 1931.gada pārskata piezīmē: "ievērojot smagos saimnieciskos apstākļus, sabiedrības darbībā cēlušies zaudējumi Ls.315,29, kuŗi pie daudz maz lielākās pārdošanas iespējamības nebūtu bijuši".

Zaudējumu segšanai 1931.gadā no biedru pajām norakstīti Ls.83,35 un 1932.gadā - 36.57.

Sabiedrības darbības raksturošanai zemāk dažas bilances:

B i l a n c e 1931.g. 1.IX.

K a s e	Ls	781,23	Biedru pajas	Ls	1.461,-
Tekoši r-ņi		700,-	Rīcības kapit.		36,-
Mēbeles		17.670,-	Komitenti		17.194,-
Vekseli		110,-	Kreditori		1.013,97
Inventārs		90,-	Pārejošās s.		19,05
Iepr.gadu zaudēj.		706,41	Komisijas		3.696,76
Tirdzn.izdevumi		<u>3.363,04</u>			
	Ls	23.420,68		Ls	<u>23.420,68</u>

B i l a n c e 1933.g.1.I.

Kase	Ls	238,84	Pajas	Ls	792,63
Noguldījumi		6,80	Komitenti		22.489,30
Komis.mēbeles		22489,30	Daž.pers.		
Ieņēmumu veks.		170,-	u.iestādes		484,46
Debitori		336,37	Kreditori-		
Izsn. avansi		358,98	-biedri		489,-
Inventārs		80,-			
Zaudējums		<u>575,10</u>			
	Ls	24.255,39		Ls	<u>24.255,39</u>

Sabiedrība pārdod mēbeles uz nomaksu, ar līgumu un pircēju blanko vekseļu nodrošinājumiem. Iestāšanās nauda Ls.6,-, paja - Ls.50,-, papildatbildība - Ls.100,-.

B i l a n c e 1935.g. l.I.

K a s e	Ls	407,62	Biedru pajas	Ls	571,54
Noguldījumi		608,06	Biedri-piegād.		3.981,14
Ieņ. vekseļi		169,-	Kreditori		275,36
Debitori		4.257,-	Zīmogsoda r-ns		245,-
Biedru piegādes r-ņi		117,44	Rezerves kapit.		18,-
Inventārs		106,87	Tīrs atlikums		656,30
Zīmogsoda zaud.		81,35			
		<hr/>			<hr/>
	Ls	5.747,34		Ls	5.747,34

B i l a n c e 1936.g. l.I.

K a s e	Ls	388,75	Kreditori	Ls	296,17
Tekošs r-ns		323,03	Biedru pieg. r-ņi		3.368,38
Aizdevumi biedriem		700,-	Biedru pajas		577,62
Ieņ. vekseļi		115,-	Rez.kapitāls		350,13
Debitori		3.653,50	Rīcības kapit.		52,51
Biedru pieg.r-ņi		63,32	Koop.veic.fonds		34,88
<u>Inventārs</u>		<u>160,50</u>	<u>Tīrā peļņa</u>		<u>724,41</u>
	Ls	5.404,10		Ls	5.404,10

B i l a n c e 1937.g.l.I.

K a s e	Ls	539,44	Kreditori	Ls	375,44
Tekošs r-ns		131,57	Biedru pieg. r-ņi		4.678,11
Aizd.biedriem		510,24	Biedru pajas		536,77
Ieņ. vekseļi		344,20			

Debitori	Ls	4.871,50	Rezerves kapitāls	482,13
Biedru-pieg.			Rīcības	-"-
r-ņi		31,50	Koop.veic.fonds	97,38
Inventārs		164,80	1936.g.tīrā peļņa	454,84
Preces		180,43		
	Ls	<u>6.773,68</u>		<u>Ls 6.773,68</u>

Sākot ar 1933.gadu sabiedrības panākumi ir lielāki un no tīrās peļņas, bez rezerves kapitāla papildināšanas (20%) iespējams izmaksāt biedriem nelielu (0,3%) premiju samērā ar viņu pārdotām mēbelēm un 8% dividendi uz pajām (izmaksas gan izdara tikai sākot ar 1935.gadu). Ar 1935.gadu arī komisijas procenta likme tiek pazemināta no 10% uz 8%.

Biedru skaits visu laiku turas ap 10 (nosākuma gan 17, tad daļa aiziet un pārpalikušo skaits nostabilizējas uz 10).

Ar biedru aiziešanu būs izskaidrojama arī bilanču samazināšanās, kas rāda šādu ainu:

1.I. 1930.g.	-	Ls. 15.421,02
1931.g.	-	" 16.624,87
1932.g.	-	" 26.342,56
1933.g.	-	" 24.255,39
1934.g.	-	" (nav zināma)
1935.g.	-	" 5.747,34
1936.g.	-	" 5.404,10
1937.g.	-	" 6.773,68

Mēbeļu ražošanas kooperatīvā sabiedrība

dibināta 1931.gadā. Mērķi: 1) apgādāt savus biedrus ar visāda veida ražošanas līdzekļiem, 2) pārdot biedru ražojumus, 3) veicināt biedru un viņu piederīgo labklājību.

1931.gadā (par nepilniem 3 mēnešiem) sabiedrība pārdevusi biedru ražoto mēbeļu par Ls. 27.459,55 , iepirka un izdalīja materiālus par Ls. 1.821,99 un gadu noslēdza ar Ls.50,98 tīru atlikumu.

1932.gadā mēbeļu pārdots par Ls.66,213,88 , materiāli biedriem - par Ls.945,65 un gads noslēgts ar Ls.1.156,46 zaudējumu.

Atzīmējams, ka kooperatīvs sāka darboties sliktākos krīzes gados, kad bija maz mēbeļu pircēju un cenas uz mēbeļiem bija zemas, ar ko izskaidrojams zaudējums.

Revidents raksturo kooperatīvi šādi: " kā pēc statūtiem, tā pēc faktiskās darbības ir tīpisks amatnieku kooperatīvs kopējai materiālu iepirkšanai un ražojumu kopējai pārdošanai. Kooperatīva nosaukumā apzīmējums "ražošanas" neatbilst kooperatīva faktiskai darbībai un pie gadījuma grozot statūtus to vajadzētu izteikt "koppārdošanas". Sabiedrība pati mēbeles nekad nav ražojusi un nedomā ražot. Sabiedrība iemantojusi pircēju atzinību un tās biedri cenšas ražot labas mēbeles".

1933.gadā sabiedrībai ir 26 biedri, 1935.gadā - 23. Komisija 15% (ļoti augsta), varbūt izskaidrojama ar to, ka

sabiedrībai ir 2 veikali, pie kam bez parastiem darbiniekiem tā algo vēl skicētāju un galdnieku (laikam izlabojumiem). 1934.gadā noteic paju no Ls.300,- uz Ls.800,- unlikvidē papildu atbildību. Tai pašā gadā veikalvedim iztrūkums, bet tas neatsaucas uz sabiedrību tik smagi, kā I Latvijas galdnieku sabiedrībā.

<u>Gads</u>	Pārdotas preces	Saņemtās komisijas	Tirdzniec. izdevumi	+ peļņa - zaudējums
1933	100.378,18	12.933,57	12.769,18	+ 164,39
1934	94.356,37	15.795,27	15.994,10	- 198,83
1935	90.955,35	13.232,38	21.135,90	- 7819,13

B i l a n c e 1934.g.l.I.

K a s e	Ls.	190,22	Pajas	Ls	8.741,-
Preces krājumā		22.996,45	Rezerv.kap.		810,98
Materiāli -"-		142,08	Kreditori		
Debitori:			-nebiedri		38.198,93
Ieņ.vekseļi portf.		2.505,-	Maks.veks.		500,-
Žirētie ieņ.veks.		31.079,-	Žirētie ieņ.		
pārējie		22.378,13	vekseļi		31.079,-
Inventārs		495,92	Pārēj.sumas		650,-
Vērtspapīri		300,-	Atlikums		164,39
Pārejošās summas		57,50			
		<hr/>			<hr/>
	Ls	80.144,30		Ls	80.144,30

Lielāku daļu bilances sastāda dažādi kreditori, jo sabiedrība, līdzīgi citām, lielāku tiesu pārdod uz nomaksu, saņemot vekselus. Sakarā ar to revidents konstatē, ka amat-

niekiem trūkstot apgrozības līdzekļu, lai brīvākā laikā sa-
ražotu mēbeles pietiekošā daudzumā sezonai. Tāpēc veikalā
mēdz būt nepietiekoša preču izvēle un kooperatīvam nepietie-
koši apgrozījumi. Preču pārdošana uz nomaksu nevēlami ies-
paido arī citas galdnieku sabiedrības.

B i l a n c e 1935.g.l.I.

K a s e	Ls	779,64	Pajas	Ls	9.210,-
Tekoši r-ņi		329,15	Rezerv.kapitāls		1.075,37
Preces krāj.	50.166,95		Maksāj.vekseļi		3.500,-
Mater. -"-		248,44	Disk.ieņ.veks.		6.250,-
Debitori:			Nesegtie preču kreditī		62.673, ⁸⁹
ieņ.veks.p.		6.085,-	Avansi no pr. noņēm.		535,-
disk.ieņ.v.		34.854,-	Pārēj.kreditori		5.634, ⁴⁸
pārējie		20.296,62	Nenom.1934.g.izd.		897, ⁸⁸
Vērtspapīri		600,-	Žir.ieņ.vekseļi		28.604,-
Inventārs		784,19			
Uz priekšu sam.izdev.		4.037,80			
Zaudējums		<u>198,83</u>			
	Ls	118.380,62			118.380,62

B i l a n c e 1936.g.l.I.

K a s e	Ls	663,63	Pajas	Ls	12.630,-
Tekoši r-ņi		206,47	Pamata un rez. kapitāls		1.175,37
Preces krājumā	44.446,86		Disk.ieņ.veks.		8.890,-
Daž.pers.u.ies.	11.966,20		Nesegtie pr. kreditī		53.523, ¹⁵
Materiāli		268,78			

<u>Debitori:</u>		Avansi no preču pircējiem	462,-
Ieņ.veks.portf.	8.869,60	Pārējie kred-ri	7.952,-
Disk.ieņ.veks. LTBankā	8.890,-	Nesamaks.1935.g. izdevumi	844,-
pārējie žir.v.	24.767,-	Žir.ieņ.veks. daž.personām	24.767,-
Vērtspapīri	1.000,-		
Inventārs	1.222,22		
Uz pr.sam.izd.	124,90		
Zaudējums	7.819,13		
	<hr/>		<hr/>
	Ls 110.244,79		Ls 110.244,79

B i l a n c e 1937.g. 1.I.

K a s e	Ls 3.720,55	Pajas	Ls 11.897,08
Preces krājumā	39.411,71	Kapitāli	80,-
Materiāli	42,75	Disk.ieņ.veks.	9.380,-
<u>Debitori:</u>		Nes.pr.kred.	37.663,36
daž.pers.u.ies.	16.908,-	Pārējie kred.	18.987,17
ieņ.veks.portf.	3.507,71	<u>Pārējie pasīvi:</u>	
disk.ieņ.veks.	9.380,-	nesam.izdev.	552,80
pārējie žir.v.	36.103,10	pārēj.summas	30,-
Akcijas LTB-kā	1.000,-	Žir.vekseli apgrozībā	36.103,10
Inventārs	1.372,17		
Zaudējums	3.247,52		
	<hr/>		<hr/>
	Ls 114.693,51		Ls 114.693,51

Zaudējumu u. peļņas r-ns 1937.g.1.I.

Tirdzn.izdevumi	Ls.19.152,31	Pelnīts uz precēm	Ls 16.077,91
Inventāra amort.	174,29	- " - " materiāl.	1,17
	<hr/>	Z a u d ē j u m s	<hr/>
	Ls 19.326,60		Ls 19.326,60

Arī šim kooperatīvam ir tipiska preču pārdošana uz kredita un nesaskaņas biedru starpā. Tā piem. 1937.g.11.aprīļa pilnā sapulcē valdei izteikta neuzticība un biedri izsaka neapmierinātību par revīzijas komisijas darbību. Parasti gan nesaskaņas biedru starpā mēdz būt kooperatīva darbības sākumā, kamēr darbība nav ievadīta, bet tad domstarpības izlīdzinās.

Kooperatīva darbības rezultāti par apskatītiem gadiem:

<u>Gads</u>	<u>Bilances kopsumma</u>	<u>Rezultāts</u>
1931	-	50,98
1932	64.718,75	- 1156,46
1933	80.144,30	164,39
1934	118.380,62	- 198,83
1935	110.244,79	- 7819,13
1936	114.693,51	- 3247,52

Šinī kooperatīvā, saskaņā ar Latvijas kooperācijas vispārējo pārorganizēšanos, jau vairākus gadus nav izdarītas revīzijas, un tāpēc grūti spriest par īstiem zaudējumu cēloņiem. Varbūt ka šie zaudējumi, kā tas jau novērots vairākās citās sabiedrībās, ir cēlušies no budžeta nepareizas uzstādīšanas. Tomēr - bilancēs uzrādītiem zaudējumiem nav izšķirošas nozīmes kooperatīva darbības novērtēšanā, jo pēc tiem nevar spriest, cik kooperatīvs vispār ir izdevīgs biedriem. Pēdējais fakts neizsakās grāmatvedībā. Cik var spriest pēc pilnu sapulču protokoliem, biedri diezgan mierīgi uzņem šos zaudējumus un ir ar mieru piemaksāt gada beigās

^{*)} turāk par to kat. 136.kpp

Liepājas latviešu galdnieku
kooperatīvs

dibināts 1932.g.decembrī, darbību sācis 1933.g.septembrī. Tāpat kā citās galdnieku sabiedrībās - paja Ls.50,-, papildu atbildība divkārša. No sākuma 10 biedru, pēdējā laikā 7. Saņem preces uz komisiju arī no nebiedriem. Komisijas % - 10.

<u>Gads</u>	Pārdotas mēbeles	Saņemas komisijas	Tirdzn. izdevumi	+ peļņa - zaudējums
1933 ^{x)}	3.773,80	292,74	789,86	- 236,01
1934	17.774,36	1.683,83	2.024,09	- 331,28
1935	19.250,21	1.908,77	2.123,78	- 215,01
1936	14.708,73	1.544,78	1.730,27	- 185,49

B i l a n c e 1934.g.1.I.

K a s e	Ls	58,52	Pajas	Ls	313,73
Debitori		311,-	Kreditori		291,80
Zaudējums		<u>236,01</u>			<u>605,53</u>
	Ls	605,53			

B i l a n c e 1935.g.1.I.

K a s e	Ls	7.51	Pajas	Ls	550,-
Inventārs		70,90	Pārej.s.		371,28
Pārejošās s.		293,36	Pasūtīj. r-ns		5,-

x) 4 mēneši.

1933.g.zaudēj.	Ls. 236,01	Komis.mēbeļu r-ns	Ls 12,78
1934.g. -"-	<u>331,28</u>		
	Ls 939,06		<u>Ls 939,06</u>

B i l a n c e 1936.g.l.I.

K a s e	Ls 8,62	Paju kapitāls	Ls 759,38
Debitori	863,94	Kreditori	964,82
Inventārs	70,90	Komis.mēbeļu r-ns	1,56
1933.g.zaudēj.	236,01		
1934.g. -"-	331,28		
1935.g. -"-	<u>215,01</u>		
	Ls 1725,76		<u>Ls 1725,76</u>

B i l a n c e 1937.g.l.I.

K a s e	Ls 198,37	Paju kapitāls	Ls 981,67
Debitori	209,74	Kreditori	465,13
Inventārs	70,90		
Zaudēj.1933.g.	236,01 ✓		
1934.g.	331,28 ✓		
1935.g.	215,01 ✓		
1936.g.	<u>185,49 ✓</u>		
	Ls 1446,80		<u>Ls 1446,80</u>

B i l a n c e 1938.g.l.I.

K a s e	Ls 32,43	Kreditori	Ls 328,69
Debitori	75,75	Paju kapitāls	1192,85
Inventārs	70,90		
Zaudējumu r-ns	967,79		
1937.g.zaudēj.	<u>374,67 ✓</u>		
	Ls 1521,54		<u>Ls 1521,54</u>

Rīgas galdnieku sabiedrība

nodibināja 1933.gadā 7 no I Latvijas galdnieku sabiedrības izstājušies biedri. 1935.gadā - 16 biedru un 1937.g. - 17. Pārdod arī nebiedru ražotās mēbeles, ņemot 12% komisijas. Apgādā biedrus ar materiāliem, pieņemot pasūtījumus; atlīdzību par to ņem, un šī darbība neietilpst sabiedrības apgrozījumos un vispārējā grāmatvedībā.

Gads	Pārdotās mēbeles	Saņemtās komisijas	Tirdzn. izdevumi	+ peļņa - zaudēj.
1933 ^{x)}	12.082,50	1.382,37	1.744,30	- 361,93
1934	42.584,30	4.886,83	4.484,33	+ 402,50
1935 ^{xx)}	12.182,-	1.467,69	1.362,64	+ 105,05
1935 (par visu gadu)		5.682,37	6.713,30	-1096,93
1936 (nav zināma apgr.summa)		10.011,78	9.454,90	+ 585,38

Cik redzams, sabiedrības darbība attīstas normāli. Tā kā vairākus gadus nav bijusi izdarīta revīzija, nevar noskaidrot 1935.gada zaudējuma iemeslus.

B i l a n c e 1936.g.1.1.

K a s e	Ls	266,99	Paju kapitāls	Ls	2.600,-
Tekošs r-ns		72,52	Pamata -"-		100,-
Inventārs		161,50	Rezerves -"-		80,50
Saņ.vekseli		684,-	Rīcības -"-		40,25

x) no 15.jūnija

xx) līdz 1.maijam

Vekseli rediskontā	Ls 2.990,-	Amatn.veic.fonds	40,25
Vērtspapīri	300,-	Inv.iegūš. -"-	81,50
Debitori	4.480,91	Kreditori	4.261,71
Protest.vekseļi	290,-	Redisk.vekseļi	2.990,-
Pārej.summas	66,70	Pārej. summas	215,34
Zaudējums	<u>1.096,93</u>		
	Ls 10.409,55		<u>10.409,55</u>

B i l a n c e 1937.g.l.I.

K a s e	Ls 447,47	Paju kapitāls	Ls 2.400,-
Tekošs r-ns	2,37	Rīcības -"-	150,-
Inventārs	713,-	Amatn.feic.f.	40,25
Preces	181,50	Inv.ieg.fonds	81,50
Vērtspapīri	300,-	Kreditori	3.770,94
Debitori	2.893,38	Disk.vekseļi	2.700,-
Saņ.vekseļi	2.448,-	Peļņa	585,38
Veks.diskontā	2.700,-		
Protest.vekseļi	771,-		
Pārej.summas	<u>241,35</u>		
	Ls 10.728,07		<u>Ls 10.728,07.</u>

Liepājas apvienoto galdnieku kooperatīvs "Mēbeļu centrāle"

statūti registrēti 1936.g.martā, darbību sācis 1936.g.jūnijā.

1936.gadā (7 mēnešos) darbība bijusi šāda:

pārdotas mēbeles par Ls.	4.937,15
saņemtās komisijas	" 521,45
tirdzn.izdevumi	" 773,63
zaudējums	" 239,63

B i l a n c e 1937.g.1.I.

K a s e	Ls. 95,42	Paju kapitāls	Ls. 242,20
Preces	225,45	Rezerves kapit.	54,-
Mēbeļu piegādātāju naudas konts	106,20	Maksāj.vekseļi	382,50
Dažādas iestādes un personas	12,-		
Zaudējums	<u>239,63</u>		
	Ls 678,70		<u>Ls 678,70</u>

Par 1937.gada darbību pārskats uzraudzības iestādei (Finanču ministrijai) vēl nav iesūtīts, kāpēc arī nevar spriest, kā tālāk veidojies kooperatīva darbs.

Kooperatīva valdes priekšsēdētājs 1937.g.24.I.sapulcē izskaidro 1936.gada zaudējumu ar biedru pasīvo izturēšanos pret kopējo pasākumu un līdzekļu trūkumu.

Latvijas Žīdu būvgaldnieku un mākslas mēbeļu ražotāju
kooperatīvs "Becalel".

Dibināts 1937.g.14.janvārī. 1938.g.1.janvārī apvienoja
15 biedrus.

B i l a n c e 1938.g.1.I.

K a s e	Ls. 64,44	Paju kapitāls	Ls. 700,-
Materiāli	540,-	Spec.fonds	" 70,-
Debitori	1.220,-	Debitori	430,-
Inventārs un darba rīki	753,65	Kreditori	637,-
Ražošanas iz- devumi:		Aizņēmumi	1.117,50
algas 350,-		Peļņa	61,59
daž. <u>60,-</u>	410,-		
Izdevumi	<u>28,-</u>		
	Ls 3.016,09		<u>Ls 3.016,09</u>

Atzīmējama bilances nepareizība, kurā nebūtu ie-
vedami izdevumu posteņi, un tad bilances noslēgtos ar
zaudējumu, nevis ar peļņu.

Kooperatīva darbības laiks vēl ir par īsu, lai
varētu taisīt kādus slēdzienus par kooperatīva darbības
panākumiem un izredzēm uz nākotni.

Kooperatīvā sabiedrība " M e t a l s "

dibināta 1926.g. decembrī. Stāv savrūp no nupat apskatītām galdnieku sabiedrībām, jo nodarbojas tikai ar biedru apgādāšanu ar izejmateriāliem, kaut gan mērķi, pēc statūtiem, ir līdzīgi augšminētiem kooperatīviem:

- a) apgādāt savus biedrus par mērenām cenām ar darbā nepieciešamiem materiāliem, mašīnām, jēlvielām, darbarīkiem un citiem ražošanas līdzekļiem,
- b) pārdot savu biedru ražojumus,
- c) visādi veicināt savu biedru materiālo un garīgo labklājību.

Apskatītās galdnieku sabiedrības, kā zināms, izved dzīvē galvenā kārtā statūtu b.punktu, bet pie jēlvielu apgādes vai nu pavisam nav stājušās, vai arī piekopt to visai nenozīmīgos apmēros. Turpretī Kooperatīvā sabiedrība "Metals" ir vienīgais no Latvijas kooperatīviem, kas par savu galveno uzdevumu spraudis - biedru apgādāšanu ar jēlvielām (skārdu); biedru ražojumu pārdošana nav izplatīta.

To konstatē arī 1936.g.30.VII. revīzija:

" Kooperatīvs ir metala apstrādāšanas uzņēmumu īpašnieku kooperatīvs, kuŗa mērķis ir apgādāt biedrus ar materiāliem, mašīnām u.c. ražošanas līdzekļiem, kā arī pārdot biedru ražojumus." Un tālāk turpat: "Preču asortiments šaurs, galvenā kārtā dažāds skārds. Preces pārdod arī uz kredīta; kredīta norma - 6-kārtītās pajas apmērā. Finansiālais stāvoklis labs, jo pašu līdzekļi sastāda apm. pusi no bilances."

KOOPERĀTĪVĀS SABIEDRĪBAS "METALS" 10 gadu darbība

Gads	Preču krājums		Saņemtās preces		Pārdotās preces		Brutto peļņa Ls	Tirdzniecības izdevumi Ls	Tīrā peļņa	Biedru skaits
	l. I.	Ls	par	Ls	par	Ls				
1927	-		127.007		126.966		3.670	1.516	2.153	43
1928	225		109.852		101.364		10.891	5.327	5.564	58
1929	17.064		307.790		304.233		24.148	18.379	5.768	80
1930	44.253		336.625		366.756		27.197	20.182	7.015	85
1931	41.136		181.946		221.151		27.452	25.205	2.247	91
1932	29.336		187.013		197.142		24.732	18.734	5.998	91
1933	41.928		207.478		253.360		29.411	19.020	10.391	90
1934	25.458		196.601		218.749		32.420	24.879	7.541	93
1935	32.843		196.608		220.787		31.919	26.066	5.854	81
1936	76.683		271.171		274.334		39.801	31.046	8.755	75
	K o p ā		2122.094		2284.843		251.643	190.355	51.288	--

Kooperatīva 10 gadu darbība visumā uzrāda apmierinošus rezultātus. (Te jāsaprot, ka amatnieku kooperatīvu darbības rezultāti nav tik daudz attiecināmi uz kooperatīva gūto peļņu vai zaudējumiem, bet gan uz to labumu, ko tas devis saviem biedriem viņu ražojumu pārdošanas vai izejvielu apgādāšanas ceļā, un kas nav ietverts kooperatīva grāmatvedībā.). Bet arī kooperatīva kā patstāvīga pasākuma darbības rezultāti šai gadījumā ir visai apmierinoši.

Piegriežoties kooperatīva "Metals" apgrozījumu novērtēšanai 10 gadu laikā, jāņem vērā, ka kooperatīvs tirgojas galvenā kārtā ar skārdu, bet skārds ir importa prece, kuŗas ievedumi bieži vien tiek ierobežoti. Šie ierobežojumi tad arī iespaido kooperatīva apgrozījumus, kā tas ir noticis 1932., 1934. un 1935.gados.

Arī šinī kooperatīvā, tāpat kā daudzos citos, ir bijušas biedru nesaskaņas. Atsevišķi biedri pat pieprasīja savā laikā izdarīt kooperatīva veikalā pēkšņu ārkārtēju revīziju, kas arī tika izdarīta, bet ļaunpratības nekostatēja, vienīgi uzraudzības un kontroles trūkumu preču pārdošanā. Ar kooperatīva darbību neapmierinātie biedri (kuŗi pie tam bija kreditējušies pa lielākām summām), aizgāja no kooperatīva un nodibināja citu, līdzīgu, kas patlaban atrodas likvidācijas stāvoklī. 1935.gadā vairākus biedrus izslēdza par nekārtīgiem maksājumiem, kādēļ arī biedru skaits šinī gadā ir mazāks nekā iepriekšējā.

Savā 10 gadu darbībai veltītā pārskatā sabiedrība optimistiski veŗas nākotnē, uzsverdama, ka "attīstot kopības sajūtu amatnieku saimē mēs sasniegsim to, kas vēl tagad liekas mums nerasniedzams".

D. AMATNIEKU KOOPERĀTĪVU NEVEIKSMJU CĒLOŅI
UN NĀKOTNES IZREDZES.

Par amatnieku kooperatīvu neveiksmju cēloņiem kooperācijas literatūrā ir daži norādījumi, kas dibinās galvenā kārtā uz Vācijas amatnieku kooperatīvu prakses. Mēģināsim noskaidrot, kādi apstākļi iespaido Latvijas amatnieku kooperatīvu darbību.

Iepriekšējā nodaļā apskatīti v i s i patlaban Latvijā pastāvošie jēlvielu iepirkšanas un ražojumu pārdošanas kooperatīvi - resp. 9 galdnieku sabiedrības un 1 skārdnieku kopiepirkšanas sabiedrība. Jau šie skaitļi vien nav iepriecinoši: tikai 10 kooperatīvu uz 51.000 Latvijā pastāvošiem amatniecības uzņēmumiem, jeb gandrīz tikpat daudz patstāvīgiem amatniekiem. Tāpat arī šo kooperatīvu biedru skaits, apgrozījumi un saimnieciskie panākumi neatbilst amatniecības attīstībai mūsu zemē.

Visus amatnieku kopdarbību kāvējošos cēloņus var iedalīt divās grupās, attiecinot pirmo uz personām un otro uz naudas līdzekļiem. Uz pirmo grupu tā tad zīmējas:

- 1) piemērotu veikalvežu trūkums,
- 2) valdes nolaidība,
- 3) nesaskaņas biedru starpā,
- 4) biedru kooperatīvās disciplīnas trūkums.

Uz otro grupu zīmējas:

- 1) līdzekļu trūkums, ko lielā mērā iespaido
- 2) pārdošana uz nomaksu.

I. Tā kā kooperatīvs ir lielākā mērā personu nekā kapitālu apvienība, tad bez šaubām svarīgāki ir pirmās grupas apstākļi.

Kā jau agrāk minēju, amatnieka personā apvienojas divi dažādi nodarbību veidi: ražotājs un tirgotājs, resp. - amatniekam jāprot ne tikai labi pagatavot zināmus priekšmetus, bet arī jāatrod tiem pircējs resp. pasūtītājs. Tāpat arī attiecībā uz izejmateriālu apgādāšanu - amatniekam jāmeklē vislētākie iepirkšanas avoti. Citiem vārdiem, amatniekam vienam pašam jāizpilda visi tie uzdevumi, kas fabrikā sadalīti starp strādniekiem un uzņēmēju, resp. direktiju.

Kopiepirkšanas un koppārdošanas kooperatīvu uzdevums nu ir - atbrīvot amatnieku no tirgotāja funkcijām un taisni šai ziņā liela nozīme ir labam kooperatīva veikalvedim. Viņam jāsavieno amata zināšanas ar tirgotāja īpašībām. Atzīmējams, ka līdzekļu trūkuma dēļ amatnieku kooperatīvi nevar algot priekšzīmīgus spēkus, kā to dara citi uzņēmumi. Tā visos apskatītos 10 kooperatīvos veikalveži saņem ļoti nelielu algu un zināmu procentu no apgrozījuma.

Veikalvežu jautājums nebūtu tik akuts, ja valde vairāk sekotu to darbībai. Pa lielākai daļai, kooperatīva tirdznieciska darbība nostādīta tā, ka galvenais rīkotājs un noteicējs ir veikalvedis, kas bieži vien izpilda ne tikai pārdevēja, bet arī grāmatveža un kasiera funkcijas. Tāpēc arī diezgan bieži nāk priekšā iztrūkumi, kas kooperatīvam ar nelielu kapitālu var būt arī liktenīgi, kā tas jau noticis I Latvijas galdnieku sabiedrībā.

Tā tad, veikalvežu jautājumā personīgās morāles un valdes uzraudzības momenti savienoti ar labāku atalgo-

jumu resp. kooperatīva līdzekļiem. Veikalveža darba prasmes ziņā varētu nākt palīgā attiecīgie kursi, kas līdz šim Latvijā mēdza sarīkot tikai patērētāju biedrību veikalvežiem.

Nesaskaņas biedru starpā visbiežāk izceļas piegādājamo izejvielu un pārdodamo ražojumu dēļ. Biedri parasti pārmet valdes locekļiem, ka tie saņem labākās kvalitātes preci, vai arī pārmet veikalvedim, ka tas vispirms piedāvā un sevišķi ieteic pircējiem valdes locekļu ražojumus. Tāpat arī izceļas domstarpības par kreditu piešķiršanu uz iepārkamām izejvielām, te valdes locekļiem nereti pārmet partejiskumu. Par to, cik asas var būt biedru nesaskaņas, liecina Liepājas galdnieku sabiedrības 1931.g.8.maija biedru kopsapulces protokols:

".... 4.Pie dažādiem jautājumiem biedrs Simanovičs ceļ sūdzību biedru pilnas sapulces priekšā pret biedru Pētersonu par to, ka tas biedrības telpās, citu biedru klātbūtnē, apvainojis vārdiem un uzbrucis viņam ar paceltām rokām. Pēc garām debatēm ^{sapulce} ~~valde~~ uzdeva šo sūdzību noskaidrot valdei.

"Daži biedri izteicās par to, ka biedrs Goldmanis traucē biedrības kārtību, ka viņš strādājis pret biedrību, un uz statūtu 16.p. pamata ir nolemjams izslēgt viņu no sabiedrības. Uz šādu priekšlikumu aizklātā balsošanā Goldmanis ar 12 balsīm pret 3, vienam atturoties, tiek izslēgts no sabiedrības. "

Biedru kooperatīvās disciplīnas jautājums varbūt vēl svarīgāks par biedru personīgām nesaskaņām. Ar kooperatīvu disciplīnu saprotu biedru vajadzību nokārtošanu caur kooperatīvu attiecībā uz visu to, ko sabiedrība spēj tiem sniegt viņu mājturību un uzņēmumu celšanai. Šinī gadījumā

biedriem jāiepērk izejmateriāli un jāpārdod savi ražojumi tikai caur kooperatīvu. Apskatītās galdnieku sabiedrībās nāca priekšā gadījumi, kad biedri netikai nenodeva kooperatīvam savus ražojumus, bet pierunāja arī citus to nedarīt. Tā piem. "Asociācijā" šādu taktiku piekopa pat valdes locekļi.

II. Finansiālās dabas cēloņi tāpat ievērojami kāvē amatnieku kooperatīvu attīstību. Sūdzības uz līdzekļu trūkumu izskan gandrīz vai katrā biedru kopsapulcē. Līdzekļu trūkumu iespaido gatavu ražojumu pārdošana uz kredita. Mūsu galdnieku sabiedrības parasti pārdod mēbeles uz nomaksu, noslēdzot ar pircēju līgumu un saņemot vekselus. Līgums nosaka, ka mēbeles uzskatāmas par pārdevēja īpašumu tik ilgi, kamēr nav saņemta pēdējā iemaksa, un pircējs zaudē iepriekšējās iemaksas, ja kādu iemeslu dēļ nenomaksa visu pirkuma summu. Līgums gan izdevīgs pārdevējam, tomēr pircēju vekseli bieži nāk protestā, maksājumi kārtīgi neienāk, kooperatīvam ceļas izdevumi ar vekselu protestēšanu, mēbeļu dabūšanu atpakaļ u.t.t. Šai ziņā visai raksturīgs ir žurnālā "Amatnieks" (1937.g.Nr.11/12) ievietotais rakstiņš, kuŗu šeit atļaušos citēt:

"Patērētājs pirkšanu uz nomaksu uzskata par izdevīgāko iegūšanas paņēmienu, bet amatnieks to - par vienīgi iespējamu pārdošanas veidu. Amatnieks nereti spiests pārdot savu ražojumu bez santima iemaksas, tādā kārtā pat nesaņemdams savu iestrādāto darba algu. Varētu pielaist, ka amatnieks kreditētu pircēju ražojuma izejmateriālu izmaksas apmērā, pieņemot, ka arī viņš tos ieguvīs uz atvieglotiem noteikumiem, bet nedrīkst kreditēt darba vai pakalpojuma atlīdzību, jo taču amatniekam no tās ir jāsedz savi veikala

izdevumi, jāuztur ģimene."

Var rasties jautājums - vai amatnieku kooperatīvu neveiksmes cēloņi nav meklējami dziļāk, vai tie neslēpjas amatniecības pašas būtībā un tāpēc nav novēršami ne ar kādiem naudas pabalstiem un audzināšanu? Taču kopiepirkšanas un koppārdošanas kooperatīvi lauksaimniecībā sasniedza spožus panākumus, pie kam tie tālu nedabūja ~~kā~~ ^{no valsts} tik lielu finansiālu un morālisku atbalstu (kā amatnieku kooperatīvi (Vācijā)).

Šai sakarībā jāaizrāda, ka izejvielu kopiepirkšana visviēglāk izvedama pie izejvielu vienveidīgas kvalitātes un nelielām cenu starpībām, kas novērojams lauksaimniecībā (piem. mākslīgo mēsļu apgādāšanā). Turpretīm amatniekiem vajadzīgām izejvielām ir vairāk individuāla nokrāsa. Bez tam, konkurence amatnieku starpā ir daudz lielāka nekā lauksaimniecībā, jo amatnieks strādā šaurākām tirgum, konkurējot ar darba kollēgām. Aiz šī iemesla viņš cenšas slēpt no citiem savu izejmateriālu iegādāšanas avotus un gatavuražojumu noieta ceļus, kāpēc arī turas savrūp no kopdarbības. Kooperatīvos amatniekiem jāregulē kopējā ceļā individuālo pieprasījumu un individuālo piedāvājumu, kāpēc arī rodas lielas grūtības; lauksaimnieks turpretīm ražo un pieprasa vienveidīgās preces (Gattungswaren), kāpēc arī viņu tā neiespaido individuālisms. Bez tam, lauksaimnieks arvienu bija lielākā mērā atkarīgs no tirgotāja-starpnieka nekā pilsētas amatnieks. Lauksaimniekam trūka sakaru ar tirgu, un viņš visiem spēkiem centās to nodibināt kopdarbības ceļā.

Ar šiem un dažiem citiem iemesliem visā visumā izskaidro amatnieku kooperatīvu neveiksmes zinātnieki :

M.Tugan-Baranovskis¹⁾, R.Lifmans²⁾, W.Wigodzinskis³⁾, H.Krügers⁴⁾
un daudzi citi.

Būtu interesanti zināt, ko saka par šiem cēloņiem kooperātori-praktiķi. Ilggadīgais vācu Hauptverband'a direktors K.Korthaus, Starptautiskās kooperatīvu savienības kongresā, 1910.gadā Hamburgā, savā referātā par amatnieku kooperāciju Vācijā starp citu norādīja:^{x)}

Kopdarbības doma sevišķi grūti izvedama amatnieku kopiepirkšanas, koppārdošanas un mašīnu koplietošanas kooperatīvos. Šulce-Deličs, reālizējot savas kooperācijas idejas, vispirms ķēries pie jēlvielu kopiepirkšanas kooperatīviem. Pateicoties viņa enerģijai, tiem no sākuma esot bijuši panākumi, bet ne ilgu laiku. Tagad Vācijā pastāvot (t.i.1910.g.) vairāki simti kreditkooperatīvu, kas dibināti uz Šulce - Deliča t i e š o ierosinājumu, bet neesot neviena tāda jēlvielu apgādāšanas vai līdzīga kooperatīva. Amatnieki vairāk par citiem tautas slāņiem turoties savrūp no kooperācijas, un viņus nevarot tuvināt arī ilggadīgs darbs kopīgā pasākumā. Tomēr amatniekus iespaido šaimnieciskie apstākļi - sevišķi lieluzņēmumu apvienošanās trestos un sindikatos, kas liek viņiem izvēlēties - palikt patstāvīgiem vai apvienoties kooperatīvā. Pēc Korthausa domām, amatnieku noraidošo izturēšanos pret kooperāciju var novērst ar amatnieku jaunatnes labāku audzināšanu tehniskā un tīdznieciskā ziņā.

1) M.Tugan-Baranovskij.Socialņije osnovi kooperacii.461-480 lpp.

2) R.Liefmann. Die Unternehmungsformen. 232-234.lpp.

3) W.Wygodzinski-Müller. Das Genossenschaftswesen in Deutschland. 233-235.lpp.

4) Dr.Hans Crüger. Grundriss des deutschen Genossenschaftswesens. 51-55.lpp.

x) Protokoll der Verhandlungen d.8.Kongress des I.G.B.,157.lpp.

Amatnieku kooperatīvu neveiksmes Korthaus izskaidro galvenā kārtā ar pašu līdzekļu trūkumu un plašu kredita izlietošanu aktivās un pasīvās operācijās.

Kooperatīvu dibinot, amatnieki nepiegriež vajadzīgo vērību pašu kapitālu sagādāšanai. Visus kooperatīvus atbalstīt ar banku kreditu nav iespējams, bet bez līdzekļiem kooperatīvs arī nevar iztikt, kāpēc tie jāsagādā dibinātājiem. Iebildums, ka amatnieki to nespēj, ir atraidāms. Kooperācijas uzdevums nav labdarība, un amatniekam, kas dažu gadu laikā nespēj iemaksāt kooperatīvam 200-300 RM, nelīdzēs arī iestāšanās kooperatīvā. "Kooperācija nav domāta amatnieku glābšanai, bet ir kā tramplins, kas palīdz spēcīgākiem tikt vaļā no vecām amatniecības darba metodēm un pacelt savu turību" x) Amatnieku turībai pieņemoties, viņos gan jūtama tendence izvērsties par rūpniekiem, tomēr, pēc Šembora domām "kooperācijas kustībai nav jākāvē šī saimnieciskā izlase, bet tas uzdevums ir - merķtiecīgi organizēt dzīvotspējīgo amatniecības daļu, t.i. to, kuŗas veicināšana ir visas tautsaimniecības interesēs" xx)

Pēc Korthausa domām, valsts palīdzība ir vietā tikai tur, kur kooperatīva biedri parādījuši, cik nopietni tie ņem savu kooperatīvu. Ierosināt kooperatīvu dibināšanu ar valsts līdzekļiem, Korthaus neieteic. Sevišķi zīmīgi dzirdēt šo domu no Korthausa kā Hauptverband'a direktora, jo šī savienība, kā zināms, pati bija nodibināta ar valsts tuvāko atbalstu un izdeva daudz valsts līdzekļu amatnieku

x) W.Sombart. "Sozialismus u. soziale Bewegung". I. Band. 618. lpp.

xx) J.Schembor. Die genossenschaftliche Gemeinwirtschaft.
Dresden, 1921. 124. lpp.

kooperatīvu veicināšanai. Tomēr nav noliedzams, ka arī Hauptverband'a vadība arvienu uzsvēra pašdarbības nozīmi.

Kā zināms, Hauptverband's dabūja līdzekļus amatnieku kooperācijas veicināšanai no Prūsijas centrālās kooperatīvās kases (1932.gadā pārdevēta par Vācijas centrālo kooperatīvo kasi; valsts uzņēmums). Tagad prof.Hillringhaus savā rakstā "Vācu kooperācijas pamati un attīstības tendences"^{x)} atzīst :

"Valsts palīdzība ir attaisnojama tikai tad, ja tā ierosina pašdarbību, kā to ir pierādījusi Prūsijas kases darbība... Vienē^mr, kad tīro kooperatīvo garu nomāca kapitālistiskais ^{xx)} uzskats, kooperācijai nācās ciest zaudējumus. Stabilizācijai sekojošos gados uz politisko partiju vēlēšanos kooperācijai bija piešķirti plaši valsts krediti, kas nevienam nav palīdzējuši, bet gan kaitējuši veselīgiem kooperatīviem principiem. Arē nacionālsociālistiskā valstī kooperācijas pamati nav grozāmi. Kooperatīvi ir sociālā virziena saimniecības pārstāvji, un nes to pašu garu, kā mūsu jaunā valsts".

Līdzīgi izsakās arī Korthaus:^{xxx)}

"Kārtīgas, un godīgas saimniekošanas vecie principi atkal ir ņēmuši virsroku; starp citu, tie nāks spēkā arī pie kreditu piešķiršanas, jo kreditam jābūt pelnītam, un tas piemērojams audzinoši, pareizi un uzmanīgi. Visskaļākie kreditu pieprasītāji mēdz būt vismazāk kredita cienīgi. Dūi-

x) krājumā "Der Genossenschaftsgedanke im neunten Staat."
Berlin-Wien, 1934.g. 55-56.lpp.

xx) laikam domāta valūtas stabilizācijas pēc kara.

xxx) augšminētā rakstu krājumā, 64.u.65.lpp.

ves lielākā māksla ir saimniekot ar maziem kapitāliem un ierobežotu kreditu".

Par to, ka arī Latvijas amatnieku kooperācijas veicināšanas ceļš nebūs cits, liecina finanču ministra L.Ēķa runa I amatnieku dienā, 1937.g.9.maijā:

..."Valdība darīs visu, lai dotu amatniekiem labākus apstākļus, un lai veicinātu amatniecības attīstību. Tomēr, nav jāsagaida viss tikai no valdības, jo pie katra darba izšķirošais ir pats darba darītājs, cits viss tikai blakus apstākļi, kas cilvēka rīcību veicina vai kāvē".

Tāpēc izcilus nozīme piegriežama tieši darba darītājiem, resp.amatniekiem, viņu kooperatīvās audzināšanas ziņā. Biedru audzināšana - šis jautājums patlaban ir visas kooperācijas kustības svarīgākā problēma.

2. Amatnieku kooperācijas attīstību, pēc Korthausa domām, vēl ievērojami kāvē kredita pielietošana kooperatīva aktivajās un pasīvajās operācijās, kas it sevišķi attiecināms uz jēlvielu kopiepirkšanas kooperatīviem. Tiem biedriem, kas par iepirktām jēlvielām maksā skaidrā naudā, ar kredita piešķiršanu citiem tiek nodarīta parestība. Pārdodot uz kredita, kooperatīvs spiests arī uz kredita pirkt. Tad iznāk, ka biedrs aizņemas no kooperatīva, bet tas savukārt no tirgotāja, rūpnieka vai bankas. Tā tad aizņēmumu ķēdē, kad amatnieks ņēma uz parādu tieši no lieltirgotāja, iestājas vēl trešais loceklis - kooperatīvs. Ar to aizņēmumu virkne paliek vēl sarežģītāka un bīstamāka tās pēdējam loceklim - amatniekam, un it sevišķi tādām, kas ar iestāšanos kooperatīvā cerēja atbrīvoties no preču parādiem (klāt nāk vēl papildu atbildība par kooperatīva saistībām).

Nav jāaizmirst Šulce-Deliča un citu kooperātoru norādījums, ka amatnieku kreditēšana ir kreditkooperatīva un nevis kopiepirkšanas kooperatīva uzdevums. Kooperatīvam gan būtu grūti atbrīvoties no preču pirkšanas un pārdošanas uz kredita īsā laikā. Ir labi, ja no sākuma kooperatīvs tikai ierobežo preču kredita apmērus un tā ilgumu. Pie biedru labās gribas un kooperatīva veiklas vadības, saka Korthaus, dažos gados var pilnīgi atbrīvoties no šīs kaitīgās paražas. Ja kooperatīvam tas izdodas, tad tas saviem biedriem saimnieciskā un sociālā ziņā ir pakalpojums daudz vairāk, nekā ja būtu piešķīris viņiem izdevīgākās cenas (lētākās kopiepirkšanas kooperatīvos un dārgākās - koppārdošanas kooperatīvos). Tikai tie kooperatīvi, kas savās operācijās cenšas pāriet uz skaidru naudu, patur tiesību patstāvīgi nosacīt sava kooperatīva likteni.^{x)}

Kooperatīva audzinošā ietekme saimnieciskā un sociālā ziņā stādama augstāk par materiālo izdevīgumu. Biedri nevar prasīt no kooperatīva, lai tas pārdod izejvielas par zemākām cenām nekā tirgū. Piedzīvojumi rādīja, ka cenu pazemināšana uz izejvielām nāk par labu galvenā kārtā klientam, nevis pašiem amatniekiem. Bet amatnieki parasti lielāko vērību piegriež izejvielu lētumam un pēc tā spriež par kooperatīva derīgumu. Kooperatīva lētākās cenas pastiprina konkurenci amatnieku starpā, un tā kooperatīvs par palikt par cīņas līdzekli pret amata biedriem. (Te nevaru Korthausam piekrist, - lai tad šie amata biedri, redzēdami kopdarbības priekšrocības, arī apvienojas kooperatīvos; tas būtu tikai ieguvums !).

x) kā jau augšā aizrādīts, Latvijas koppiegādes un kopiepirkšanas kooperatīvu normālstatūtu projekts paredz darījumus gandrīz vienīgi par skaidru naudu. §22 §34)

Atgriežoties pie L ā t v i j a s amatniecības kooperācijas neveiksmju cēloņiem un nākotnes izredzēm, gribu vēl aizrādīt uz sekojošo:

Sakarā ar Latvijas kooperācijas vispārējo pārorganizēšanos, pēdējo² gadu laikā amatnieku kooperatīvos nebija izvesta obligatoriskas revīzijas un tāpēc nevar noteikti spriest par šo kooperatīvu acumirkli. Spriežot pēc vispārējās kunjunktūras mēbeļu tirgū, galdnieku kooperatīviem tagad vajadzētu strādāt ar lielākiem panākumiem nekā agrāk.

Augšā pievestās galdnieku sabiedrību bilances norāda, ka šo kooperatīvu stāvoklis, Liepājas latviešu galdnieku kooperatīva priekšēdētāja vārdiem runājot, ^{x)} "caurmērā" nav spīdošs, bet ciešams". Ka stāvoklis ir ciešams, apliecina arī tas fakts, ka neskatoties uz zaudējumiem, galdnieku sabiedrības turpina savu darbību. Patlaban Latvijā nav neviena galdnieku kooperatīva, kas atrastos likvidācijas stāvoklī, un tikai viens izrāda vēlēšanos savienoties ar citu. Vispāri jāsaprot, ka kōppārdošanas resp. galdnieku kooperatīvi Latvijā gan reti dibinās, bet reti arī likvidējas; (gluži pretējais sakāms par Latvijas darba kooperatīviem resp. arteļiem).

Ar ko izskaidrojama šo kooperatīvu tālākā darbība, neskatoties uz gandrīz ikgadējiem zaudējumiem? Jau aizrādīju, ka zaudējumu cēlonis bieži ir nemākulīga budžetu sastādīšana, vai arī nepietiekošais komisijas procenti. Sekas ir tās, ka kooperatīvs kā saimnieciskā vienība strādā neveiksmīgi, bet biedriem tas kautkādu iemeslu dēļ ir izdevīgs, jo citādi nebūtu aprēķina uzturēt tālāk kopējo pasākumu.

x) skat. 1934.g. pilnas sapulces protokolu.

ir padota zināmam riskam. Kooperatīva rezerves - kā kooperatīva paša kapitāls, kas ir brīvs no biedru pretenzijām, padara kooperatīvu zināmā mērā neatkarīgu no biedru skaita.

Bez rezervu uzkrāšanas, kooperatīva atlikuma nepieciešamību iespaido arī taisnīga dividendu izmaksa, it sevišķi attiecībā uz tiem biedriem, kuriem ir lielas pajas, bet kuri neizlieto kooperatīva pakalpojumus, piem.kreditu. Bet, ka jau teicu, dividendu izmaksai kooperatīvā nav tādas nozīmes kā akciju sabiedrībā.

" Ja kooperatīvs savā darbībā stingri pieturas pie kooperācijas principiem un ievēro rezervu uzkrāšanu, tad viņa bilances peļņas nozīme ievērojami mazinās. Vienu daļu, un varbūt lielāku daļu no priekšrocībām, ko kooperatīvs var sniegt saviem biedriem, tas sniedz viņiem tieši, pie katra atsevišķa darījuma ar biedru. Pēc bilances atlikuma nevar spriest par kooperatīva panākumiem. Šo faktu biedri bieži neievēro. Minētās tiešās priekšrocības protams nevar izteikt skaitliski un tāpēc nevar arī parādīt bilancē vai peļņas-zaudējumu rēķinā. Līdz ar to rodas šāda atbilde uz jautājumu par kooperatīva privātsaimniecisko nozīmi: ar to tiek saprasta visa priekšrocību kopsumma, ko biedri iegūst no sava kooperatīva pie katra atsevišķa darījuma ar to un pie atlikuma sadalīšanas gada beigās".^{x)}

Tāpēc arī saprotams, kāpēc Latvijas galdnieku sabiedrību biedri turas pie saviem kooperatīviem: tie viņiem vajadzīgi galvenā kārtā kā saražoto mēbeļu izstādīša-

x) krājumā "Der Genossenschaftsgedanke im neuen Staat"
herausgegeben von Prof. Dr. Hellauer. (Dr. R. Henzlera raksts).
100-101.lpp.

nas un pasūtījumu saņemšanas vietas. Pārdodot mēbeles no veikala, iespējams arī vairāk pelnīt. Darbnīcā tie pieņemot pasūtījumus par lētāku maksu, bet veikalā pelnot dažreiz līdz 100% , - tā galdnieki paši izteikušies revidentiem, un tā izriet arī no biedru kopsapulču protokoliem (biedru sūdzības).

Šai ziņā ņemams vērā Rīgas amatnieku biedrības galdnieku sekcijas atzinums, ka galdnieku kooperatīvās sabiedrības apvienotie meistari ievērojami uzlabojuši savu saimniecisko stāvokli.^{x)}

Tā tad, pamatojoties uz amatniecības plašu izplatīšanos Latvijā un kooperācijas izdevīgumu amatniekiem, ir izredzes uz kooperācijas plašāku attīstību amatnieku starpā. Galvenais priekšnoteikums te būtu - audzināšanas un propagandas darbs. Pagātnē pret to daudz grēkots.

Amatnieku kooperatīvu neveiksmes Latvijā taču lielā mērā izskaidrojamas ar kooperācijas augstāku organu gādības trūkumu par šiem kooperatīviem. Tai laikā, kad četrus lielākus kooperatīvu veidus: krājaizdevu sabiedrības, patērētāju biedrības, piensaimnieku sabiedrības un savstarpējās apdrošināšanas biedrības apkalpoja saimnieciskā un organizatoriskā ziņā attiecīgās savienības, amatnieku kooperatīviem nekad savas savienības nebija, un nebija arī citas kādas iestādes, kas sniegtu tiem saimniecisku vai idejisku palīdzību. Latvijas kooperatīvu kongresu padome, kuņai piekrita amatnieku kooperatīvu revīzijas, sekoja šo kooperatīvu darbībai no likumības viedokļa, galveno vērību piegriežot grāmatvedībai

x) A.Dukata raksts "Amatnieku saimnieciskā kopdarbība"
1937.g."Amatniekā" Nr.8.

un darbvedībai, kā tas arī atbilst revidējošās iestādes uzdevumiem. Bez tam, Kongresu padomei bija padoti arī citi kooperatīvu veidi, ar dažādākiem mērķiem, sākot ar lauks. mašīnu koplietošanas biedrībām un beidzot ar kalpotāju arteliem, kāpēc arī bija grūti izvest kāda noteikta kooperatīvu veida vispusīgu veicināšanu.

Patlaban amatnieku kooperācijas veicināšana nodota Latvijas amatniecības kameras pārziņā. Tās uzdevumus šai ziņā Valsts Prezidents I amatnieku dienā 1937.g.9.maijā formulēja šādi:^{x)}

" Nākotnē vajadzētu vairāk vērības piegriezt tam, lai amatnieku aprindās n o s k a i d r o t o s ^{xx)} jautājums par kopdarbības nozīmi, lai amatnieku aprindās jo dziļāk iesakņotos atziņa par to, ka kopdarbība var palīdzēt arī amatniekiem. "

Tāpat arī finanču ministrs L.Ēķis, pārskatā par Latvijas saimniecisko dzīvi 1937.gadā, teica par kooperācijas veicināšanu:

"Amatnieku saimnieciskā stāvokļa pacelšanai ar minēto likumu^{xxx)} vien vēl nebūs līdzēts, tāpēc mums jāmeklē citi ceļi un līdzekļi, kā uzlabot amatnieka darba apstākļus, kā vairot amatnieka ieņēmumus.

"Vispirmā kārtā te jāmin un jāuzsver kopdarbība. Amatnieka līdzekļi un apgrozība ir ierobežoti, un tāpēc atsevišķa amatnieka iespējas saimnieciskā dzīvē ir šauras.

x) "Amatnieks" 1937.g.Nr.5.

xx) retinājums mans.

xxx) domāts Amatniecības aizsardzības likums.

Bet ko nespēj veikt viens, tas viegli veicams vairākiem sadodoties kopā. Kamera ir izstrādājusi normālstatūtus amatnieku koppiegādes un kopiepirkšanas sabiedrībām... To izdošana sagaidāma tuvākā laikā, un ar nākošo gadu tad sāksies amatnieku kopdarbības sabiedrību dibināšana un darbības izveidošana." x)

Tā tad, no valdības puses ir skaidri izteikta griba amatniecības kooperāciju veicināt. Ko saka Latvijas amatniecības kamera?

"Lai izslēgtu nevajadzīgo starpniecību, lai paturētu amatnieka rokās visu peļņu un novērstu neveselīgu konkurenci, Latvijas amatniecības kamera paredz veicināt amatnieku vidū kooperācijas idejas, sekmējot kopdarbības pasākumu nodibināšanu kā ražojumu pārdošanai, tā arī izejmateriālu iepirkšanai "xx)

Un, beidzot, dosim vārdu mūsu amatniekiem. Interesanti atzīmēt, kā tie izprot Latvijas amatniecības nākotni. Piem. galdnieku meistars A.Liepiņš raksta: xxx)

"Rīgā ir piecas galdnieku sabiedrības, kas apvieno samērā nelielu skaitu galdnieku. Tās nestrādā saskaņoti un katra atsevišķi ir saimnieciski par vāju, lai uzņemtos lielāku galdnieku darbu izvešanu, kas tagad rodas, sakarā ar lielām valsts un pašvaldību būvēm. Pastāvošās sabiedrības apvienojamas vienā, biedru skaits palielināms. Tad ~~xxx~~ varēs pieņemt lielus pasūtījumus un atvērt pilsētā veselu mēbeļu veikalu tīklu. Maziem galdniekiem tad nebūs jānodod

xx) "Amatnieks" 1937.g.Nr.5.Kameras bij.generālsekretāra

x) "Amatnieks" 1937.g.Nr.11/12.

Ozola raksts.

xxx) "Kā jāveidojas mūsu galdniecībai" 1938.g.Nr.1."Amatniekā"

savas mēbeles par puscenu privātiem veikaliem."

Var uzskatīt, ka pašlaik Latvijas amatniecības kooperācijas ceļš ir nosprausts, un jāveic izveidošanas darbs. Cerams, ka visā drīzumā publicējamie amatnieku koppiegādes un kopiepirkšanas kooperatīvu normālstatūti (kurim sekos citu veidu - piem. arteļu statūti), līdz ar Amatniecības kameras citu kooperācijas veicināšanai veltītu darbu, ievērojami virzīs uz priekšu Latvijas amatniecības kooperāciju. Amatniecības kamerai šis darbs būs vieglāks nekā rēviziju savienībām, jo tā ir ne tikai saimnieciska, bet arī arodnieciska, kārtu organizācija. Tāpēc tai ir tuvas amatniecības īpatnības un speciālās vajadzības, jo visa viņas darbība taču ir veltīta amatniecības veicināšanai. Kooperācijas nozaru sadalījums pa atsevišķām korporatīvajām kārtu organizācijām kaut gan runā pretī kooperācijas nedalamības domai, tomēr šim sadalījumam praksē ir tā priekšrocība, ka ir iespējams daudz vairāk iedziļināties atsevišķa kooperatīvu veida vajadzību pētīšanā un to atbalstīšanā.

Amatnieku kooperācijas atbalstīšana jāsaprot ne tikai kapitālu apgādes ziņā, bet vēl lielākā mērā ir piegriežama vērība amatnieku kooperatīvai audzināšanai. Cilvēks un kapitāls, un pirmais lielākā mērā nekā otrais - tā ir mūžīgā kooperācijas problēma.

Kā citās dzīves nozarēs, tā arī šeit jākotne ir jaunatnes rokās, kāpēc sevišķa vērība piegriežama tieši amatnieku jaunaudzei.

No pagātnes mācīties, tagadnē strādāt un par nākotni domāt - tāds ir mūsu amatniecības kooperācijas ceļš nākošos gados.---

Herausgegeben von prof.Dr.J.HELLAUER. Heft 8.1934.

17. Т.И. Степов. Промышленная кооперация и трударб. Москва, 1920
18. Л.Васильевский. Организация и практика промышленной кооперации. Москва, 1928.
19. М.И. Пугач-Барановский. Социальные основы кооперации 1922
20. С.Н. Прокопович. Кооперативное движение в России Москва, 1919
21. Handwörterbuch der Staatswissenschaften.
nod. "Produktion" u. "Gewerbe".
22. J.Konrad. Allgemeine Volkswirtschaftslehre. Jena, 1927.
23. K.Korthaus. Zeitbilder aus der Geschichte des deutschen Genossenschaftswesens. Berlin, 1927.
24. Internationales Handwörterbuch des Genossenschaftswesens. Herausgegeben von Prof.Dr.V.Totomianz. 1928.
25. Wirtschaftsdienst. Weltwirtschaftliche Nachrichten.
Hamburg, 1930.
30. Blätter für Genossenschaftswesen. 1922, 1927, 1928, 1930.
1936. u. 1937. g.gājumi.
31. Jahrbuch des Deutschen Genossenschaftsverbandes für
1925., 1926., 1927., 1929., 1931., 1932., 1933., 1934.,
1935., 1936. gadu gājumi.
32. Mitteilungen über den 63., 64., 65., 66., 67., 69., 70.
u. 71. Genossenschaftstag des
Deutschen Genossenschaftsverbandes e.V. (atsev.grāmatas).
33. Protokoll der Verhandlungen d. 8. Kongress des I.G.B.
in Hamburg, am 5-7. IX. 1910. (London, 1911.)
34. "Amatnieks" 1937. u. 1938. g.gājumi. LAKameras izdevums.
35. Dr.E.Jacob. Die volkswirtschaftliche Theorie der
Genossenschaften. 1913.

Bez tam izlietoju Finanču ministrijas Banku nodaļas archīvu (bij.T.M.Kooperātīvu revīzijas padomei piederošās amatnieku kooperātīvu lietas), kā arī Latvijas amatniecības kameras izstrādātos statistikas datus par amatniecību.

Latvija	aktīvo pilsoņu	-	1.143.700		
"	iedzīvotāju	-	1.900.045	$\frac{1}{1,564}$	∠ attiecība √
"	amatn.uzņ.nodarb.	-	106.636		
"	aktīvo pilsoņu	-	1.143.700	$\frac{8,8}{100}$	∠ 8,8 % √
"	amatn.un rūpn. uzņēm. nodarbin.	-	165.576 pers.		
"	amatn.uzņ. nodarb.-	-	106.636 "	$\frac{64}{100}$	∠ 64 % √
"	Amatn.uzņēmumos nodarbinātas 106.636 personas, bet pārtiek 166.779 personas jeb 8,8% no visiem Latvijas iedzīvotājiem.				

Nodarbināti:

Aktīvie.

Lauksaimniecībā	65,7 %	∠ 753.600 √
Amatniecībā	8,8 %	∠ 106.600 √
Rūpniecībā	5,6 %	∠ 58.000 √
Tirdzniecībā	5,1 %	∠ 60.300 √
Transportā ∠arī jūras∠	3,4 %	∠ 39.400 √
Brīvās profesijās	2,0 %	∠ 23.000 √
Mājkalpotāji	3,3 %	∠ 37.600 √
Armijā	1,6 %	∠ 18.700 √
Valsts iestādēs	1,3 %	∠ Dzelzceļnieki pie transporta 15.000 √
Pārējie	3,2 %	∠ 40.900 √
	<u>100,0 %</u>	

AMATNIECĪBAS UZŅĒMUMU UN TANĪS NODARBINĀTO PERSONU SKAITS.

Pielikums №1

∠ Sastādīts pēc V.St.P. 1935.g. amatn.-rūpn.-tirdzn.skait. d.∠

Nodarbes nozare.	L a t v i j a								L a u k o s		Pilsētās /Rīgu ieslg/ R ī g ā		Piezīmes.		
	B		A. 1-9 alg.darb.		A.10-1000 u.v.algd.		K o p ā		A + B		A + B			A + B	
	Uzņ.sk.	Nod.p.sk.	Uzņ.sk.	Nod.p.sk.	Uzņ.sk.	Nod.p.sk.	Uzņ.sk.	Nod.p.sk.	Uzņ.sk.	Nod.p.sk.	Uzņ.sk.	Nod.p.sk.		Uzņ.sk.	Nod.p.sk.
Raktuves un akmeņlauztuves	23	36	7	35	-	-	30	71	20	48	10	23	1	2	
Keramika,akmeņu izstr.u.t.t.	453	735	326	1.297	41	2.713	870	4.745	568	3.873	252	872	92	1.421	
Metallu apstrād.un mašinu būve	5.985	7.713	536	2.069	61	1.983	6.582	11.765	3.869	4.805	2.713	6.960	1.256	4.497	
Ķīmisko izstrādājumu	198	437	118	673	1	65	317	1.175	53	114	264	1.061	212	905	
Ādu apstrādāšanas	717	981	69	394	24	899	810	2.524	405	646	405	1.878	144	1.212	
Tekstilizstrādājumu	919	1.241	377	1.000	7	304	1.303	2.545	746	996	557	1.549	94	602	
Koka izstrādājumu	4.833	6.084	1.591	3.242	45	1.204	6.469	10.530	3.717	4.487	2.752	6.053	1.308	3.435	
Papīru izgat. un izstrād.	33	89	26	142	-	-	59	231	-	-	59	231	49	179	
Poligrafiskas nodarbes	651	900	96	533	50	2.412	797	3.845	139	541	658	3.304	327	2.845	
Pārtikas un garšvielu	1.048	2.161	3.742	8.871	61	1.445	4.851	12.477	3.819	6.882	1.032	5.595	408	2.610	
Apgērbu, apavu, tualetes pied.	18.720	24.457	204	1.386	92	3.304	19.016	29.147	5.609	6.270	13.407	22.877	6.911	13.857	
Būvniecības	7.514	9.942	304	1.178	189	12.477	8.007	23.596	4.422	6.426	3.585	17.170	1.242	9.246	
Ģāzes, ūdens, elektrības	-	-	66	137	-	-	66	137	39	52	27	85	-	-	
Higiēnas un tīrības / friz,skur/	1.901	3.838	-	-	-	-	1.901	3.838	431	516	1.470	3.322	628	1.750	
K o p ā :	42.995	58.614	7.462	20.957	571	26.806	51.028	106.636	26.837	35.656	27.191	70.980	12.672	42.561	
Laukos									26.837	35.656					
Pilsētās									-	-	27.191	70.980			
Rīgā	11.147	17.495	1.139	6.233	386	18.836	12.672	42.561	-	-	-	-	12.672	42.561	
Vidzemē	10.532	13.362	2.241	4.882	43	1.596	12.816	19.840							
Kurzemē	7.182	9.452	1.611	4.047	55	1.992	8.848	15.491							
Zemgalē	6.739	8.836	1.497	3.508	49	3.026	8.285	15.370							
Latgalē	7.409	9.569	974	2.287	38	1.356	8.421	13.212							

AMATNIECĪBAS UZŅĒMUMU UN TANĪS NODARBINĀTO PERSONU SKAITS.

Pieņemts №1

/ Sastādīts pēc V.St.P. 1935.g. amatn.-rūpn.-tirdzn.skait. d./

Nodarbes nozare.	L a t v i j a								L a u k o s		Pilsētās /Rīgu iesk/		R ī g ā		Piezīmes.
	B		A. 1-9 alg.darb.		A.10-1000 u.v.algd.		K o p ā		A + B		A + B		A + B		
	Uzņ.sk.	Nod.p.sk.	Uzņ.sk.	Nod.p.sk.	Uzņ.sk.	Nod.p.sk.	Uzņ.sk.	Nod.p.sk.	Uzņ.sk.	Nod.p.sk.	Uzņ.sk.	Nod.p.sk.	Uzņ.sk.	Nod.p.sk.	
Raktuves un akmeņlauztuves	23	36	7	35	-	-	30	71	20	48	10	23	1	2	
Keramika, akmeņu izstr.u.t.t.	453	735	326	1.297	41	2.713	870	4.745	568	3.873	252	872	92	1.421	
Metallu apstrād.un mašīnu būve	5.985	7.713	536	2.069	61	1.983	6.582	11.765	3.869	4.805	2.713	6.960	1.256	4.497	
Ķīmisko izstrādājumu	198	437	118	673	1	65	317	1.175	53	114	264	1.061	212	905	
Ādu apstrādāšanas	717	981	69	394	24	899	810	2.524	405	646	405	1.878	144	1.212	
Tekstilizstrādājumu	919	1.241	377	1.000	7	304	1.303	2.545	746	996	557	1.549	94	602	
Koka izstrādājumu	4.833	6.084	1.591	3.242	45	1.204	6.469	10.530	3.717	4.487	2.752	6.053	1.308	3.435	
Papīru izgat. un izstrād.	33	89	26	142	-	-	59	231	-	-	59	231	49	179	
Poligrafiskas nodarbes	651	900	96	533	50	2.412	797	3.845	139	541	658	3.304	327	2.845	
Pārtikas un garšvielu	1.048	2.161	3.742	8.871	61	1.445	4.851	12.477	3.819	6.882	1.032	5.595	408	2.610	
Apgērbu, apavu, tualetes pied.	18.720	24.457	204	1.386	92	3.304	19.016	29.147	5.609	6.270	13.407	22.877	6.911	13.857	
Būvniecības	7.514	9.942	304	1.178	189	12.477	8.007	23.596	4.422	6.426	3.585	17.170	1.242	9.246	
Gāzes, ūdens, elektrības	-	-	66	137	-	-	66	137	39	52	27	85	-	-	
Higiēnas un tīrības / friz,skur/	1.901	3.838	-	-	-	-	1.901	3.838	431	516	1.470	3.322	628	1.750	
K o p ā :	42.995	58.614	7.462	20.957	571	26.806	51.028	106.636	26.837	35.656	27.191	70.980	12.672	42.561	
Laukos									26.837	35.656					
Pilsētās									-	-	27.191	70.980			
Rīgā	11.147	17.495	1.139	6.233	386	18.836	12.672	42.561	-	-	-	-	12.672	42.561	
Vidzemē	10.532	13.362	2.241	4.882	43	1.596	12.816	19.840							
Kurzemē	7.182	9.452	1.611	4.047	55	1.992	8.848	15.491							
Zemgalē	6.739	8.836	1.497	3.508	49	3.026	8.285	15.370							
Latgalē	7.409	9.569	974	2.287	38	1.356	8.421	13.212							

AMATNIECĪBAS UN RŪPNIECĪBAS UZNĒMUMU RAŽOJUMU VĒRTĪBA
1935. GADĀ LATVIJĀ.

Aplēsts pēc 1935.g. Valsts Statistiskās gada grāmatas datiem.

N o d a r b e	A m a t n i e c ī b ā				R ū p n i e c ī b ā				Lauksaimniecībā
	Uznēmumu skaits	Nodarbināto personu sk.	Ražojumu vērtība		Uznēmumu skaits	Nodarbināto personu sk.	Ražojumu vērtība		
			Uz 1 pers. Ls	Uz visu nozari 1000 Ls			Uz 1 pers. Ls	Visā nozarē 1000 Ls	
aktuves un akmeņu lauztuves	30	71	2.634	187	19	1.741	1.777	3.094	Lauks.der.zemes Ha
ceramika un akmeņu apstr.	820	4.745	1.832	7.095	26	2.144	3.334	7.148	5.325.388
metallu apstrād.un mašīnu būve	6.582	11.765	2.130	24.059	99	11.133	3.322	36.984	Ražojumu vērtība no ha
ķīmisko izstrādājumu	317	1.175	6.193	1.083	48	3.997	6.130	24.501	127,71
du apstrādāšana ...	810	2.524	4.220	10.651	9	212	11.183	2.371	Ražojumu vērtība no visas platības
dekoratīvo izstrādājumu.	1.303	2.545	2.037	5.184	86	14.852	4.507	76.938	680.105.000
tekstīlražojošo izstrādājumu ..	6.469	10.530	1.634	17.306	127	10.194	2.399	24.455	Nodarbināto personu skaits
mašīnu izstr.un izg.	59	231	4.237	978	27	2.995	4.842	14.502	lauksaimniecībā
poligrāfiskas nodarb.	797	3.845	2.360	9.097	4	185	4.402	814	753.600
preču un garšvielu	4.851	12.477	6.654	83.029	155	8.815	7.703	67.902	Ražojumu vērtība uz 1 nodarbināto personu
apģērbu, apavu, gal.v.	19.016	29.147	2.005	58.439	24	1.149	3.889	4.468	Ls 903,-
lauksaimniecības	8.007	23.596	1.828	43.133	5	641	2.365	1.516	
gāze,elektrība,ūdens	66	137	6.089	834	15	862	12.386	10.664	
ziņģiņas un tīrības n.	1.901	3.838	1.078	4.137	-	-	-	-	
	51.028	106.636	2.487	265.212	644	58.940	4.672	275.357	